

Kalassa kaupungilla Ruokaa ja hyvinvointia Helsingin lähivesistä

Helsingin yliopisto
Käyttätymistieteellinen tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos
Kotitalousopettajan koulutus
Pro gradu -tutkielma
Kotitaloustiede
Huhtikuu 2015
Sanna Maria Häkkänen

Ohjaaja: Johanna Mäkelä

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Käyttäytymistieteellinen		Laitos - Institution - Department Opettajankoulutuslaitos	
Tekijä - Författare - Author Sanna Maria Häkkänen			
Työn nimi - Arbetets titel Kalassa kaupungilla – Ruokaa ja hyvinvointia Helsingin lähivesistä			
Title Fishing in the city – Food and well-being from nearby waters of Helsinki			
Oppiaine - Läroämne - Subject Kotitaloustiede			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Johanna Mäkelä		Aika - Datum - Month and year Huhtikuu 2015	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 100 s + 3 liites.
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>Tavoitteet. Suomi on tuhansien järvien maa, jossa on kalastettu asuttamisen alusta saakka. Kotitarve- ja vapaa-ajankalastus on muuttanut muotoaan yhteiskunnan muutosten mukana. Maaltamuuton myötä kalastusta on ryhdytty harjoittamaan myös kaupungeissa, jossa siitä on tullut suosittu harrastus ja ajanviete. Hyötynäkökulman rinnalle ovat nousseet kalastuksen virkistyselliset elementit. Tämän tutkielman tavoitteena oli tarkastella luontosuhdetta, joka kaupungissa kalastettaessa syntyy. Lisäksi haluttiin selvittää, millainen kalastuskulttuuri kaupungissa vallitsee muun muassa kestävän kehityksen tulkinnan valossa. Lopuksi pohdittiin kalastuksen merkitystä ja siitä saatuja hyötyjä kalastajan kotitalouden näkökulmasta.</p> <p>Menetelmät. Tutkimus oli laadullinen tutkimus ja sen aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluluilla. Tutkimukseen osallistui 13 helsinkiläistä kalastajaa, joista valtaosa oli miehiä. Haastattelut toteutettiin Helsingissä syys-talvella 2014. Aineiston analyysissä hyödynnettiin laadullista sisällönanalyysiä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys perustui soveltaen kulttuuriekologiseen teoriaan sekä kirjallisuuskatsauksen ja aiemman tutkimuksen tarjoamiin näkökulmiin.</p> <p>Tulokset ja johtopäätökset. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan väittää, että Helsingissä voi halutessaan välttyä kalan ostamiselta kokonaan itse kalastamalla. Kaupunkilainen voi hyödyntää lähivesiään ruoanhankinnassa ja syödä monipuolista kalaruokaa vuoden ympäri niin halutessaan. Tämä kuitenkin edellyttää huolellista ja pitkäjänteistä perehtymistä alueen vesistöjen ekologiaan, kalastuslainsäädäntöön ja kalabiologiaan. Keskeisiksi motiiveiksi kalastamisen taustalla nousivat saaliin ohella harrastuksen sosiaaliset ulottuvuudet, sen tuomat hyvinvointivaikutukset ja vuorovaikutus luonnon kanssa. Kalastuksen myötä kaupungissa syntyykin varsin poikkeuksellinen suhde ympäröivään luontoon. Kaupungin rakenteellisten ulottuvuuksien ansiosta alue nähtiin jopa syrjäseutuja parempana kalapaikkana, ja kalaan pääsi helposti julkisilla kulkuvälineillä, jalan tai polkupyörällä. Kaupungin merkellisen sijainnin ansiosta monelle kaupunkilaiselle avautui hyvä kalapaikka aivan kotiovelta. Kestävän kalastuksen sosiaaliset aspektit korostuivat erityisesti Helsingin kalastuskulttuurissa.</p>			
Avainsanat - Nyckelord Kala--käyttö, kalastus--kaupunki--Helsinki, kotitarvekalastus, luontosuhde, virkistyskalastus			
Keywords Fish consumption, fishing--city--Helsinki, relationship with nature, subsistence fishing			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, kustantamoksen kirjasto, käyttäytymistieteet / Minerva			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Behavioural Sciences		Laitos - Institution - Department Teacher Education	
Tekijä - Författare - Author Sanna Maria Häkkänen			
Työn nimi - Arbetets titel Kalassa kaupungilla – Ruokaa ja hyvinvointia Helsingin lähivesistä			
Title Fishing in the city – Food and well-being from nearby waters of Helsinki			
Oppiaine - Läroämne - Subject Home economics science			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Johanna Mäkelä		Aika - Datum - Month and year April 2015	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 100 pp. + 3 x appendices
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p><i>Aims.</i> Finland can be described as a land of thousands of lakes. Fishing has been an important source of livelihood since the early days of settlement. However many structural changes in the society, as urbanization and industrialism, have effected the fishing culture. Migration from the rural areas brought fishing to cities, where it became a popular leisure activity. Besides self-sufficiency, also recreation has become a central reason to fish. The aim of this thesis is to look what kind of relationship is established with nature while fishing in the urban environment. Further the study attempts to explain, what kind of characteristic features fishing culture has in the city, specially Helsinki area, and which elements of sustainable development can be recognized in it. Finally this thesis asks, what kind of material and immaterial benefits one can earn by practicing recreational fishing in Helsinki.</p> <p><i>Methods.</i> The data of this qualitative study was collected with focused interviews during late autumn 2014 in popular fishing spots of Helsinki. In total 13 local recreational fishers participated in the research, of who majority were men. The data was analysed with qualitative content analysis. The theoretical framework of this study was relying on the cultural ecological theory and viewpoints offered by the literary sources and previous research.</p> <p><i>Results and conclusions.</i> It was found out that one could be self-sufficient in terms of fish in Helsinki, and enjoy a varied selection of self-caught fish food throughout the year. However, successful fishing in city requires a great commitment and high knowledge of fish waters. Motives behind fishing were not only material. Besides the fish itself, also social, recreational and natural aspects were significant purposes for fishing. Interviewees named mental and physical well-being as key benefits alongside the more measurable goods, like the actual catch. Surprisingly informants defined Helsinki as a brilliant fishing area. Maritime location and infrastructures of the town offered easy access to various fishing spots. This made the relationship with nature rather unique. The social features of sustainable fishing were particularly visible in the fishing culture of Helsinki.</p>			
Avainsanat - Nyckelord Kala--käyttö, kalastus--kaupunki--Helsinki, kotitarvekalastus, luontosuhde, virkistyskalastus			
Keywords Fish consumption, fishing--city--Helsinki, relationship with nature, subsistence fishing			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited City Centre Campus Library/Behavioural Sciences/Minerva			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	VAPAA-AJANKALASTUS.....	4
2.1	Elinkeinosta harrastukseksi	4
2.2	Vapaa-ajankalastus 2000-luvun Suomessa.....	7
2.3	Vapaa-ajankalastajien profiloituminen ja kalastuksen motiivit	11
2.4	Kalaan Helsingin vesille	16
3	KALA SUOMALAISTEN RUOKANA.....	20
3.1	Kalan kulutus Suomessa	20
3.2	Kalansyöntisuositukset	22
3.3	Kala kestävän kehityksen näkökulmasta	24
3.4	Kassilohta vai särkeä?	26
4	LUONTO KULTTUURIN MÄÄRITTÄJÄNÄ.....	28
4.1	Luontosuhde	28
4.2	Luonto ruokakulttuurin määrittäjänä.....	30
4.3	Urbaani luonto.....	33
4.4	Ruokaa kaupungista	34
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	36
5.1	Tutkimuksen viitekehys.....	36
5.2	Tutkimuskysymykset.....	39
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	41
6.1	Laadullinen tutkimus	41
6.2	Aineistokeruu	42
6.2.1	Teemahaastattelu	42
6.2.2	Haastateltavat	46
6.3	Aineiston analyysi	48
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET	54
7.1	Kaupunkikalastajan luontosuhde	54
7.1.1	Suhde ympäristöön eri resurssien valossa	54
7.1.2	Kala luontokappaleena ja tuntevana olentona	60
7.2	Pääkaupunkiseudun alueen kalastuskulttuuri.....	63

7.2.1	Sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus.....	63
7.2.2	Yhteiskunnan normit ja säännöt.....	67
7.2.3	Kaupungin fyysinen olemus	69
7.3	Kalastuksen hyödyt ja merkitykset kotitaloudelle.....	70
7.3.1	Kalansyönti.....	70
7.3.2	Aineelliset hyödyt ja kalastuksen menot	75
7.3.3	Aineettomat hyödyt	78
7.4	Yhteenvedoa tutkimuksen tuloksista.....	79
8	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	82
9	”NÄÄ KALATHAN TULEE IHAN OVENPIELESTÄ” – POHDINTAA TUTKIMUKSEN TULOKSISTA	84
9.1	Luonnossa keskellä kaupunkia	84
9.2	Kalastajien kollektiivinen kaupunki.....	86
9.3	Kalastuksesta ravintoa keholle, hoivaa sielulle.....	89
9.4	Lopuksi.....	92
10	LÄHTEET	94
11	LIITTEET	101

TAULUKOT

Taulukko 1. Kalastusluvut ja -maksut kalastustapojen mukaan. (Koottu Kalassa Suomessa, 2014 mukaan)	7
Taulukko 2. Ammattikalastajien ja vapaa-ajankalastajien jaottelu. (Koottu Puhakka & Salonen, 2005, s. 3 mukaan).....	8
Taulukko 3. Kalastajaryhmät ja niiden ryhmittelyperusteet. (Koottu Mellanoura & Salmi, 2014, s. 8 mukaan).	13
Taulukko 4. Näköpiirissä olevat uudet tai merkitykseltään kasvavat ryhmät. (Lähde: Mellanoura & Salmi. 2014, ss. 7–12).	14
Taulukko 5. Esimerkki aineiston luokittelussa käytetystä taulukosta.	52

KUVIOT JA KUVAT

Kuvio 1. Vapaa-ajankalastajien saaliit Suomessa 2000-2012. (Lähde: Vapaa-ajankalastus. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (verkkojulkaisu). 2014) 9	
Kuvio 2. Vapaa-ajankalastajat ikäryhmittäin Suomessa 2000–2010. (Lähde: Eskelinen ym. 2013, s. 32).	10
Kuvio 3. Vapaa-ajankalastajien saaliin käytön jakaantuminen. (Koottu Virkistyskalastus Suomessa nyt ja tulevaisuudessa, 2002, s. 30 mukaan).	12
Kuva 1. Helsingin kalavesien kartta. (Lähde: http://www.hel.fi/static/liv/2013/kalavesienkartta2014.pdf).	18
Kuvio 4. Eri lajien saalis (1000 kg) Helsingin kalastusalueella vuonna 1988, 1994 ja 2009. (Koottu Huttunen, ym. 1997, s.104; Seppänen ym. 2011, s. 16 mukaan).	19
Kuvio 5. Kotimaisen ja ulkomaisen kalan kulutus Suomessa 1999–2011. (Lähde: Kalan kulutus. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (verkkojulkaisu). 2014).	21
Kuvio 6. Eri kalojen kulutus Suomessa 2011. (Koottu Kalan kulutus. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (verkkojulkaisu). 2014 mukaan).	22
Kuvio 7. Dioksiinin ja PCB-yhdisteiden saannin jakautuminen kaloista. (Lähde: Hallikainen ym. 2009 s. 34).	23
Kuvio 8. Elohopean saanti kalasta viikossa. (Lähde: Hallikainen ym. 2009, s. 21).	24
Kuvio 9. Kestävän kehityksen osa-alueet. (Lähde: Mitä on kestävä kehitys, 2013).	25
Kuvio 10. Kulttuuriekologinen teoria luontosuhteen määrittäjänä. (Koottu Anttila, 1983, mukaan).	30
Kuvio 11. Ravitsemuksellisen antropologian ekologinen malli. (Koottu Jerome, Peltö & Kandel, 1980, s. 14 mukaan).	32
Kuvio 12. Teoreettisen viitekehyksen koonti.	38
Kuvio 13. Teemahaastattelun kulku tutkimuskokonaisuudessa. (Koottu Hirsjärvi & Hurme, 2004, s. 67 mukaan).	43
Kuvio 14. Tutkimuksen analyysin eteneminen. (Koottu Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen, 2011, s. 12 mukaillen).	49
Kuvio 15. Tutkimuksen tulosten koonti.	81

1 Johdanto

Kalastus on yksi suomalaisten rakkaimmista luontoharrastuksista. Itselleni kalastus merkitsee ennen kaikkea luonnon rauhassa hiljentymistä ja vaeltelua erämaassa. Tutkimusten valossa nykyaikaista vapaa-ajankalastajia motivoivat samat elementit, vaikka kalastus on alun perin ollut ensisijaisesti ruoanhankintamenetelmä. Kalastusretkiltä saatetaan hakea saaliin ohella aineettomia hyödykkeitä: Hyvä seura, luonnon kauneus ja elämykset ovat kalastajia¹ motivoivia tekijöitä. Kalareissuun lähdetään usein lähivettä kauemmaksikin. Kaupunkilaiskotitaloudet matkustavat vapaa-ajankalastuksen myötä maaseutukotitalouksia enemmän. Erityisen liikkuvaisia ovat pääkaupunkiseudun kalastajat, jotka kalastavat useammilla kalastusalueilla kuin muut kaupunkilaiset keskimäärin. (Eskeinen ym. 2013, s. 29–33.) Miksi toisaalta lähteä merta edemmäs kalaan? Useimmat suomalaisista kaupungeista sijaitsevat vesistöjen äärellä, ja lähes jokaisesta suomalaisesta kodista on jalan tai polkupyörällä taitettava matka lähimmän kalaveden äärelle (Neuvonen, Sievänen & Pouta, 2005 s. 35). Ahdin aarteet ovat myös kaupunkilaisen ulottuvilla. Helsingissäkin kalastetaan.

Pyrin tässä tutkielmassa selvittämään, minkälainen on Helsingin kalastuskulttuuri tänä päivänä, ja kuinka kaupungin aluevesiä hyödynnetään ruoanhankinnassa. Tarkastelen tutkielmassani sitä, millainen merkitys alueen kalastajien saaliilla ruoanhankinnan kannalta on, ja kuinka saaliskalat käytännössä hyödynnetään. Minua kiinnostaa myös kaupunkilaiskalastajien asennoituminen elinympäristöönsä sekä luontosuhde, joka kalastamisen puitteissa mahdollisesti muodostuu – onko kalastamisessa kyse harrastuksesta vai elämäntavasta? Yhteiskunnan muutosten mukana kalastuksen muodot ja menetelmät ovat muuttuneet ja hyötynäkökulman rinnalle ovat nousseet kalastuksen virkistykselliset elementit (Lappalainen, 2001, s. 17). Vuorovaikutus luonnon kanssa näyttäytyy yhä vahvasti toiminnan taustalla, vaikka suhde esimerkiksi saaliiseen ja sitä kautta luontoon on muuttunut. Kalastusta harjoitetaan Suomessa edelleen ahkerasti, mutta hyötykalastuksen rinnalle ovat virkistyskalastuksen eri suuntauk-

¹ Jatkossa vapaa-ajankalastuksesta ja -kalastajasta käytetään myös lyhenteitä *kalastus* ja *kalastaja*. Ammattikalastuksesta ja -kalastajista puhuttaessa tämä mainitaan erikseen.

set, kuten elämyshakuinen pyydystä ja päästä -kalastus (*catch & release*), jossa kalansaaliilla ei ruoanhankinnan kannalta ole juuri merkitystä (Mellanoura & Salmi, 2014, s. 13).

Vapaa-ajankalastuksella on paikka suomalaisessa kulttuurissa, ja elämänlaatua tuovana harrastuksena se on yksilön ja yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta merkittävä ilmiö (Eskelinen ym. 2013, s. 32–33). Kalastus on myös ajankohtainen tutkimusaihe. Juuri nyt mediassa käydään vilkasta keskustelua muun muassa kalakantojen hyvinvoinnista, kalavesien tilasta ja kalastuslainsäädännön uudistuksesta. Esimerkiksi Helsingissä on tehty ehdotus Vantaanjoen padon purkamisesta, jolloin reitit vaelluskaloille avautuisivat ja maisema saisi takaisin komean koskensa. Eduskunta käsittelee parhaillaan aloitetta voimalan purkamisesta. (Järvinen & Mansikka, 2015.)

Nämä päivänpolttavat kysymykset koskettavat myös tavallista kuluttajaa. Vaihtoehtoiset ruoanhankintamenetelmät puhuttavat nyt ihmisiä, ja etenkin kaupungeissa on herätty aktiivisesti etsimään erilaisia tapoja hankkia ruokaa perheiden pöytiin. Ruoan ilmastovaikutukset, turvallisuus ja terveellisyys painavat vaakakupissa kun valintoja ruoan suhteen tehdään. Kaupungissa – jossa kalastuspaikoille parhaillaan pääsee polkupyörällä, raitiovaunulla ja metrolla – itse kalastettu ruokakala olisi lähes hiilijalanjäljetön raaka-aine. Kun kalastaa itse, ei ruoan alkuperää tai tuoreuttakaan tarvitse arvuutella. Kalaruoka on tutkitusti terveellistä ja uusissa suomalaisissa ravitsemussuosituksissa kehoitetaan kalaa lisäämään ruokavalioon (Ravitsemussuosituksien, 2014, s. 11).

Kalastuspaikkana kaupunki on erikoinen, ja siksi sen on myös mielenkiintoinen tutkimuskohde. Kaupunkiympäristö on pitkälle rakennettu ja ihmisen kädenjälki näkyy kaikkialla. Kaupungit ovat usein tiheästi asustettuja ja vilkkaasti liikennöityjä. Kaupallisina ja hallinnollisina keskuksina kaupungit nukkuvat harvoin: kaupungeissa on elämää vuorokauden jokaisena tuntina. Helsingin asukasluku on marraskuussa 2014 ollut 621 863 (Asukasluvut, 2013). Vuoden 2013 alussa asukkaita Helsingissä on ollut 2826 yhtä maaneliökilometriä kohden ja se on näin ollen Suomen tiheimmin asuttu kaupunki. Vertailun vuoksi voi mainita Suomen väestötiheyden keskiarvon olevan 17,9 asukasta / km². Maan harvim-

min asutetuissa kunnissa Utsjoella, Enontekiöllä ja Savukoskella asuu vain 0,2 suomalaista / km². (Kuntien pinta-alat ja asukastiheydet 1.1.2013, 2015.)

Kotitaloustieteen kentässä kalastus tutkimusaiheena on varsin relevantti. Kala-aiheessa yhdistyvät ruoanvalintaan ja -valmistukseen liittyvät kysymykset paitsi ravitsemuksellisista, myös kulttuurisista näkökulmista. Kalastuksen puitteissa voi pohtia kestävän kehityksen ulottuvuuksia yhteiskunnassa ja yksilön tasolla. Suomalaiseen kulttuuriperintöön oleellisesti kuuluvana ilmiönä kotitarve- ja vapaa-ajankalastus on saanut hämmästyttävän vähän huomiota kotitaloustieteen pro gradu -tutkielmissa.

2 Vapaa-ajankalastus

Suomen pinta-alasta noin 10 % on vesialueita, ja Itämeren rannikkovyöhyke on kooltaan yli 36 000 km². Pinta-alaansa suhteutettuna Suomi on Euroopan vesistörikkain maa. (Virkistyskalastus nyt ja tulevaisuudessa, 2002, s. 11.) On sanomattakin selvää, että lähtökohdat kalastukselle ovat suotuisat. Kalastusta harrastetaan Suomessa ympärivuotisesti monin eri tavoin, ja suomalaiset ovat EU-maiden ahkerimpia vapaa-ajankalastajia. Euroopan maista vain Norjassa kalastetaan vapaa-ajalla suomalaisia enemmän. (Mikkola & Yrjölä, 2003, s. 1.) Karkeimmillaan vapaa-ajankalastusta voisi luonnehtia kalastamiseksi huvin vuoksi, vaikka siitä saatavat hyödyt olisivat aineellisiakin. (Pitcher & Hollingsworth, 2002, s. 1.) Tässä kappaleessa käsitellään vapaa-ajankalastuksen monia merkityksiä ihmisen arjessa paitsi harrastuksena, myös ruoanhankintakeinona.

2.1 Elinkeinosta harrastukseksi

Varhaisimmat kalastukseen viittaavat arkeologiset löydökset juontavat juurensa peräti 90 000 vuoden päähän. On arvioitu, että kalastus on ollut merkittävimpiä ruoanhankinnan metodeita muinaisille keräilijä-metsästäjä yhteisöille. (Kearney, 2002, s. 18.) Pyynnin merkitys on ollut erityisen suuri pohjoisilla leveyspiireillä, joissa muita ravinnon lähteitä on ollut vähemmän. Kalastus on antanut metsästystä varmemman toimeentulon, ja jo varsin yksinkertaisilla menetelmillä on kyetty saamaan suuriakin saaliita. (Higman, 2012, s. 82, ss. 94–95.) Kalastus on ollut tärkeimpiä luontaiselinkeinoja myös muinaisille suomalaisille. Metsästyksen ohella kalastus on taannut riittävän ravinnonsaannin ja luonut puitteet elämälle. Asutus on aikanaan sijoittunut poikkeuksetta vesistöjen välittömään läheisyyteen. (Salmi, 2001.) Maailman vanhimmaksi mainitun kalaverkon väitettään löytyneen Suomesta, Karjalan kannakselta Korpilahdelta. Vuonna 1914 löydetyn, pajunkuoriköydestä kudotun verkon iän on arveltu olevan noin 10 000 vuotta. (Kuisma, 1997, s. 87.) Kivikautisilta asuinpaikoilta löytyneet runsaat jäännökset varsin kehittyneistä kalastusvälineistä sekä kalanluista osoittavat kalastuksen merkityksen (Nurminen, 2004).

Kun asutus vakiintui ja liikkuvasta erätaloudesta luovuttiin, tuli kalastuksesta tärkeä osa kotitalouksien omavaraistaloutta. Kalastus nousi sivutulon antajaksi maanviljelyn rinnalle. Kalastuksessa hyödynnettiin myös kaukana vakituisista asuinpaikoista sijaitsevia nautinta-alueita², joissa pyyntiä harjoitettiin sesonki-luonteisesti kalojen kutu- ja parveutumisaikojen mukaisesti. (Lappalainen, 2004, s. 7, ss. 14–15.) Ammattimainen kalastuskulttuuri syntyi 1800-luvun lopulla rahatalouteen siirtymisen, teollistumisen ja kaupungistumisen myötä. Kalastuksen kotitarvemerkitys kuitenkin säilyi ja siirtyi myös kaupunkeihin maaltamuuton myötä. Varsinainen virkistyskalastus alkoi kehittyä elinkeinorakenteen muutosten mukana. Eliitti harrasti urheilukalastusta jo 1900-luvun alussa, ja virkistys-näkökohdat saivat sittemmin myös uudet sosiaaliset ryhmät kalastuksen pariin. Aineettomat hyödyt kuten rentoutuminen, pyyntielämykset ja luonnon kokeminen nousivat kotitarvenäkökulman rinnalle kun ruoanhankinta kalastamalla ei ollut enää välttämättömyys. (Lappalainen, 2001, s. 17.) Sodan aikana ja sotien jälkeisinä pula-vuosina kalastukseen oli kuitenkin vielä vahva hyötysuhde. Kalastettava kalavalikoima oli suurempi kuin nykyisin ja myös särkikalat käytettiin ruoanvalmistuksessa. (Laakkonen, 2006, s. 5, Dahlströmin, 2005 mukaan.)

Kun kalastusvälineitä alettiin kehittää kestävämmiksi ja tehokkaimmiksi, tuli kalastuksesta helpompaa ja harrastaminen sai uusia piirteitä. Kalastuskilpailut ja harrastuskerhot yleistyivät 1960–70-luvuilla ja saaliisiin alettiin suhtautua eri tavoin kuin ennen. Vaikka pääsääntöisesti kalastusta harjoitettiin ruoanhankinta-tarkoituksessa, ei saalista aina viety kuitenkaan kotiin, vaan laskettiin takaisin veteen tai heitettiin pois. (Laakkonen, 2006, s. 5, Dahlströmin, 2005 mukaan.) Viime vuosikymmeninä ihmisten ajankäytön rakenne on muuttunut entisestään ja ansiotyöhön käytetyn ajan osuus on pienentynyt. Ihmisillä on enemmän aikaa ja resursseja harrastamiseen ja erityisesti liikunta- ja ulkoiluharrastukset ovat lisääntyneet 70-luvun lopusta 2000-luvulle tultaessa. (Eskelinen ym. 2013, ss. 34–35.) Jokaisesta suomalaisesta kodista on keskimäärin vain viiden kilometrin matka lähimmälle kalastukseen soveltuvalla paikalla. Suomalaisten omistamista

² Nautinta-alue tarkoittaa aluetta, johon jollain yhteisöllä on ollut vakiintunut käyttöoikeus. Termi on yhä käytössä Saamelaisalueella, jossa paikkakuntalaisilla on omassa kunnassaan maksuton kalastusoikeus.

puolesta miljoonasta kesämökistä valtaosa sijaitsee vesistöjen äärellä. (Neuvonen, Sievänen & Pouta, 2005 s. 35.)

Kalastuslainsäädännöllä pyritään edistämään kalakantojen kestävää käyttöä kalataloudelliset näkökohdat huomioon ottaen, sekä tukea ammattikalastusta virkistys- ja kotitarvekalastajien tarpeita unohtamatta (Hallituksen lakiesitys... 2014, s. 4). Vapaa-ajankalastuksen päätöksentekojärjestelmä perustuu pitkän oikeus- ja tapahistoriallisen kehityksen pohjalle, ja sen piirteet juontavat juurensa aikaan, jolloin kalastuksella oli suurempi merkitys perheiden talouden turvaamisessa (Toivonen ym. 2003, s. 1). Kun Suomessa elettiin vielä erätalouksien ehdoilla, kalastusoikeudet jakoutuivat ennättämis-periaatteella. Erimielisyydet kalastusalueiden hallinnasta selviteltiin kalamiesten kesken voimakonstein esimerkiksi kirvestä apuna käyttäen. Kun erämaissa alettiin kalastamaan vakituisemmin, ryhdyttiin laatimaan sääntöjä ja jakamaan vesialueita. Asutuksen keskittyessä kylistä tuli nautinta-alueiden keskuksia, eli eräänlaisia kalastusalueita. Ruotsin vallan alla 1500-luvulla valtio puuttui peliin ja kruunu alkoi vaatia omaa osaansa kalastajien saaliista. Kustaa I Vaasa julisti asuttamattomien erämaiden kuuluvan Jumalalle, kuninkaalle ja Ruotsin kruunulle, jolloin muun muassa jokien valtaväylistä pyydetyistä kaloista joka kolmas tuli luovuttaa kruunulle. Kalastusoikeuksia ryhdyttiin sitomaan 1700-luvulla maanomistukseen, ja 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa perustettiin kunnittain kalastusyhdistyksiä joissa kalastusta valvoi kalastusviranomainen. Kalastusyhdistykset olivat rakenteeltaan nykyisten kalastusalueiden kaltaisia. Kokonaisuudessaan lainsäädäntöä on uusittu 1900-luvun aikana vain kolme kertaa lukuun ottamatta laajahkoja osittaisuudistuksia. (Tiitinen, 1995, s. 89–91.) Tällä hetkellä kaikki 18-64-vuotiaat vapaa-ajankalastajat on veloitettu lunastamaan valtiolta ja kalastusalueelta lupa kalastamiseen. Taulukkoon 1 on koottu vapaa-ajankalastuksessa tarvittavat luvat ja maksut kalastustapojen mukaan. (Kalassa Suomessa, 2014.)

Taulukko 1. Kalastusluvut ja -maksut kalastustapojen mukaan. (Koottu Kalassa Suomessa, 2014 mukaan)

Kalastustapa	Tarvittavat luvat ja -maksut
<i>Onkiminen ja pilkkiminen</i>	Ei tarvita kalastusmaksuja tai -lupia
<i>Viehekalastus yhdellä vavalla, kelalla ja vieheellä kerrallaan (esimerkiksi virvelöinti tai vetouistelu yhdellä vavalla)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Valtion kalastuksenhoitomaksu • Läänikohtainen viehekalastusmaksu tai paikallinen/kohdekohtainen kalastuslupa
<i>Kalastus erityiskalastuskohteissa (esimerkiksi lohi- ja siikapitoisten vesien virtapaikat) ja vesialueilla joilla on rajoitettu kalastusoikeus</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Valtion kalastuksenhoitomaksu • Paikallinen/kohdekohtainen kalastuslupa
<i>Passiivisilla pyydyksillä kalastus (esimerkiksi katiskalla ja verkolla kalastus)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Valtion kalastuksenhoitomaksu • Paikallisen kalastusalueen tai kalastuskunnan pyydysmerkki tai pyydyskalastuslupa
<i>Nuottakalastus</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Valtion kalastuksenhoitomaksu • Paikallinen nuottakalastuslupa
<i>Harppuunakalastus</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Valtion kalastuksenhoitomaksu • Paikallinen kalastuslupa
<i>Pienimuotoinen viehekalastus yleisellä, valtion omistamalla vesialueella merellä</i>	Ei tarvita kalastusmaksuja tai -lupia

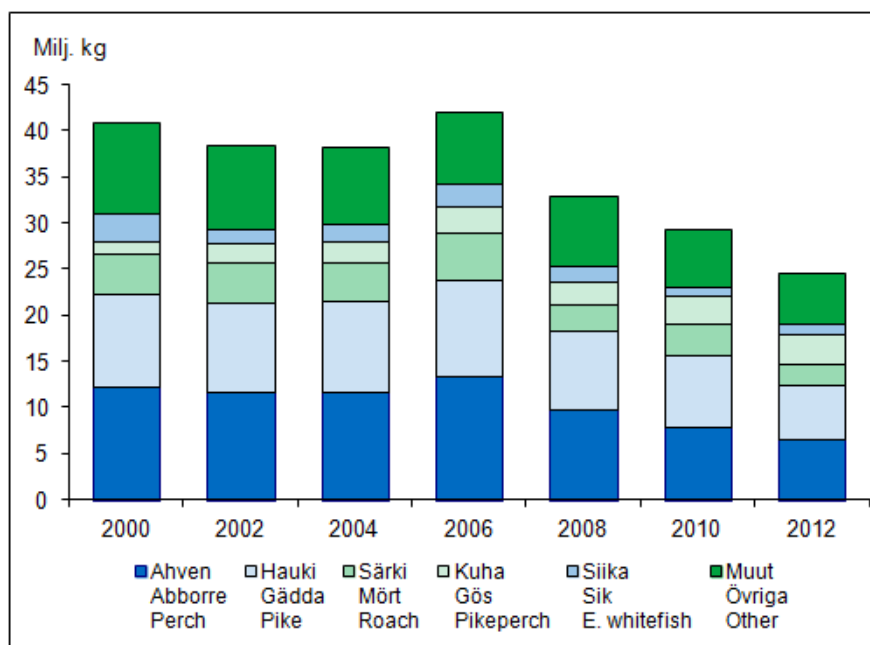
2.2 Vapaa-ajankalastus 2000-luvun Suomessa

Nykyaikainen kalastus on jakautunut monenlaisiin muotoihin sekä tapoihin ja siinä peilautuvat monet yhteiskunnan muutokset (Laakkonen, 2006, s. 1). Kalastus voidaan jakaa ammattikalastukseen ja vapaa-ajankalastukseen. Ammattikalastuksessa, eli kaupallisessa kalastuksessa saaliit myydään ja toiminnan edellytyksenä on ammatinharjoittajien rekisteriin kuuluminen (Eskelinen, ym. 2013, s. 5). Ammattikalastajaksi määritellään henkilö, joka saa vähintään 30 % kokonaistuloistaan kalastuksesta. Vapaa-ajankalastuksena pidetään kaikkea muuta kuin kaupallista kalastusta, ja sen katsotaan käsittävän sekä virkistys-, urheilu- että kotitarvekalastuksen (Taulukko 2).

Taulukko 2. Ammattikalastajien ja vapaa-ajankalastajien jaottelu. (Koottu Puhakka & Salonen, 2005, s. 3 mukaan)

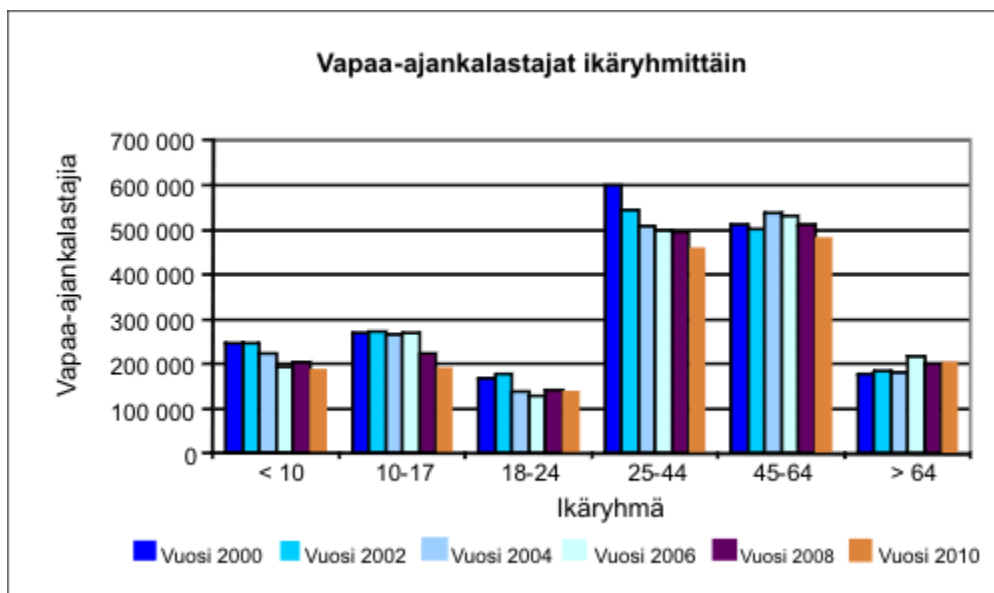
Ammattikalastaja	Vapaa-ajankalastaja	
Saalis tai osa siitä myydään. Vähintään 30 % kalastajan kokonaistuloista saadaan kalastuksesta.	<i>Kotitarvekalastaja</i>	Saalis käytetään kalastajan kotitaloudessa ja sillä on merkitystä toimeentulon kannalta
	<i>Virkistyskalastaja</i>	Saalis käytetään kalastajan kotitaloudessa, mutta sillä ei ole merkitystä toimeentulon kannalta
	<i>Urheilukalastaja</i>	Vapakalastusta, jolle on tunnusomaista seura- ja kilpailutoiminta

Suomessa on vuonna 2010 ollut vajaat 1,7 miljoonaa vapaa-ajankalastajaa miljoonassa kotitaloudessa. Tärkeimpänä vapaa-ajanvietteenään kalastusta pitää arviolta 50 000 harrastajaa. Harrastajien määrä on laskenut vuosituhaten alusta hieman, mikä näkyy myös saaliiden määrissä (Kuvio 1). Vapaa-ajankalastajien saalis on pienentynyt 2000-luvun alun 40 miljoonasta kilosta alle 30 miljoonaan kiloon. (Eskelinen ym. 2013, ss. 7–9.) Tästä huolimatta vapaa-ajankalastajien saalis on kotimaisen kalan lähteenä merkittävä. Suomessa elintarvikkeena käytetystä kalasta peräti 45 % on vapaa-ajankalastajan pyytämää (Eskelinen & Seppänen, 2014, s. 18). On arvioitu että vuonna 2010 vapaa-ajankalastajien saaliin rahallinen arvo olisi ollut noin 56 miljoonaa euroa ammattikalastajille maksetuilla hinnoilla laskettuna (Eskelinen, ym. 2013, s. 39).

Kuvio 1. Vapaa-ajankalastajien saaliit Suomessa 2000-2012. (Lähde: Vapaa-ajankalastus. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (verkkojulkaisu). 2014)

Vapaa-ajankalastajia on kaikissa ikä- ja sosiaaliryhmissä. Alle 45-vuotiaiden kalastusharrastus on vähentynyt 2000-luvun aikana, 44–64-vuotiaiden osuuden pysyessä melko tasaisena. Ainoastaan yli 64-vuotiaiden vapaa-ajankalastajien osuus on hieman lisääntynyt vuosituhannen alusta, mikä kertoo iäkkäämpien kalastajien pysyvän harrastuksensa parissa uskollisemmin (Kuvio 2). Naisten osuus kalastuksen harrastajista on koko 2000-luvun ajan ollut noin 30–40 % (Eskelinen, ym. 2013, s. 32). Perinteisen vapaa-ajankalastuskulttuurin pelätään hiipuvan, kun nuoria harrastajia ei saada kalastuksen pariin suurien ikäluokkien vanhetessa (Mikkola & Yrjölä, 2001, s. 2).

Kuvio 2. Vapaa-ajankalastajat ikäryhmittäin Suomessa 2000–2010. (Lähde: Eskelinen ym. 2013, s. 32).

Vapaa-ajankalastuksen katsotaan olevan osa suomalaista kulttuuria ja elämänmuotoa ja hallintojärjestelmä on pyrkinyt luomaan myönteiset puitteet kalastustoiminnalle. Monet suomalaisen vapaa-ajankalastuksen ilmiöt muistuttavat yhä perinteisestä kotitarvekalastuksesta. Esimerkiksi verkkokalastus on menetelmä, jota muualla maailmassa harvemmin yhdistetään ei-kaupalliseen kalastukseen. (Virkistyskalastus nyt ja tulevaisuudessa, 2002, s. 9.) Seuraava kalastuslainsäädännön kokonaisuudistus on kaavailtu vuoden 2016 alkuun, ja toteutuessaan sen tavoitteena on muun muassa selkeyttää ja yksinkertaistaa lupamaksujärjestelmää (Kalastuslain kokonaisuudistus, 2015).

Vapaa-ajankalastajien kattojärjestönä toimii Suomen vapaa-ajankalastajien keskusjärjestö (SVK), jonka päämääränä on edistää kestävästä vapaa-ajankalastuksesta ja tukea harrastustoimintaa monin tavoin. Järjestön perustivat vuonna 2000 Suomen Kalamiesten Keskusliitto ry, Suomen Metsästäjä- ja Kalastajaliitto ry sekä Suomen Urheilukalastajain liitto ry kattojärjestöksi alueellisille vapaa-ajankalastuspiireille, joita on yhteensä 13. Suomessa on 561 kala-, erä- ja urheilukalastusseuraa, jotka kuuluvat keskusjärjestöön alueellisten piirien kautta. Jäseniä seuroissa on kaikkiaan 45 000. Keskusjärjestö kouluttaa, opastaa ja neuvoo vapaa-ajankalastajia, julkaisee kalastukseen ja kalan käsitteilyyn liittyviä oppaita sekä järjestää kilpailuja ja nuorisolle suunnattuja kampanjoi-

ta. Seurojen kerhotoiminnalla pyritään lisäämään niin nuorten kuin varttuneempienkin kalastusharrastusta, ja etenkin kaupungeissa toiminta on erityisen vilkasta. (Suomen vapaa-ajankalastajien keskusjärjestö, 2015.)

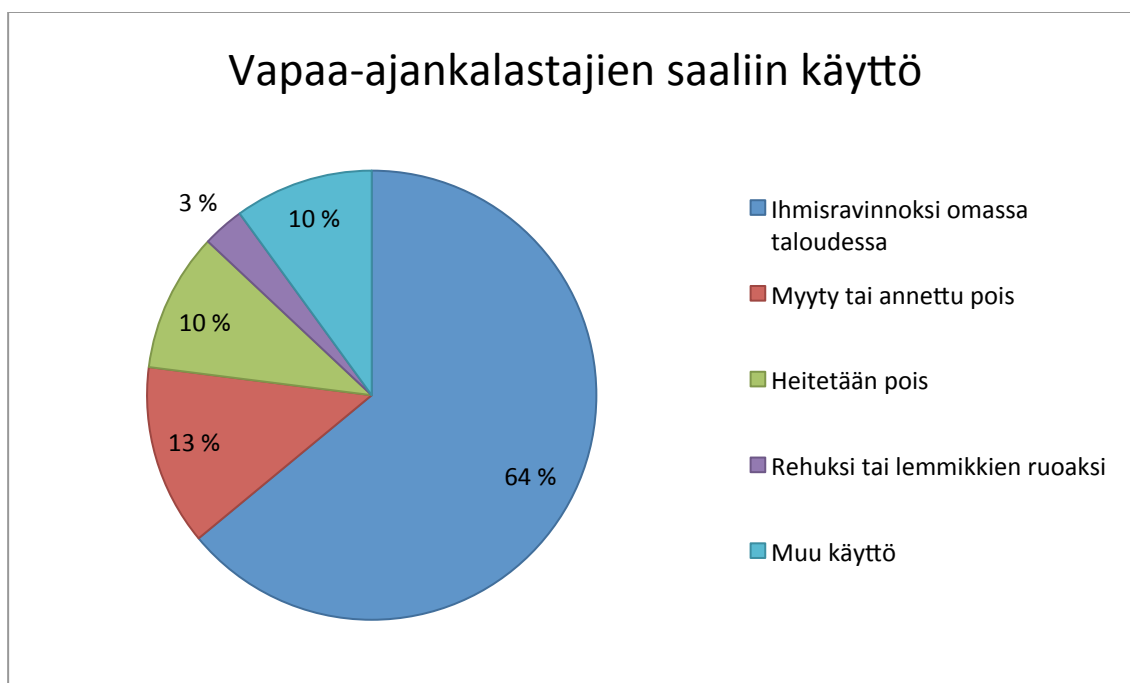
2.3 Vapaa-ajankalastajien profiloituminen ja kalastuksen motiivit

Historiallisesta näkökulmasta kotitarvekalastuksella on ollut tärkeä asema suomalaisessa kulttuurissa, ja on ollut luontaista että saaliskalat syödään poikkeuksetta. Elinolojen muututtua kalastuksesta on kuitenkin tullut enemmän kuin ruoanhankintaa ja toimeentulon turvaamista. (Laakkonen, 2006, s. 1.) Kalastuksen muuttuminen kotitarvekalastuksesta harrastukseksi näkyy kalastajien motiiveissa. Mikkola ja Yrjölä (2003) kuvailevat vapaa-ajankalastajien motiiveissa korostuvan paitsi virkistykselliset luontosuhteen elementit, myös pyynnin ja saaliin tuoma jännitys, itse pyydetyn kalan tärkeys sekä sosiaaliset ulottuvuudet. Virkistykselliset motiivit, kuten luonnon läheisyys, rentoutuminen ja huolien unohtuminen ovat kalastuksesta riippumattomia tekijöitä. Saaliin saamiseen liitetty tyydytys on luonteeltaan laadullista, eli kyse on muustakin kuin kalojen määrästä. Usein kalastajalle tuottaa eniten mielihyvää omien tietojen ja taitojen pohjalta saatu saalis. Kalastukseen yhdistetty jännitysmomentti korostuu tavallisimmin aktiivisia³ menetelmiä käytettäessä. Sosiaaliset motiivit näkyvät joko yhdessä tai yksin olon tarpeena. (Mikkola & Yrjölä, 2003, ss. 25–26.) Virkistyskalastajien harrastajaprofiileja tarkastelleet Neuvonen, Sievänen ja Pouta (2005, s. 42) ovat havainneet, että passiivisten pyydysten käyttäjät ovat säästäväisyysorientoituneita, saalista luonnonantimena arvostavia harrastajia, joille elämishakuisuus on toissijainen kalastuksen motiivi.

Saaliin käytöstä kertova tilasto viittaa siihen, että mittava osa pyydetystä kalasta hyödynnetään ihmisravintona tai eri tavoin kalastajan kotitaloudessa – sikäli kun saalis ylipäättään otetaan talteen (Kuvio 3). Pyydystä ja päästä -kalastuksessa

³ Aktiivisia kalastusmenetelmiä ovat sellaiset kalastuksen muodot, jossa kalastaja omalla välittömällä toiminnallaan ja reagoinnillaan vaikuttaa kalan pyyntiin. Passiivista pyyntiä on seisovilla pyydyksillä, kuten verkoilla ja katiskalla kalastus.

on ajatuksena tartuttaa⁴ saalis, punnita sekä valokuvata se, ja päästää sitten elävänä takaisin vesistöön. Pyydystä ja päästä -kalastuksen motiivina on elämyksen tavoittelu ja geeniperimältään arvokkaiden kalalajien suojeleminen. Harrastuksen suosio nousee jatkuvasti etenkin perhokalastajien keskuudessa. (Mellanoura & Salmi, 2014, s. 15.)

Kuvio 3. Vapaa-ajankalastajien saaliin käytön jakaantuminen. (Koottu Virkistyskalastus Suomessa nyt ja tulevaisuudessa, 2002, s. 30 mukaan).

Kalastuksen harrastajia voidaan tyypitellä monenlaisista näkökulmista. Jaotellun lähtökohtana voivat ovat saaliista riippuvat ja riippumattomat tekijät sekä kalastuksen motiivit ja intressit. Profilointi voidaan tehdä myös pyyntitekniikoiden, kalastuksen käytänteiden sekä pyyntialueiden mukaan. (Mellanoura & Salmi, 2014, s. 7.) Huomattavimmat kalastajaryhmät luokitteluperusteineen on koottu taulukkoon 3.

⁴ Tartuttaminen on kalastajien vapakalastuksessa käyttämä termi kalan tarrautumisesta pyydykseen tai "ottamisesta" pyydykseen, esimerkiksi uistimeen.

Taulukko 3. Kalastajaryhmät ja niiden ryhmittelyperusteet. (Koottu Mellanoura & Salmi, 2014, s. 8 mukaan).

Ryhmittelyperuste	Ryhmä
1. Kalastustekniikka	Passiiviset menetelmät: verkko, katis- ka, rysä
	Perho
	Virveli
	Vetouistelu
	Pilkki
	Mato-onki
2. Tavoite, käytäntö	Virkistys, elämys
	Saalis, ruoka
	Matkailu
	Pyydystä & päästä
3. Kalastusalue	Asuinalueen lähivedet
	Kesäasunnon lähivedet
	Erikoiskalastuskohteet kotimaassa ja/tai ulkomailla

Laakkonen (2006) luokittelee Bryaniin (1977) ja Leinoseen (1990) viitaten vapaa-ajankalastajat neljään ryhmään: tekniikkaspesialisteihin, tekniikka- ja ympäristöspesialisteihin, generalisteihin ja satunnaisiin kalastajiin. *Tekniikkaspesialistit* ovat usein keskittyneet tiettyyn kalastusmuotoon ja kalalajiin. *Tekniikka- ja ympäristöspesialisti* erikoistuu tietyn menetelmän ohella mieltymystensä mukaiseen kalastusalueeseen. Kalastus on tälle ryhmälle keskeinen osa elämää ja siihen liittyviin oheistoimintoihin, kuten kalastusvälineiden valmistamiseen saatetaan käyttää paljon aikaa. Ruokakalaa arvostavat *generalistit* eivät ole sitoutuneet määrättyihin tekniikoihin, lajeihin tai kalastuspaikkoihin. Harrastaminen on kuitenkin vakiintunutta ja suurta saalista tavoitellaan monipuolisilla menetelmillä. *Satunnaiset kalastajat* harrastavat kalastusta vaihtelevasti ja useimmiten muiden harrastusten (veneily, retkeily jne.) yhteydessä. (Laakkonen, 2006, ss. 19–21, Jaakkolan, 1990; Leinosen, 1990 & Bryanin, 1977 mukaan.)

Kalastajien tyypittely ei ole yksiselitteistä. Ryhmät eivät sulje pois toisiaan, vaan monet kalastajat kuuluvat useampiin ryhmiin samanaikaisesti. Kalastuksen uudet kehityssuunnat ja alati muuttuvat arvovalinnat tuovat mukanaan uusia kalastajaryhmiä ja muokkaavat jo olemassa olevia. Yhtäältä myös unohtuneet harrastusmuodot voivat elpyä ja tulla uudestaan ”muotiin” aika ajoin. (Mellanoura & Salmi, 2014, s. 6–13). Vapaa-ajankalastuksen ”kasvavat ryhmät” ja luonneh-

dinnat keskeisimmistä motiiveista on koottu Mellanouran ja Salmen (2014, s. 14) mukaan alla olevaan taulukkoon (Taulukko 4).

Taulukko 4. Näköpiirissä olevat uudet tai merkitykseltään kasvavat ryhmät. (Lähde: Mellanoura & Salmi. 2014, ss. 7–12).

Kalastajaryhmä	Päämotiivit
<i>Väline-erikoistujat</i>	Saalisvarmuuden parantaminen, isojen kalojen tavoittelu
<i>Pyydystä ja päästä -kalastajat</i>	Elämysten tavoittelun yhdistäminen kalakantojen kestävyYTEEN
<i>Ekokalastajat</i>	Kalavarojen kestävä käyttö, hiilijalanjäljen pienentäminen
<i>Kalabongaajat</i>	Saalislajien kirjaaminen, eri kalalajien ekologiaan ja vesistön tilaan perehtyminen
<i>Lähi-ruokakalastajat</i>	Kalaston monipuolinen hyödyntäminen, ekologiset seikat
<i>Privaattikalastusmatkailijat</i>	Yksityisyyden ja luonnonkantojen tavoittelu
<i>Maahanmuuttajat</i>	Ruokakalojen, myös ns. vähäarvoisten lajien pyynti

Väline-erikoistujat seuraavat kalastuksen teknisiä innovaatioita pyrkien kehittämään pyyntitekniikkaansa saaliin maksimoimiseksi ja kalastuskauden pidentämiseksi. *Pyydystä ja päästä -kalastajien* keskuudessa korostuvat entistä enemmän kalojen hyvinvointia edistävät menetelmät ja välineet. Esimerkiksi koukun valinnalla voi vaikuttaa siihen kuinka helposti ja nopeasti kalan saa irti pyydyksestä. Pyydystä & päästä -kalastajat ovat varsin ympäristötietoisia ja ovat perehtyneet vesien ekosysteemiin. *Ekokalastajat* arvioivat kalastamisensa kestävyytttä ja toiminnastaan jäävää hiilijalanjälkeä. Tämän ryhmän suosiossa ovat pitkäikäiset kalastusvälineet ja perinteikkäät kalastusmenetelmät, kuten verkko- ja katiskakalastus. *Ekokalastajat* rakentavat välineitä myös itse. *Lähi-ruokakalastajaa* motivoi ekoajattelun ohella itse kalastettu ruokakala ja tuoreen, kotimaisen kalan heikko saatavuus kaupasta. Myös kaupunkilaisperheiden keskuudessa suosittu ”kotoilu” -ilmiö voidaan liittää tähän kalastajien ryhmään. *Lähi-ruokakalastajien* harrastuksiin voi kuulua myös sienestys ja marjastus. *Privaattikalastusmatkailijat* ovat harrastukseensa rahallisesti panostavia, elämys-

hakuisia kalastajia, joiden kalastusalueena on tavallisesti jokin eksoottinen kalastusalue. *Kalabongaus* on kalastuksen uusi suuntaus, jonka harrastajia tavataan enimmäkseen kaupungeissa. (Mellanoura & Salmi, 2014.) Ideana kalabongauksessa, eli lajikalastuksessa on pyrkiä kalastamaan mahdollisimman monta erilaista kalalajia tietyn aikaraamin sisällä. Kalabongaaaja motivoi vesistön ekosysteemiin ja luonnon monimuotoisuuteen perehtyminen. Kalabongaaajalle kalastus ei ole merkittävää ruoanhankinnan kannalta, vaikka harvinaisten kalalajien kokeilu ruoanlaitossa voikin kuulua harrastuksen luonteeseen. (Myllylä, 2011.) Vielä 90-luvun lopulla väestön kasvualueiden, kuten kaupunkilaisten ja etnisten ryhmien arveltiin olevan vähemmän kalastusta harrastavia (Toivonen, 1999, s. 4). Nyt *maahanmuuttajat* nähdään uutena ja nousevana kalastajien ryhmänä. Useimmiten Kaakkois-Aasiasta ja Venäjältä kotoisin olevat maahanmuuttajat hyödyntävät monipuolisesti myös vähempiarvoisina pidettyjä lajeja, eivätkä ole valikoivia tai paikkauskollisia kalaveden suhteen. Toisaalta maahanmuuttajien osaaminen ja tietämys etenkin kalastuslainsäädännön ja jokamiehenoikeuksien osalta voi olla puutteellista. (Mellanoura & Salmi, 2014, ss. 17–18).

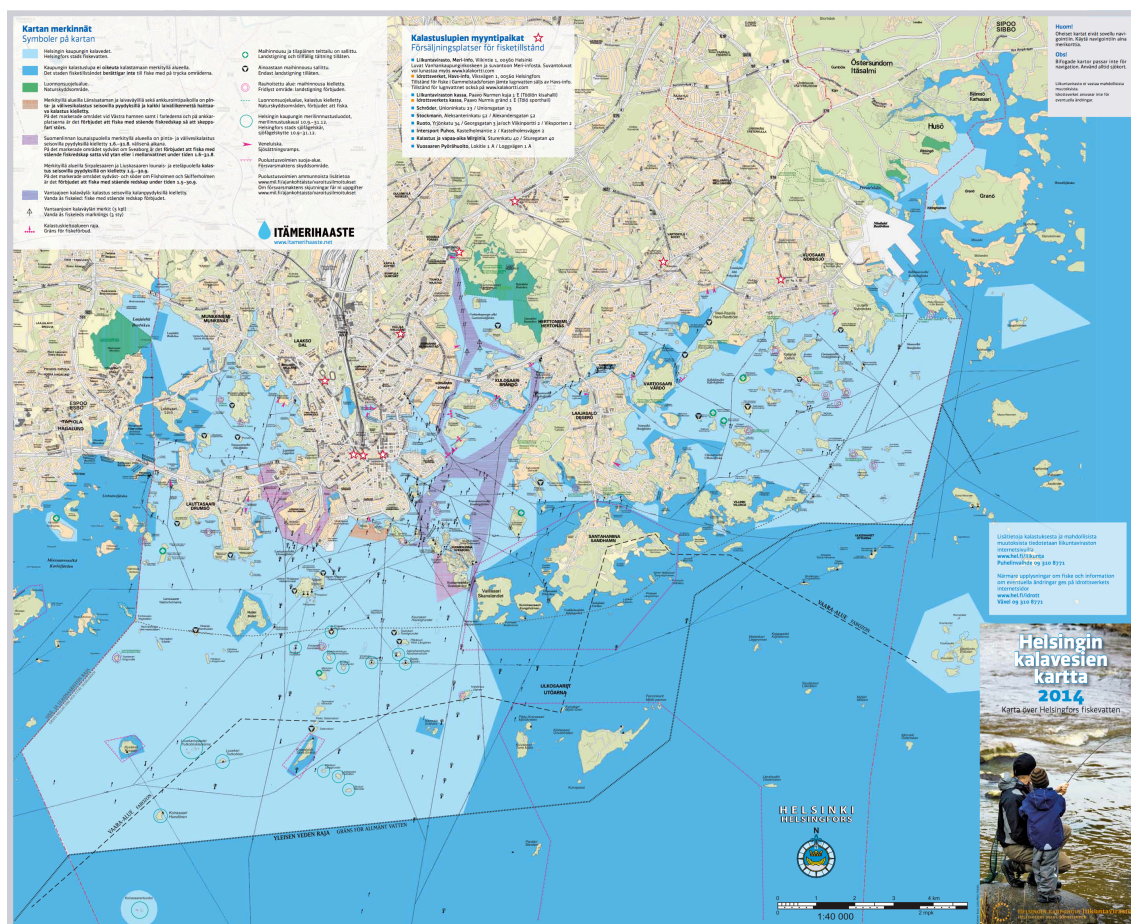
Vapaa-ajankalastuksen nähdään lisäävän kalastajan elämänlaatua monella tapaa. Kalastuksesta saadut hyvinvointivaikutukset ovat paitsi fyysisiä ja psyykkisiä, myös sosiaalisia (Kaikkonen & Rautiainen, 2014, s. 17). Ulkoilun katsotaan kuuluvan suomalaiseen elämäntapaan ja suurimmalla osalla suomalaisista on hallussaan kalastuksen perustaidot. Nykyajan suomalaisille – myös kaupunkilaiselle – luontoon lähteminen ja siellä virkistäytyminen on luonteva osa vapaa-ajankäyttöä jonka puitteissa tyydyttyvät monenlaiset tarpeet. (Sievänen & Neuvonen, 2012, s. 43.) Paitsi harrastaja itse, hyötyy vapaa-ajankalastuksesta myös yhteiskunta kun kalastuksesta saadut terveyshyödyt ja sosiaalisten suhteiden edistäminen vähentävät sairastumista ja lisäävät työkykyä (Eskelinen & Seppänen, 2014, ss. 21–22).

2.4 Kalaan Helsingin vesille

Helsinkiä ympäröi meri monesta ilmansuunnasta ja kaupunkia halkoo Suomenlahteen laskeva, yli 100 km pitkä Vantaanjoki. Helsingissä vesialueiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 14600 hehtaaria. (Huttunen, ym., 1997, s. 110.) Arkeologiset löydökset osoittavat Helsingin tienoon olleen asutettu jo esihistoriallisella ajalla, jolloin meri tarjosi mittavan osan alueen asukkaiden ravinnosta. Kala oli myös merkittävä kauppatavara ja elinkeino nykyisen Uudenmaan alueella asuttamisen alusta asti. Monet Helsingin saariston paikannimistä viittaavat kalastukseen ja merenkäyntiin. Vantaanjoen suuhun, Vanhankaupunginkosken rannoille perustettiin vuonna 1550 Helsingin kaupunki (myös Haapanen, 2013, s. 8). Kaupungissa kalastettiin uutterasti kotitarpeeseen ja ammattimaisestikin lienee kalastettu jo tuolloin. Tiedettävästi 1700-luvulta lähtien kalastusta ja sen kaupallista harjoittamista Helsingissä ryhdyttiin valvomaan viranomaisten toimesta. Jo noihin aikoihin ainoastaan ammattikalastajien sallittiin myydä saalinsa ja harjoittaa pyyntiä ammattimaisesti. Kotitarpeeksi saivat pyytää muutkin kuin ammattikuntaan kuuluvat kalastajat. Kalakauppaa velvoitettiin yksityiskotien sijaan tekemään toreilla jotta kaupanteko ei olisi mennyt riitelyksi ja ryypiskelyksi. (Tommila, 1953, ss. 184–185.) Tiheästi asutetussa Sörnäisten kaupunginosassa kalastus oli merkittävä ammatti, ja sen kalastussatama oli vilkkaasti liikennöity. Helsingin Vanhankaupunginlahti oli erinomainen ja sijainniltaan keskeinen kalavesi. Tärkeimpiä ruokakaloja 1900-luvun puoliväliin saakka olivat lahna, hauki ja kuha. Silakkaa pyydettiin enimmäkseen ulkomerellä. Kalaruoka oli etenkin kaupungin kasvavan virkamieskunnan ja keskiluokan suosiossa. Kala myytiin 1900-luvun alussa elävänä ammattikalastajien sumpuista kalatorilla. (Haapanen, 2013, s. 15–26.)

Helsingissä kalavedet ovat vaivattomasti kaupunkilaisten ulottuvilla, ja kaupungissa on voimissaan urbaani kalastuskulttuuri. Kaupunkikalastuksesta puhutaan myös katukalastuksena, koska kalastusta voi halutessaan harjoittaa kadulta käsin. Kun kalapaikkojen parhaimmisto sijaitsee kantakaupungissa, voi kalastuksen ohella piipahtaa kaupungin kahviloissa ja tavata ystäviä. Kyse on varsin sosiaalisesta harrastuksesta, jonka ohessa tyydyttyy myös ulkoilun tarve. (Riiko-

nen, 2014.) Kaupungin liikuntaviraston laatimassa kartassa on havainnollisesti kuvattu kaupungin kalastuspaikat ja niissä kalastamiseen liittyvät säännöt. Kartta on ilmainen ja sen voi ladata sähköisenä versiona myös internetistä (Kuva 1).

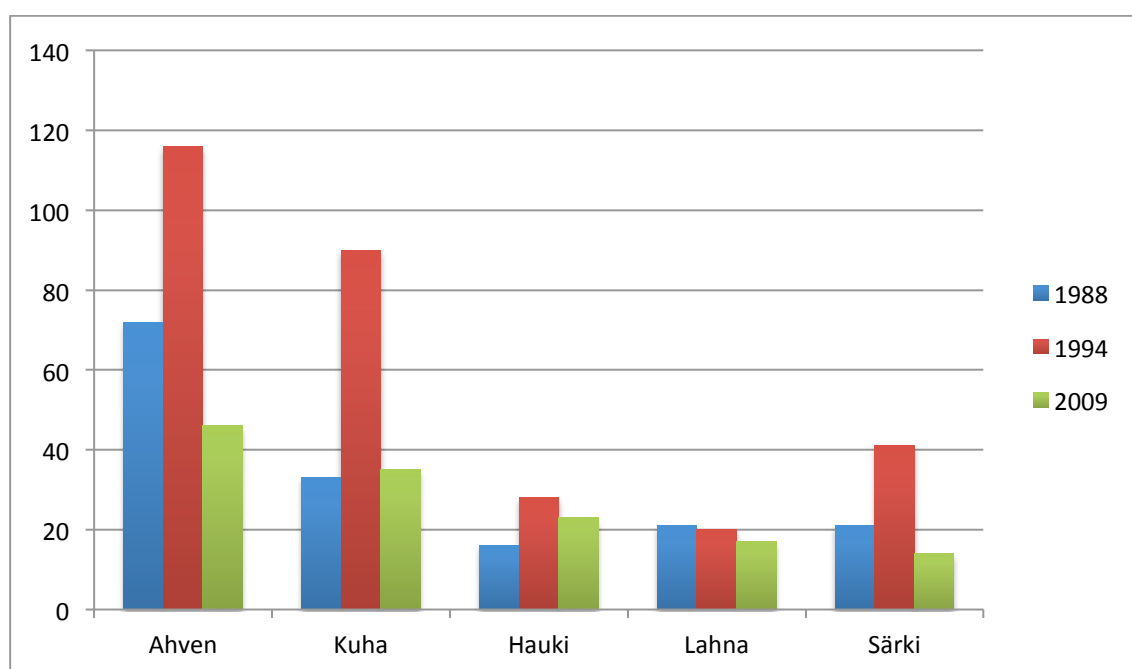

<http://www.hel.fi/static/liv/2013/kalavesienkartta2014.pdf>)

Helsingissä kalastetaan monin tavoin vuodenajasta ja kalalajista riippuen. Suosituin kalastusmuoto on onginta, jota voi harrastaa rannoilta käsin varsin yksinkertaisilla ja edullisilla välineillä. Pitkä avovesikausi ja kaupungin rikkonainen rannikko tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet vapakalastukseen. Helsingin rannoilla suosittu harrastus on kilpaonginta. Kalastusseurat järjestävät vuosittain satoja kalastuskilpailuja ympäri kaupunkia. Myös verkkokalastusta harjoitetaan Helsingissä. Verkkolupia on vielä 90-luvulla myyty vuositasolla 5000–6000. (Huttunen, ym., 1997, ss. 98–101.) Verkkokalastus on sittemmin vähentynyt huomattavasti. Viime vuosikymmenen aikana perhokalastus on nostattanut suosiotaan etenkin nuorempien kalastajien parissa. Koska kaupunkilaisperheissä vanhempien merkitys tiedonvälittäjinä on vähentynyt, oppivat kaupunkilaisnuoret vapakalastuksen käytännöt sosiaalisesta mediasta, kavereilta ja kalastusalan lehdistä. Haja-asutusalueilla, jossa pilkkiminen ja verkkokalastus voi olla

perheen yhteinen harrastus, kalastuskulttuuri omaksutaan varhain lapsuudessa kotona. (Mellanoura & Salmi, 2014, ss. 9–13.)

Helsingiläis-kalastajien saalista kuvaavat tilastot osoittavat kalastuksen vähenyneen kaupungissa viime vuosikymmenten aikana. Saaliiden määrät ovat vaihdelleet eri vuosikymmeninä voimakkaasti ja 2000-luvulle tultaessa saaliit ovat olleet keskimääräisesti pienempiä kuin edellisellä vuosituhannella. Tämä johtuu verkkokalastuksen vähenemisestä. Luvut ja niiden muutokset keskeisimpien saaliskalojen kohdalla on koottu alla olevaan kuvioon 4.

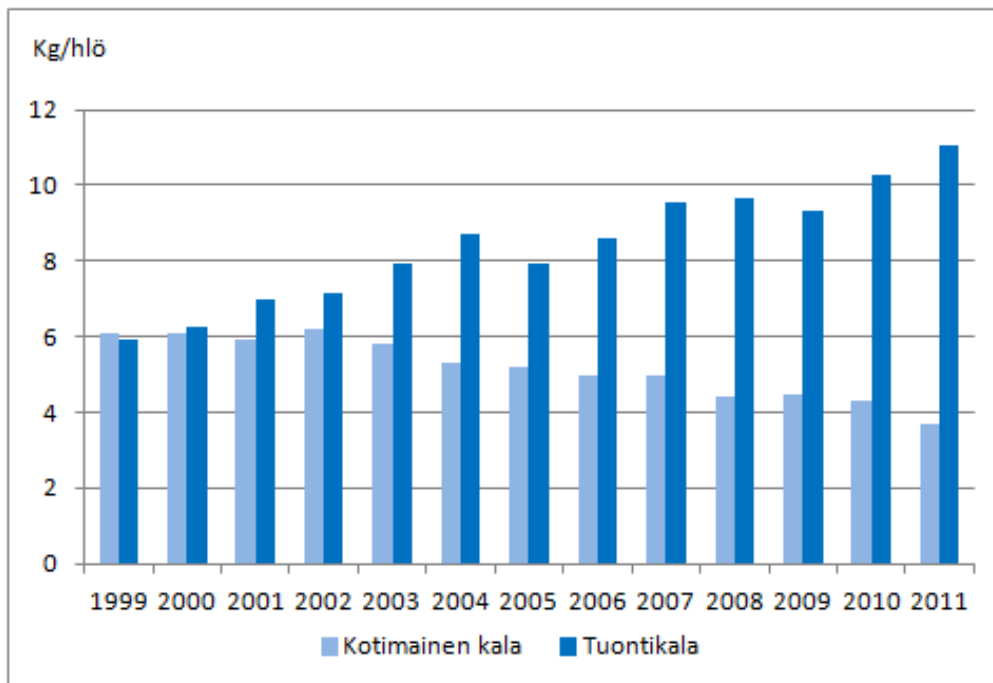
Kuvio 4. Eri lajien saalis (1000 kg) Helsingin kalastusalueella vuonna 1988, 1994 ja 2009. (Koottu Huttunen, ym. 1997, s.104; Seppänen ym. 2011, s. 16 mukaan).

3 Kala suomalaisten ruokana

Suomalaisille on aina maistunut kala ja pohjolan viileät ilmasto-olosuhteet ovat tarjonneet tuoreen kalan käytölle hyvät edellytykset. Monessa perinteisessä ruokalajissa kala on keskeinen raaka-aine ja vuosisatoja vanhat kalaruoat kuten suolasillit ja savukala löytyvät edelleen paikkansa suomalaisista ruokapöydistä. (Saarni, 2010, s. 44.) Jokin kalaruoka tai kaksikin on kuulunut suomalaisten suosikkiruokien kymmenen kärkeen aina 80-luvulta tähän päivään (Suomalaisten suosikkiruokat, 2013). Nykyään kuluttajan apuna kalaruoan valinnassa ovat erilaiset suositukset, joita laativilla tahoilla on kullakin tavoitteensa ja intressinsä. Tässä kappaleessa käsitellään kalaa suomalaisten ravintona sekä siihen liittyviä viranomaissuosituksia taustoineen. Lisäksi perehdytään kalatalouteen ja kalaruokaan kestävän kehityksen näkökulmasta.

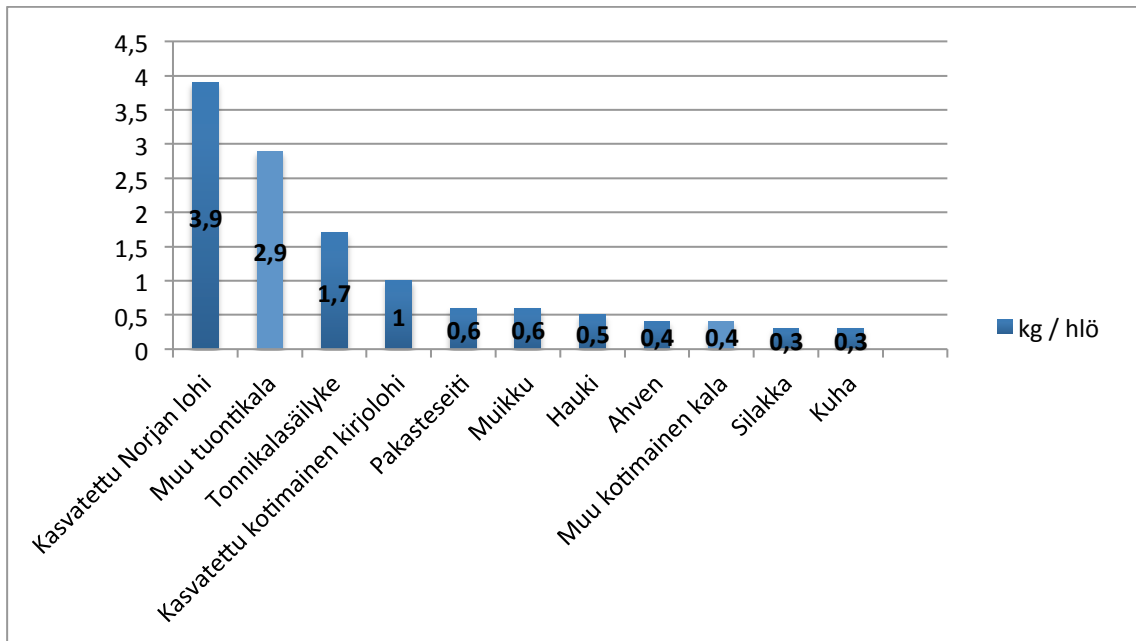
3.1 Kalan kulutus Suomessa

Kalaruoan suosio näkyy kalan kulutuksessa, joka on kokonaisuudessaan hie-man kasvanut 2000-luvun aikana. Kotimaisen kalan käyttö on kuitenkin lähes puolittunut tuontikalan kulutuksen kasvaessa (Kuvio 5). Kuluttajien kalaruoka-asenteita mitanneen tutkimuksen mukaan suomalaisilla on halukkuutta lisätä kalan osuutta ruokavaliossaan entisestään. Asennemittauksessa näkyi lähiruoan, luomun sekä ekologisuuden merkitys. Vaikka kotimaisen kalan kulutus on tilastojen valossa laskenut voimakkaasti, korostuu kuluttajien mielipidemittauksissa arvostus suomalaista kalaa kohtaan. Valtaosa tutkimukseen osallistuneista oli sitä mieltä, että kala kuuluu suomalaiseen ruokapöytään. Kalan laatua ja tuoreutta pidetään tärkeimpänä kriteerinä kalaa valitessa. (Kala suomalaisten ruokapöydässä, 2011.) Maa- ja metsätalousministeriö valmistelee parhaillaan asetusta, joka velvoittaisi tuontikalaa jalostavan teollisuuden ilmoittamaan tuoreena myytävän kalan pyynti- ja nostopäivän. Tähän saakka ilmoituspakko on koskenut vain Suomessa pyydettyä tuoretta kalaa. (Mainio, 2014.)

Kuvio 5. Kotimaisen ja ulkomaisen kalan kulutus Suomessa 1999–2011. (Lähde: Kalan kulutus. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (verkkojulkaisu). 2014).

Suomalaiset ovat syöneet kalaa fileepainoksi muutettuna vajaat 15 kiloa vuonna 2011. Kasvatettua norjalaista lohta Suomessa on kulutettu enemmän kuin kaikkia kotimaisia kaloja yhteensä, ja säilyketonnikalaa enemmän kuin mitään yksittäistä kotimaista kalalajia. Kotimaisista kaloista kulutuksen kärjessä on vuonna 2011 ollut kasvatettu kirjolohi. Luonnonkaloista on eniten on syöty muikkua, jonka kulutus on vuositasolla ollut puolisen kiloa henkilöä kohden (Kuvio 6). Suomalaisten syömästä kalasta peräti yli 75 % tuodaan ulkomailta.

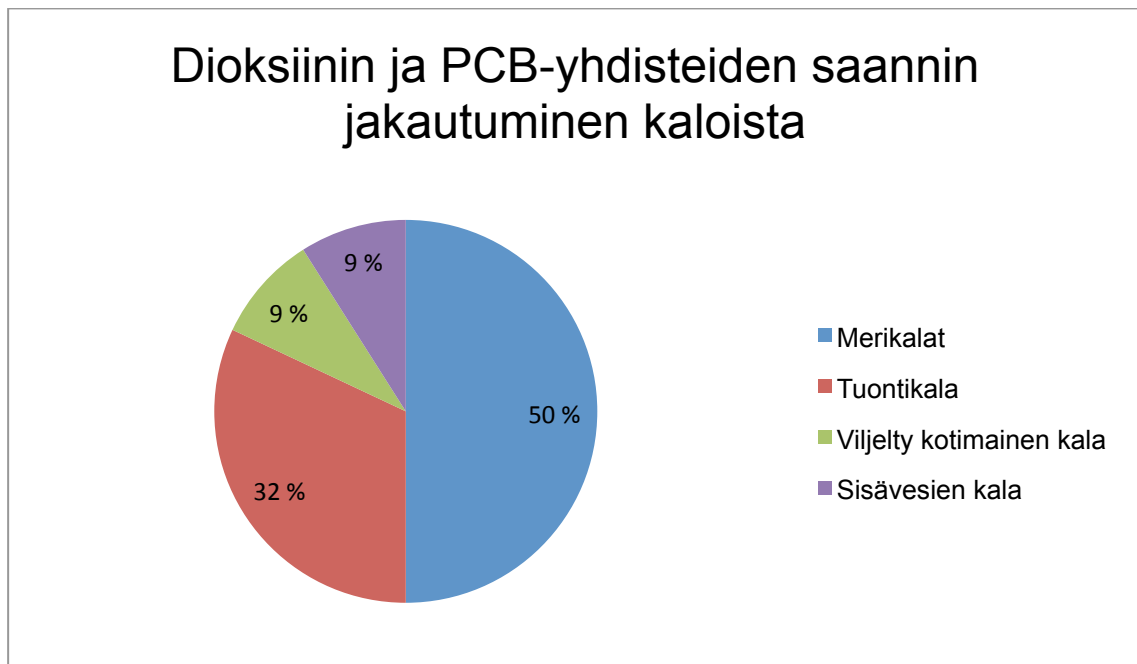
Kuvio 6. Eri kalojen kulutus Suomessa 2011. (Koottu Kalan kulutus. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (verkkojulkaisu). 2014 mukaan).

3.2 Kalansyöntisuositukset

Suomalaisia rohkaistaan syömään entistä enemmän kalaa. Uusissa suomalaisissa ravitsemussuosituksissa korostetaan kalaperäisten, tyydyttymättömien rasvojen merkitystä terveyden edistäjinä. Pääasiassa kasvi- ja kalaperäistä rasvaa sisältävä ruokavalio näyttäisi vähentävän riskiä sairastua tyypin 2 diabetekseen, sydän- ja verisuonitauteihin sekä joihinkin syöpätyyppeihin. Paitsi hyvälaatuista rasvaa, kala sisältää myös runsaasti proteiinia ja D-vitamiinia. Kalaa kannattaisi syödä eri lajeja vaihdellen 2-3 kertaa viikossa. (Ravitsemussuositukset, 2014, s. 11, 22.)

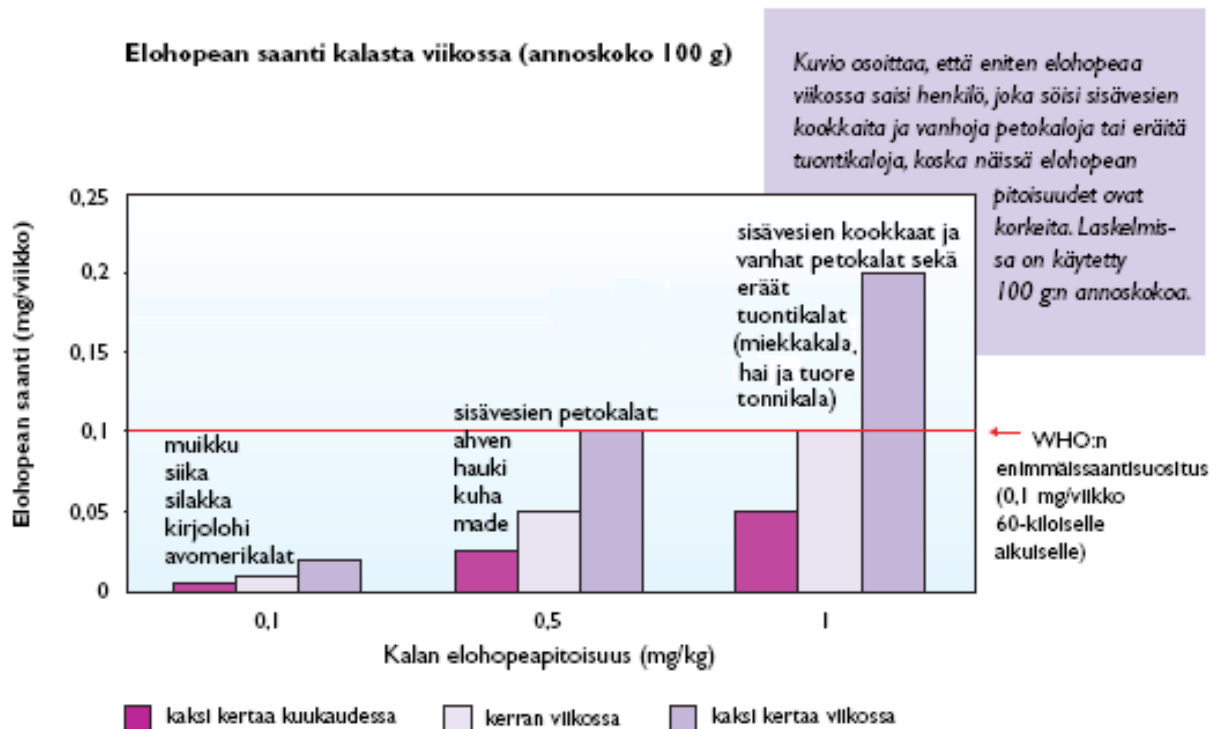
Elintarvikevirasto Evira on antanut kalansyöntiin liittyviä erityisohjeita lapsille sekä raskaana oleville ja imettäville naisille. Itämerestä pyydettyihin kaloihin, kuten silakkaan, loheen ja taimeneen voi kertyä energiantuotannon ja metalliteollisuuden jätteistä syntyviä PCB-yhdisteitä ja dioksiineja, joten näitä suositellaan syötävän vain 1-2 kertaa kuukaudessa. Rasvakudokseen kertyvien dioksiinien ja PCB-yhdisteiden on suurina pitoisuuksina arveltu aiheuttavan kehityshäiriöitä ja mahdollisesti lisäävän syöpäriskiä. Alla olevasta kuviosta voidaan todeta, että

myös tuontikalat voivat olla ruokavaliossa huomattavia ympäristömyrkkyjen lähteitä (Kuvio 7). (Hallikainen ym. 2009, ss. 33–35.)

Kuvio 7. Dioksiinin ja PCB-yhdisteiden saannin jakautuminen kaloista. (Lähde: Hallikainen ym. 2009 s. 34).

Sisävesien elohopeaa kerääviä, suurikokoisia petokaloja (hauki, ahven, kuha, made) ei raskaana oleville ja imettäville naisille suositella lainkaan ravinnossa käytettäväksi. Elohopea on maankuoressa luonnollisesti syntyvä raskasmetalli, jonka määrä vesistöissä on lisääntynyt muun muassa fossiilisten polttoaineiden käytön seurauksena. Korkea altistuminen elohopealle voi aiheuttaa hermostollisia kehityshäiriöitä ja olla jopa haitallista sydän- ja verisuoniterveydelle. Alla olevasta kuviosta tulee ilmi, että enimmäissaantisuositukset ylittyvät kuitenkin vain suuria petokaloja ja ulkomaisia tuontikaloja syömällä (Kuvio 8). (Hallikainen, ym. 2009. ss. 21–22.)

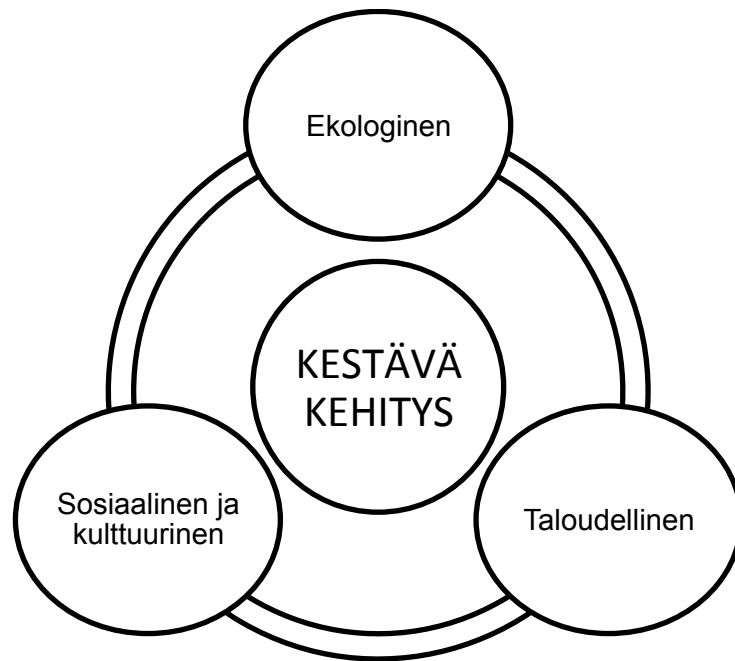
Kuvio 8. Elohopean saanti kalasta viikossa. (Lähde: Hallikainen ym. 2009, s. 21).

Ympäristömyrkyt huolestuttavat väestöä, ja myös EU edellyttää että kuluttajille annetaan päivitettyä tietoa kalan mahdollisista haittavaikutuksista. Syöntirajoituksilla pyritään turvaamaan kuluttajien terveyttä. (Hallikainen ym. 2011, ss. 21–22.) On tutkittu, että kalasta saatavat hyödyt vaikuttaisivat kuitenkin olevan peräti satakertaiset mahdollisiin terveyshaittoihin verrattuna (Turunen & Verkasalo, 2007). Kalan suuri kulutus on nähty ammattikalastajia koskevassa tutkimuksessa olevan yhteydessä myös runsaampaan kasvisten syöntiin sekä vähäisempään punaisen lihan, makeisten ja maitovalmisteiden käyttöön ja ylipäänsä terveellisempään ruokavalioon (Turunen ym. 2009, s. 24). Kasviplanktonia ravintonaan käyttävät kalalajit, kuten useimmat särkikalat ja lahna eivät sisällä yhtä paljon pelättyjä ympäristömyrkkyjä, kuten petokalalajit esimerkiksi hauki, kuha ja ahven (Hallikainen, 2009, s. 21).

3.3 Kala kestävän kehityksen näkökulmasta

Kestävässä kehityksessä on ajatuksena pyrkiä elämään siten, että ihmiskunnan perustarpeet pystyttäisiin tyydyttämään viemättä tulevien sukupolvien edellytyksiä tyydyttää omat tarpeensa. Aineellisten ja taloudellisten tarpeiden lisäksi pe-

rustarpeina voidaan nähdä myös mahdollisuus turvalliseen arkeen ja sivistykseen (Kuvio 9).

Kuvio 9. Kestävän kehityksen osa-alueet. (Lähde: Mitä on kestävä kehitys, 2013).

Yli kolmannes kuluttajien ympäristökuormituksesta aiheutuu ruoan tuotannosta ja kulutuksesta. Ruokaketjussa suurimmat ilmaston rasitukset syntyvät alkutuotannossa (60 %) sekä säilytyksessä ja prosessoinnissa (30 %). Ruokaketjun ympäristövaikutukset ovat varsin moniulotteiset. Ruoan tuotanto aiheuttaa ilmastonmuutosten lisäksi vesistöjen rehevöitymistä, maaperän saastumista, eroosiota sekä luonnon monimuotoisuuden hupenemista. (Riipi & Kurppa, 2013, ss. 7–8.)

Syömiseen liittyvillä valinnoilla voi vaikuttaa paitsi omaan terveyteen, myös ympäristön ja tuotantoeläinten hyvinvointiin sekä maatalouselinkeinoon ja elintarvikekaupan rakenteisiin. Ruokajärjestelmässä on myös kulttuuriset ja symboliset ulottuvuutensa. (Riipi & Kurppa, 2013, s. 6.) Luonnonkala on ympäristöystävällinen raaka-aine, mikäli kalastaminen toteutetaan kestävästi. Parhaillaan kalastuksella on vesistöjä hoitava vaikutus, kun ravinteita poistuu kalastuksen yhteydessä vedestä ja rehevöityminen vähentyy. (Ravitsemussuositukset, 2014, s. 42.) Itse kalastetun luonnonkalan hiilijalanjälki on moniin muihin proteiinin lähteisiin verrattuna varsin pieni, koska alkutuotannosta, prosessoinnista ja pakkaamisesta ei synny juuri minkäänlaisia päästöjä.

Kestävään vapaa-ajankalastukseen voi soveltaa yllä esitettyä kestävän kehityksen mallia ja sen ekologistia, taloudellisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia (Kuvio 9). Kalastus on ekologisesti kestävällä pohjalla kun se tapahtuu sopusoinnussa luonnon monimuotoisuuden kanssa eikä vaaranna vesiekosysteemin toimivuutta ja luonnonvarojen säilymistä. Kestävän kalastuksen taloudelliset ulottuvuudet edellyttävät että taloudellinen tehokkuus ja jatkuvuus on turvattu. Jotta kalakan-
nat pysyisivät kestävinä, säännellään kalastusta muun muassa kalastuskiintiöin ja kalastusvälineisiin liittyvin ohjeistuksin. Sosiaalisesti kestävällä kalastamisella tarkoitetaan ihmisen oman elämänhallinnan vahvistamista, hyvinvoinnin lisäämistä ja kehityksen tulosten jakautumista oikeudenmukaisesti. Kalastuksen tulisi olla myös tasapainossa siihen osallistuvien ihmisten kulttuuristen käsitysten kanssa. (Eskelinen ym. 2013, s. 48.) Toiminnan sosiaalinen kestävyys kärsii mikäli kalastajaryhmien välillä on ristiriitoja tai kalastus ei tapahdu sopusoinnussa luonnon muiden virkistyskäyttäjien kanssa (Eskelinen & Seppänen, 2014, s. 21). Kestävä kalastuksen toteutuminen on myös yksilön vastuulla, joten vapaa-ajankalastajilta edellytetään perehtyneisyyttä lainsäädäntöön ja vesien ekologiaan.

3.4 Kassilohta vai särkeä?

Ympäristöystävällisyys ei kalan kohdalla ole itsestäänselvyys, vaan kuluttajan on oltava tarkkana valintoja tehdessään. Monien kalalajien pyynti asettaa vaaka-
kalaudalle niin ympäristön kuin ihmistenkin hyvinvoinnin. Kun tehokalastuksen myötä maailman kaupallisesti merkittävimpiä kalalajeja kalastetaan sukupuuttoon, voivat kokonaiset vesiekosysteemit tuhoutua. Kalavesien tyhjeneminen huonontaa myös vesien äärellä asuvien ihmisten elinoloja. Uhanalaisia kalalajeja ja maailman meristä päätyy suomalaistenkin lautasille. (Tommila ym. 2012, s. 2.) Maailman merkittävimmistä luontaisista kalakannoista jo 80 % pyydetään nyt kestävyysrajoilla tai liikaa, ja vain neljäsosaa kalakannoista on mahdollista hyödyntää nykyistä enemmän. Maailmalla kaupallinen kalastus on saanut käsitämättömät mittasuhteet. Troolauksessa käytetään jalkapallokenttien kokoisia pyydyksiä ja satojen kilometrien mittaisia pitkäsiimoja, joiden edessä kaloilla ei

ole minkäänlaista selviämisen mahdollisuutta. Pyydyksiin päätyy myös tuhansia tonneja sivusaalista, joka heitetään kuolleena tai haavoittuneena takaisin mereen. Aina kalastuselinkeinon harjoittamisessa eivät täyty ihmisoikeudetkaan, ja ammattikalastajat saattavat työskennellä olosuhteissa, joissa koetuksella on paitsi kalastajan terveys myös henki. (Kari & Ranta, 2013.) Kalanviljely on hyvin hoidettuna tehokas keino tuottaa proteiinipitoista ruokaa, mutta pahimmillaan se voi aiheuttaa monenlaisia ympäristöhaittoja. Kasvatuskaloille tyypilliset loiset ja taudit voivat luonnontilassa eläviin kaloihin levitessään uhata lajien suunnjatkumista. Kasvatuskalat ovat alttiita tautiepidemioille, koska lajien geneettinen monimuotoisuus on vähäistä. Luonnonvesissä harjoitettava kalankasvatus voi myös rehevöittää ympäröiviä vesialueita lisätä levien esiintymistä. (Karttunen, Kihlström & Taivalmaa, 2014, ss. 119–121.)

Kalamarkkinoiden globalisoiduttua Suomen markkinoille uiskentelee yhä enemmän uusia kalatuotteita, joiden alkuperästä ja vastuullisuudesta kuluttajien on vaikea saada varmaa tietoa (Kestävällä kalalla, 2014). Ympäristöjärjestö WWF Suomi on laatinut kestävän ajattelun pohjalta kalaoppaan, jonka tavoitteena on auttaa kuluttajia tekemään kestävämpiä valintoja kalaruoan suhteen. Kuluttajille suunnatussa oppaassa kalat on luokiteltu liikennevaloin; punaisella merkityjä kalalajeja tulee välttää, keltaisia käyttää harkiten ja vihreitä suosia ruokavaliossa. Myös kotimaisia luonnonkaloja on uhanalaisten kalojen joukossa. (Kalaopas, 2014.)

Suomessa jää hyödyntämättä monia kestäväällä pohjalla olevia kalalajeja. Kun kalastuspaine kohdistuu vain esimerkiksi petokaloihin, pääsevät kasviplanktonia järven pohjasta pöllyttävät särkikalat lisääntymään. Tämä edesauttaa vesistöjen rehevöitymistä ja heikentää järven ekologista tilaa. (Jori, 2014, s. 32.) Särkikalat kestäisivät runsaan lisäkäytön, ja nyt niitä poistokalastetaan yksittäisistä sisävesistä tuhansien tonnien volyymilla vuosittain (Tommila ym. 2012, s. 14). Kun kausiluontoisten hoitokalastusalaalien jatkojalostukseen ja jakeluun ei ammattikalastajilla ole resursseja, jäävät saaliit usein hyödyntämättä (Setälä ym. 2011, s. 5). Suomessa vuonna 2010 kaupallisesti kalastetusta ja viljelystä kalasta vain 47 % käytettiin ihmisravinnoksi ja yli puolet muissa tarkoituksissa kuten turkiseläinten rehuna (Tommila ym. 2012, s. 13).

4 Luonto kulttuurin määrittäjänä

Kauan ennen modernia aikaa ihminen eli välittömässä vuorovaikutuksessa luonnon kanssa. Ennen kuin maata viljeltiin ja muokattiin, on luonto tarjonnut elinkeinon kalastuksen, metsästyksen ja keräilyn muodossa. Vaikka kokonaisvaltaisessa luontaistaloudessa eläminen nykyään on harvinaista, etenkin haja-asutusalueilla ja Lapissa luonnonantimet tuovat merkittävän lisän monien perheiden ruokataloudelle (Hyppönen, ym. 2010, s. 66). Urbaanissa ympäristössä ekosysteemi on ihmisen aikaansaannos, mutta siinäkin on kyse luonnon ja ihmisen yhteistyöstä (Clucas & Marzluff, 2012, s. 135). Tässä luvussa pohditaan ihmisen luontosuhdetta ja sitä, millaisena luonto näyttäytyy ihmisen arjessa ja elämässä, sekä tarkastellaan ruokakulttuuria luontosuhteen ulottuvuudesta.

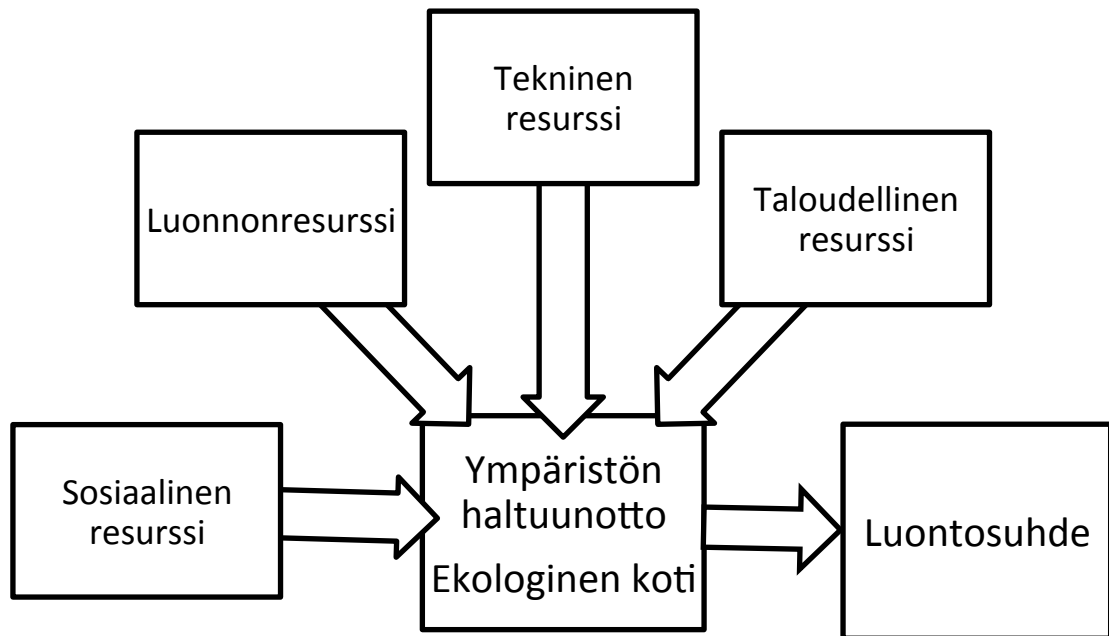
4.1 Luontosuhde

Biologisesti katsottuna ihminen on osa luontoa ja ihmispopulaatioilla on oleellinen rooli monissa ekosysteemeissä – ihmisen eläminen ja kulttuurit voivat olla välttämättömiä useiden muiden lajien olemassaololle. Ihminen on kuitenkin tiedollisesti kehittynein olio ja näin ollen eroaa muusta luonnosta moraalisen vastuullisuutensa perusteella. Luonnon toimintaperiaatteita selvittämällä ihminen on muokannut luontoa omia tarkoituksiperiään hyödyntäväksi. (Pietarinen, 2000, s. 39.) Alkukantaisena metsästäjä-keräilijänä ihminen on ollut ravintoketjun päässä omine rajoituksineen, osana luontoa kuten muut pedot. Kuitenkin jo hyvin varhain, tulen ja aseiden käytön, sekä hyvin organisoidun metsästyksen myötä ihminen on alkanut horjuttaa luonnon eliöyhteisöjä. (Leinonen, 1979, s. 170.) Ihmisen luontosuhteesta onkin tavallista puhua tämän biologisen ja kulttuurisen evoluution myötä saavutetun erikoisaseman kautta. Eri kulttuureissa luontosuhde on nähty eri tavoin ja arvottamisen muodot ovat vaihdelleet palvomisesta ja kunnioituksesta hyväksikäyttöön. Taustalla on näyttäytynyt myös ihmisen vastuu ja huoli luonnon tilasta. Järjestelmällinen luonnon ja eläinten suojelu on kuitenkin käynnistynyt vasta 1800-luvulla. Luontoon liittyviä vastuukysymyksiä voi tarkastella myös oikeuden ja velvollisuuden käsitteiden kautta: vastuun kanta-

minen edellyttää tiettyjen velvollisuuksien täyttämistä. (Niiniluoto, 2000, ss. 56–59.) Luonnosta puhuttaessa tarkoitetaan tavallisesti sellaista luontoa, jossa ekosysteemi toimii riippumattomasti omien lakiansa mukaisesti, vaikka toisaalta myös ihmisen muokkaamassa luonnossa pätevät samat ekologiset lait. On kuitenkin merkityksellistä tehdä ero sille, nähdäänkö ihminen osana luontoa vai luontoa käyttävänä ja vastuullisena toimijana. (Pietarinen, 2000, s. 39.)

Ihmisen luontosuhde perustuu kulttuurisesti määrittyneisiin luontokäsityksiin. Kollektiivisesti jaettu normatiivinen näkemys ohjaa ihmisiä toimimaan luonnossa ja luonnon kanssa (Suopajarvi & Valkonen, 2003, s. 7). Länsimaisen ihmisen luontosuhteessa korostuu luonnon hallinta ja hyväksikäyttö, jolloin luonnosta huolehtiminen ja herkkyys luontoa kohtaan näyttäytyvät vasta toisarvoisesti luontosuhteen kulttuurisessa määrittelyssä. Ihmisen luonnollinen uteliaisuus ja kyky oppia on ollut edellytys evoluutiolle ja ihmisen ja luonnon hyötysuhteen syntymiselle. Ympäristöään tutkimalla ja tarkkailemalla ihminen on oppinut ymmärtämään luonnon mekanismeja ja pystynyt hyödyntämään niitä monin tavoin – niin hyvässä kuin pahassa. Taustalla on kuitenkin vuorovaikutteinen suhde, jossa ihminen käy luonnon kanssa jatkuvaa dialogia. Toisaalta ”mekaanisen” hyötysuhteen rinnalla on nähty myös luonnon tarjoamat esteettiset arvot. Ihmisen ja luonnon kanssakäymisessä vuorottelevat hallinnan ja suojelun ulottuvuudet. (Eder, 1996, s. 145–147, 163.)

Kulttuuriekologinen teoria antaa luontevan pohjan ihmisen luontosuhteen määrittelylle. Se pyrkii selittämään ihmisen ja luonnon välistä vuorovaikutusta, joka ilmenee ihmisen ylläpitämissä kulttuurisissa ulottuvuuksissa. Kulttuuriekologinen teoria rajaa ihmisen paikkaa elinympäristössään sekä yhteyttä olemassa oleviin resursseihin ja niistä kilpaileviin tahoihin. Teoria esittää, että kullakin eliölajilla on oma evoluution sanelema asemansa ja paikkansa luonnossa ja ekosysteemeissä. Omassa ”ekologisessa kodissaan” kukin laji hankkii elantonsa omalla tavallaan, resurssien sallimissa puitteissa. (Anttila, 1983, s. 182.) Alla olevassa kuviossa on sovellettu kulttuuriekologisen teorian mallia luontosuhteen määrittäjänä (Kuvio 10).

Kuvio 10. Kulttuuriekologinen teoria luontosuhteen määrittäjänä. (Koottu Anttila, 1983, mukaan).

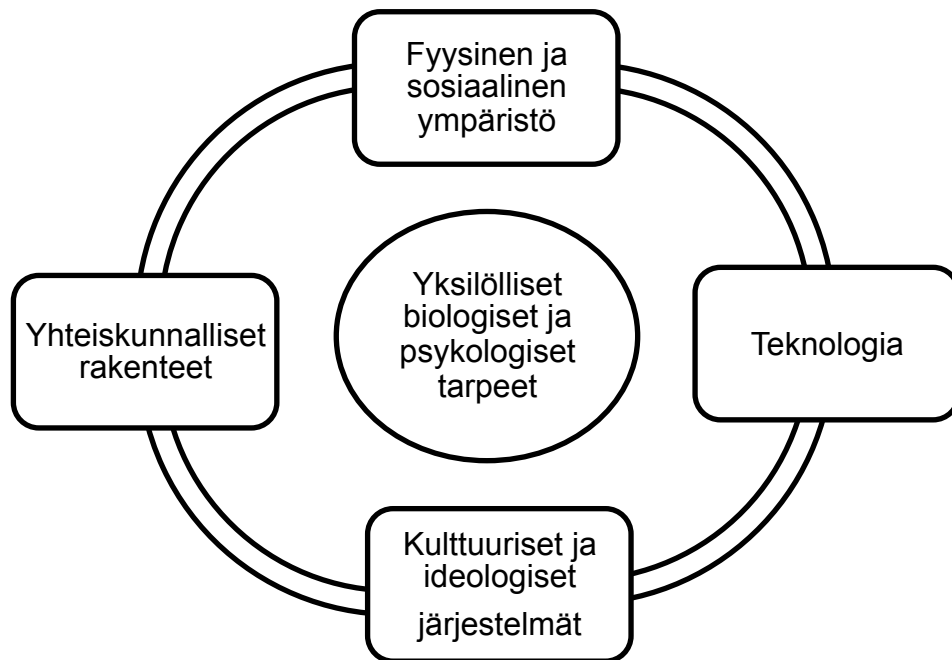
Modernit yhteisöt ja kulttuurit eivät suoranaisesti ole enää riippuvaisia paikallisista luonnonvaroista, eivätkä noudata fyysisen ympäristön asettamia rajoja samaan tapaan kuin ennen. Riippuvuussuhde luontoon syntyy kuitenkin tekniikan, tuotannon ja kulutuksen välityksellä edelleen ja toisaalta jättää jälkensä ympäristöön entistä vahvemmin. (Lappalainen, 1998, s. 23).

4.2 Luonto ruokakulttuurin määrittäjänä

Syömistä koskevat valinnat eivät ole riippuvaisia ainoastaan ekologisista, biologisista, fysiologisista, psykologisista ja taloudellisista ulottuvuuksista. Valintoja ohjaavat symboliset järjestelmät, jotka muovautuvat kulttuurisen ymmärryksen kautta. Luonnon tarjoama ravinto muuttuu ruoaksi vasta valinnan myötä. (Mäkelä, 2003, ss. 36–37.) Modernissa maailmassa on tavallista luokitella ruokia ”hyviin” ja ”pahoihin” sekä ”syötäviin” ja ”ei-syötäviin”. Jaottelun taustalla ovat kulttuurisesti värittyneet normit, rationaaliset käsitykset sopivasta ruoasta sekä epävarmuus ruoan turvallisuudesta. (Eder, 1996, s. 154–155.) Eder (1996, s. 85) esittää, että ihmisen ruokavalintoja ohjaa myös *kulinaarinen moraal* (*culinary morality*), jossa korostuu ihmisen ja eläimen suhde. Eläimen paikka hierarkkisessa järjestelmässä määrittää ihmisen suhdetta eläimeen ja samalla sen

soveltuvuutta ruoaksi. Syömiseen liittyy eri kulttuureissa *tabuja*, jotka määräävät mitä on sopivaa syödä ja mitä ei. (Eder, 1996, ss. 83–85.)

Ihmiskunnan olemassaolon alkuaajoista saakka ihmisen kyky mukautua erilaisiin luonnonoloihin on taannut riittävän ja kuhunkin kulttuuriin ja olosuhteeseen soveltuvan ruokavalion. Ihmisen nerokkaat keksinnöt, kuten maanviljely, eläinten jalostus ja maatalouden teollistaminen ovat taanneet ravinnon alati kasvavalle populaatiolle. Jerome, Peltó ja Kandelin (1980, s. 14) laatima ekologinen malli kuvaa ihmisen ravitsemuksellista antropologiaa ja prosesseja jotka muokkaavat ruokavaliota (Kuvio 11). Mallin keskiössä ovat ihmisen yksilölliset biologiset ja psykologiset tarpeet ruokavalion määrittäjänä. Ruokajärjestelmän muut ulottuvuudet koostuvat *fyysisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä, yhteiskunnallisista rakenteista, teknologisista resursseista sekä kulttuurisista ja ideologisista* näkemyksistä. Fyysinen ja sosiaalinen ympäristö käsittää resurssit ja olosuhteet jotka yksilön elinympäristössä vaikuttavat ruoantuotantoon ja -kulutukseen. Yhteiskunnalliset rakenteet kuvaavat niitä taloudellisia ja poliittisia puitteita, jotka määräävät saatavilla olevien elintarvikkeiden määrää ja laatua. Teknologia sisältää käytettävissä olevat, ruoantuotantoon ja -jakeluun liittyvät tekniikat ja työkalut mukaan lukien maatalouden käytännöt, prosessoinnin, logistiikan, ja varastoinnin. Kulttuuriset ja ideologiset näkemykset määrittävät ruoan symbolisia ja uskonnollisia merkityksiä ja oletuksia terveellisestä ja oikeanlaisesta ravinnosta. (Jerome, Peltó & Kandel, 1980, ss. 13–15.)

Kuvio 11. Ravitsemuksellisen antropologian ekologinen malli. (Koottu Jerome, Peltó & Kandel, 1980, s. 14 mukaan).

Viimeisen sadan vuoden aikana suomalaisessa ruokakulttuurissa niukkuus on vaihtunut yltäkylläisyyteen. Yhteiskunnan muutosten ja ruoantuotannon globalisoitumisen myötä ihminen on etääntynyt luonnosta ja rooli ruoantuottajasta on muuttunut kuluttajuuden suuntaan. (Mäkelä, Varjonen & Viinisalo, 2008, s. 21.) Asutuskeskusten kasvaessa ja asutuksen keskittyessä kaupunkeihin ruoantuonti kauempaa sekä tuotannon tehostaminen on ollut edellytys ruoan riittävyyden takaamiseksi. Linkki ruoan ja urbaanin ihmisen väliltä on muuttunut häilyväksi tai kadonnut kokonaan. (Beardsworth & Keil, 1997, ss. 35–36.) Ihmisen ei tarvitse koostaa ruokaansa enää kausittain saatavilla olevien raaka-aineiden tai varastotalouden varassa. Ulkomailta tuodaan elintarvikkeita ja satokaudesta riippumatta tuoretuotteiden valikoima on suuri ympäri vuoden. Luonnosta ei olla riippuvaisia ruoanhankinnan lähteenä samaan tapaan kuin ennen. (Mäkelä, 2003, ss. 39–40.)

Globalisaatio ja elintarvikepolitiikan muutokset näkyvät vahvasti myös suomalaisen kalaruokakulttuurin vaiheissa. Aiemmin suomalaisten kalankäyttöä säätelivät voimakkaasti kausittain vaihteleva tarjonta. Ennen EU-jäsenyyttä kalantuontia rajoitettiin, joten tuoreen kalan kulutusta määräisivät ammattikalastajien saaliit ja

kotitarvekalastus. Kirjolohen kasvatus alkoi Suomessa 1980-luvulla ja kuluttajat mieltyivät siihen nopeasti. Elintarvikemarkkinoiden vapautumisen myötä kalatiskeluihin rynni norjalainen kasvatettu lohi, jonka suosion kasvu sai aikaan kotimaisten kalalajien kulutuksen laskun. (Saarni, 2010, s. 43.) Kotimaisten luonnonkalojen käyttö on romahtanut, kun kasvatettu tuontikala on uiskennellut suomalaisiin ruokapöytiin. Kuluttaja valitsee kaupan kalatiskiltä luonnonkalaa useammin viljellyn kalan.

4.3 Urbaani luonto

Urbaaniksi alueeksi määritellään alue jossa on tietty rakennetun struktuurin ja ihmispopulaation taajuus. Kaupunkien ohella myös tiheästi asutut taajamat ja esikaupungit voidaan nähdä urbaaneina alueina. (Adams & Lindsey, 2012, s. 116.) Erään määritelmän mukaan urbaaniksi voidaan käsittää myös alue, jossa kulutetaan enemmän energiaa ja resursseja kuin pystytään tuottamaan, ja aiheutettujen päästöjen määrä on liian suuri alueen kokoon suhteutettuna (Adams & Lindsey, 2012, s. 117, Reesin (1997) mukaan). Kaupungit ovat aina olleet yhteiskunnallisten ja taloudellisten mahdollisuuksien keskuksia. Pohja kaupunkien syntymiselle muodostui, kun metsästyksellä ja kalastuksella eläneet yhteisöt ryhtyivät viljelemään maata ja asettuivat aloilleen. Nykyään kaupungit luovat edellytykset maailman väestön taloudelliselle ja yhteiskunnalliselle toiminnalle ja kehitykselle, mutta samalla ne kuormittavat ympäristöä raskaasti. Toisaalta kaupungeissa on herätty kestävään kehitykseen ja kaupunkien ekologista jälkeä pyritään pienentämään monissa maailman suurkaupungeissa erilaisin keinoin. (Newman, 2010, s. 182.)

Hieman yli puolet maailman ihmisistä asuu tällä hetkellä kaupungeissa ja tulevana vuosikymmeninäkin väestönkasvun arvellaan keskittyvän kaupunkeihin. Ennusteiden mukaan vuoteen 2050 mennessä peräti 70 % maailman ihmisistä asuu kaupungeissa. (Karttunen, Kihlström & Taivalmaa, 2014, s. 63.) Rakennetussa ympäristössä näkyy ihmiskäden jälki, mutta luonnon resursseista ollaan kuitenkin riippuvaisia: Rakennukset eivät lämpene ilman luonnonvaroista amennettavaa energiaa ja kulkuvälineiden liikuttamiseen tarvitaan luonnosta saa-

tavia polttoaineita. Osa luonnonvaroista uusiutuu, osa tullaan käyttämään loppuun ennemmin tai myöhemmin. (Taipale, 2012, ss. 164–171.) Urbanin ekosysteemin rakentumisessa on kyse ihmisen ja luonnon yhteispestä, vaikka ihmisellä onkin hierarkiassa hallitseva rooli ympäristön muokkaajana ja rakentajana. Luonnon organismeihin puuttumalla ihminen on toisaalta lisännyt omaa hyvinvointiaan, mutta samalla etäännyntynyt luonnosta luomalla keinotekoisia ympäristöä. Ihmisen hallinnoimissa ekosysteemeissä seuraukset eivät ole ihmiselle itselleen – saatikka luonnolle – aina suotuisia. (Clucas & Marzluff, 2011, ss. 135–136.)

4.4 Ruokaa kaupungista

Vaikka ihmiskunta on onnistunut kasvattamaan ruoan tuotantoa räjähdysmäisesti ja ruokaa tuotetaan nyt enemmän kuin koskaan, ei nälänhätää ole onnistuttu kitkemään. Luonnon resurssit ovat äärirajoilla, eikä ruoka kuitenkaan tunnu riittävän kaikille maailman ihmisille. Ratkaisu kansallisen ruokaturvan takaamisen ei piile tuotannon lisäämisessä vaan vastuullisuuden parantamisessa. Kysymykset ruokaturvasta vaikuttavat etäisiltä vauraassa pohjolassa, mutta myös Suomessa ollaan riippuvaisia kansainvälisistä ruokamarkkinoista. (De Schutter, 2011.) Kaupungeissa syödään pitkälti maaseudulla ja ulkomailla tuotettua ostojen ja tuontiruokaa, ja ihmisten ravitsemus on kaupunkien ja maaseudun välisten markkinoiden ja toimivan vuorovaikutuksen varassa. (Karttunen, Kihlström & Taivalmaa, 2014, ss. 124–125.)

Kaupunkia ei ole tavallisesti nähty ruoantuotannon näyttämönä, mutta ruoan tuotanto kaupungeissa on kuitenkin kasvava suuntaus. Kaupunkimaatalous on yksi keino tyydyttää ravinnon kasvavaa tarvetta kaupungeissa ja lisätä ruokaturvaa. Erityisesti kehitysmaissa kaupunkiviljely ja pienimuotoinen eläintenhoito on lisännyt köyhemmän väestönsosan elämänlaatua, tarjonnut elinkeinon ja parantanut ruokavarmuutta. Maailman 800 miljoonaa kaupunkiviljelijää tuottavat jopa viidenneksen maailman ruoasta. (Karanja & Njenga, 2011.) Innovaationa kaupunkimaatalous ei ole uusi: Esimerkiksi Venäjällä kaupunkiviljelyllä on pitkät perinteet ja kaupunkilaisten pienimuotoisen palstaviljelmien on arvioitu tuotta-

van suurimman osan maassa kulutetuista vihanneksista. (Karttunen, Kihlström & Taivalmaa, 2014, s. 67, 123.) Suomessa palstaviljelyn harjoittaminen aloitettiin kaupungeissa jo 1900-alussa. Helsingin ja koko Suomen ensimmäinen palstaviljelmä perustettiin Ruskeasuolle vuonna 1918, ja se on edelleen toiminnassa. Palstaviljelyn myötä kaupungin työläisille haluttiin tarjota mahdollisuus tuoreiden hyötykasvien ja vihannesten omavaraiseen tuotantoon ja keino irrottautua kaupungin melskeestä. (Lindqvist, 2009, ss. 96–97.)

Kaupunkiviljely on lisääntynyt teollisuusmaissa, mutta eri lähtökohdista kuin kehittyvissä maissa. Hyvinvoivassa lännessä kaupunkimaatalous on kannanotto nykyistä, teollista ja keskittynyttä ruoantuotantoa kohtaan. Ilmastonmuutos ja fossiilisten polttoaineiden hupeneminen on saanut ihmiset etsimään keinoja päästä nykyistä kestävämpään ruokajärjestelmään. (Karttunen, Kihlström & Taivalmaa, 2014, ss. 124–125.) Radikaaleista ruoantuotannon tavoista puhutaan myös ruoka-aktivismina. Helsingin kaupungin ruokakulttuuristrategia on luonut ajatuksen ja idean *syötävästä kaupungista* jolla viitataan urbaanissa miljöössä tapahtuvaan pienviljelyyn, kaupungin puistoissa ja metsissä kasvavien kasvien keräilyyn sekä Helsingin kalavesien hyödyntämiseen. Kaupungin ruoka-aktivistit ovat laatineet muun muassa satokartan, johon on merkitty julkisilla paikoilla kasvavat, jokamiehenoikeuden nojalla hyödynnettävät hedelmäpuut ja marjapensaat. Palstaviljelyn ohella uutena innovaationa kaupungissa ovat säkki- ja kattoviljelmät. Ruoka-aktivismin pyrkimyksenä on paitsi löytää uusia keinoja ravinnontuotantoon, myös ylläpitää urbaanin ihmisen sidettä ruoan alkutuotantoon ja sen myötä ravinnontuotannon perusteisiin. (Ruokakulttuuristrategian raportti, 2012.) Kaupalliset ruokamarkkinat ja elintarvikkeiden teollinen tuotanto tulisi nähdä vain jäävuoren huippuna. Pinnan alle kätkeytyvät ruokajärjestelmän monet ulottuvuudet pienviljelystä vaihtotalouteen ja kalastuksesta roskisdykkaukseen. Vaihtoehtoiset ruoanhankinnan ja -tuotannon keinot voivat tuoda ihmiset paitsi lähemmäs ruoan alkulähteitä, myös toisiaan. Jäävuoren ytimessä tapahtuva ruoka-aktivismi voi auttaa ihmisiä elämään riippumattomampana globaaleista markkinoista ja ymmärtämään ruoantuotantoa kokonaisvaltaisesti. (Gibson-Graham, 2006, s. 70 & Gross, 2014, s. 17.)

5 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen teoriaosassa ja kirjallisuuskatsauksessa olen tarkastellut kalastuksen ja erityisesti vapaa-ajankalastuksen monia merkityksiä ihmisen olemassaolon alkua ajoista tähän päivään saakka. Ilmiön taustoja olen valottanut käsittelemällä kalan merkitystä ihmisten ravinnonlähteenä paitsi ravitsemuksellisesta, myös ympäristövastuullisesta näkökulmasta hyödyntäen muun muassa kestävään kehitykseen liittyviä käsitteistöä. Ihmisen ja luonnon suhdetta olen käsitellyt määrittämällä ihmisen tehtävää ja paikkaa luonnossa ja urbaanissa ympäristössä, sekä pohtimalla luonnon roolia ruokakulttuurin muokkaajana. Tässä luvussa kootaan yhteen kirjallisuuskatsauksen anti ja tutkielman teoreettinen viitekehys. Lisäksi kuvaillaan tutkimuksen ongelmanasettelua, sekä tutkimuskysymysten sijoittumista viitekehykseen.

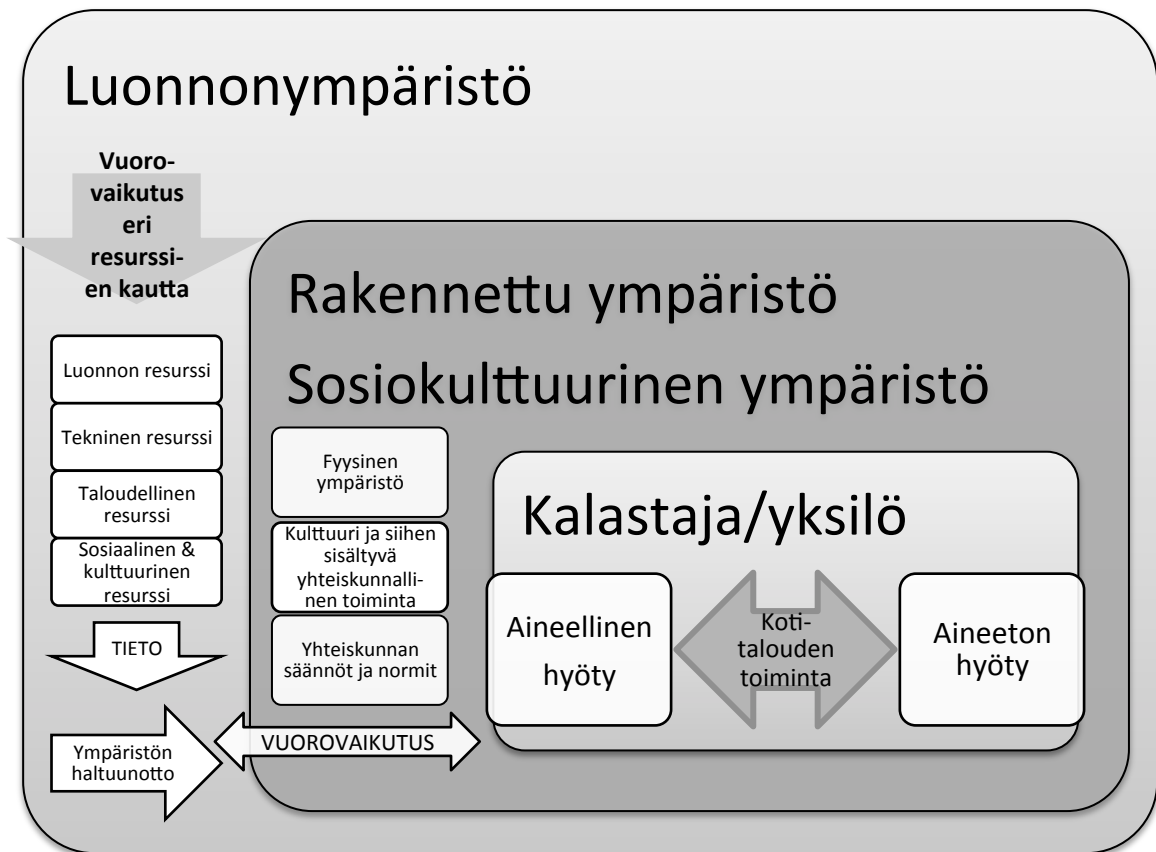
5.1 Tutkimuksen viitekehys

Kalastuksessa olennaiseksi teemaksi nousee ihmisen asema elinympäristönsään: yhtäältä luonnon käyttäjänä ja hyödyntäjänä, toisaalta osana luonnollista ympäristöään ja sen ekosysteemiä. Tämän ohella yksilöllä on paikkansa myös omassa sosiaalisessa ympäristössään. Kulttuurinen perimä, yhteiskunnan säännöt ja normit sekä omat yksilölliset päätöksentekojärjestelmät vaikuttavat valintoihin joita kalastustoiminnassa tehdään. Kotitalouden näkökulmasta tarkasteltuna nämä kaikki elementit määräävät, millaista aineellista ja aineetonta hyötyä kalastuksesta saadaan ja mikä niiden merkitys on kotitalouden arjessa lopulta on.

Viitekehys tässä tutkimuksessa nojaa löyhästi kulttuuriekologisen teorian käsitteistöön ja siihen liittyvään resurssijakoon (*luonnonresurssi, tekninen resurssi, taloudellinen resurssi ja sosiaalinen resurssi*). Lappalainen (1998, s. 25) on hyödyntänyt kulttuuriekologista teoriaa kalastuskulttuurin jäsentämisessä ja sen muutosten selittämisessä. Fyysisen ympäristön ekologiset ulottuvuudet ja sosiaalisen ympäristön yhteiskunnalliset faktorit vaikuttavat kalastajan oman päätöksenteon ja valintojen ohella kalastuksen piirteisiin ja kalastuskulttuuriin. Lap-

palainen (1998, s. 28) käyttää käsitettä *kalastusstrategia* kuvaamaan päätöksentekoprosessia ja käyttäytymistä, joka johtaa vapaa-ajankalastusta koskeviin valintoihin. Kalastajan kalastusstrategia ja kokonaisympäristön (fyysinen ja sosiaalinen ympäristö) asettamat ehdot määräävät lopulta sen, kuinka kukin resurssi kalastustoiminnassa otetaan käyttöön. Kalastuksen *luonnonresurssin* muodostavat esimerkiksi kalakannat ja *teknisen resurssin* eri pyyntitekniikat. Nämä resurssit ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa, koska pyyntitekniikkaa vaihdellaan kalalajeittain vuodenkierron mukaan. *Sosiaalisen resurssin* muodostavat kollektiivisesti määritetyt normit: kalastajien yhteisöllinen hierarkia, kalastusoikeus ja tapasäännösten. *Taloudellinen resurssi* käsittää kalan kotitalouskäytön, siitä saatavan taloudellinen hyödyn, pyyntiin sijoitetun taloudellisen panoksen sekä näiden suhteen. Lappalaisen (1998, s. 29) esittämässä jäsennyksessä tuodaan esille vielä keskeisessä asemassa oleva *tiedollinen resurssi*. Se sisältää resurssien käyttöä varten tarvittavat tiedot ja taidot. Tiedollisen resurssin pääelementtejä ovat kalastajien hiljainen tieto ja kokemusperäinen tieto, sekä tutkimuksen ja neuvonnan kautta saatu informaatio. Kaikki resurssit ovat yhteydessä toisiinsa ja muodostavat kalastustoiminnassa ilmeneviä kokonaisuuksia, josta käytännöllisenä esimerkkinä voi mainita kalastusvuoden muovautumisen. (Lappalainen, 1998, ss. 24–29.)

Lappalaisen (1998, ss. 24–29) kuvaama kokonaisuus antaa mielekkään lähtökohdan viitekehyksen määrittelemiselle. Kirjallisuuskatsauksessa esitetyt, ihmisen luontosuhdetta ja ruoanvalintaa kuvaavat teorialat, sekä luonnehdinnat kalastajien profiileista ja motiiveista tarjoavat käsitteistöä ja tulokulmaa tutkimuksen aineiston analyysiin. Yksilölliset, ekologiset ja yhteiskunnalliset ulottuvuudet toistuvat kalastusstrategiaa määrittävässä resurssijaossa, kulttuuriekologisessa teoriassa, kestävän kehityksen mallissa, sekä ekologista ravitsemusanthropologiaa kuvaavassa mallissa. Näiden elementtien varaan rakentuvaa tutkimuksen viitekehystä pyrin havainnollistamaan kuviossa 12.

Kuvio 12. Teoreettisen viitekehyksen koonti.

Kehämäisesti koostetussa kuviossa uloimmalla kehällä on luonnonympäristö ja resurssit, joiden kautta ihminen hyödyntää ympäristöään. Kalastuksessa on pohjimmiltaan kyse ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta, joten luonnon asettamat puitteet määrittävät melko pitkälti koko kalastuskulttuuria, käytettäviä menetelmiä ja lopulta kalastuksesta saatuja hyötyjä. Siksi luonto kehystää kuviossa kokonaisuutta. Kehän seuraavalle tasolla siirryttäessä voidaan nähdä rakennettu ympäristö ja kulttuuri joka sen ympärille on kehittynyt. Tässä tulevat esille fyysisen ympäristön ohella kulttuuriset normit sekä ihmisten arvomaailma ja asenteet. Myös lainsäädäntö ja yhteiskunnan taholta laaditut säännöt kuuluvat tälle kehälle. Jaottelun ytimessä on kalastaja yksilönä, ja kotitalous joka on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa kaikilla tasoilla. Täällä tapahtuvat kalastusta koskevat päätökset ja valinnat jotka johtavat lopulta siihen millainen merkitys kalastuksella on kalastajan kotitaloudelle. Suuri, kahteen suuntaan osoittava nuoli keskimmaisella kehällä kuvastaa näiden kaikkien ulottuvuuksien yhteyttä ja vuorovaikutusta.

5.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimusongelma muodostuu kolmesta pääkysymyksestä:

1. Kuinka ihmisen ja luonnon vuorovaikutus näyttäytyy vapaa-ajankalastajan toiminnassa kaupungissa?
2. Minkälaisia piirteitä on Helsingin kalastusalueen kalastuskulttuurissa?
3. Millaisia aineellisia ja aineettomia hyötyjä kalastuksesta saadaan helsinkiläisen vapaa-ajankalastajan kotitaloudessa?

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä tarkastelen, millä tavoin kaupunkilainen ylläpitää suhdettaan luontoon, ja kuinka suhde ilmenee kalastusharrastuksen puitteissa. Haluan selvittää, millaista vuorovaikutusta syntyy kalastajan ja tätä ympäröivän urbaanin luonnon kanssa, sekä millä tavoin luontoa kuunnellaan kalastuksen ohessa. Ajatuksena on katsoa, kuinka kulttuuriekologisen teorian resurssijako näkyy kalastajan luontosuhteen muodostumisessa ja toisaalta millainen vaikutus tiedolla on kalastajan toimintaan.

Toisen tutkimuskysymyksen pyrkimyksenä on valaista kaupunkikalastuksen käytäntöjä ja kaupunkilaisen kalastuskulttuurin piirteitä. Vaikka lähtökohtana ei ole vertailla mennyttä aikaa nykyiseen, on kiinnostavaa katsoa, minkälaiset yhteiskunnalliset ilmiöt ovat saattaneet vaikuttaa kalastusperinteen muuttumiseen kaupungissa ajan saatossa. Erityisesti tarkastelun kohteena on kalastajien asenne- ja arvomaailma. Tämän kysymyksen kohdalla käsittelen myös sitä, kuinka kestävän kalastuksen periaatteet ilmenevät kaupunkilaisten kalastuskulttuurissa ja asenteissa: millä tavoin ekologinen, taloudellinen ja sosiokulttuurinen ulottuvuus heijastuu vapaa-ajankalastajien toiminnassa. Kestävän kehityksen käsitteistö antaa välineitä kalastuskulttuurin määrittämiseen.

Kolmannen tutkimuskysymyksen kautta pyrin selvittämään, millä tavoin kaupunkikalastajan kotitalous voi käytännössä hyötyä kalastuksesta, ja minkälai-

sessä tasapainossa saatu taloudellinen hyöty ja kalastukseen sijoitettu panos on. Tarkastelen sitä, minkälaisia aineellisia ja aineettomia hyötyjä kaupungissa kalastamalla voi saada, ja yhtäältä minkälaisia resursseja kalastaminen kaupungissa harrastajaltaan vaatii. Käsittelen kalastusharrastuksen merkitystä ensisijaisesti ruokatalouden kannalta, aineettomia hyötyjä kuitenkin pois sulke-matta. Tavoitteena on tehdä varovaisia arvioita siitä, onko kalastamisesta rahallista hyötyä harjoittajalleen, ja voisiko kalan ostamiselta välttyä täysin itse kalas-tamalla. Yhtymäkohtia vapaa-ajankalastajan ruoanvalintaan ja ravitsemukseen pyrin löytämään ekologisen ravitsemusantropologian tarjoaman käsitteistön avulla. Lisäksi aineistosta etsitään vastauksia muun muassa siihen, kuinka ka-lastaminen vaikuttaa kotitalouden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja minkälai-nen rooli kalastuksella on kotitaloudessa arjen tasolla. Onko kalastaminen pelk-kä harrastus vai annetaanko sille syvällisempiä merkityksiä?

6 Tutkimuksen toteutus

Tämän tutkimuksen lähestymistapa on luonteeltaan laadullinen. Tässä luvussa pohditaan tutkielman sijoittumista tieteen kenttään ja kuvaillaan tutkimusprosessin vaiheita. Tutkimuksen eteneminen aineiston keruusta sen analyysiin selostetaan luvuissa 6.2 ja 6.3.

6.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän ja sen ilmiöiden kuvaaminen ja kokonaisvaltainen tarkastelu. Keskeisenä päämääränä on ymmärtää tutkimuksen kohteena olevien ihmisten ja ilmiöiden toimintaa ja toiminnalle annettuja merkityksiä. Laadullisessa tutkimuksessa ei testata hypoteeseja valvotuissa, keinotekoisissa koetilanteissa tai pyritä todistamaan väittämiä. Laadullinen aineisto tavallisesti kerätäänkin luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Tiedon keruun välineenä on usein ihminen: Tutkija voi koota aineiston havainnoimalla tai keräämällä sen sopivilta vastaajilta esimerkiksi haastattelemalla. (Hirsjärvi, ym. 2009, s. 161–164.) Pyrkimyksenä on antaa ymmärrettävä teoreettinen tulkinta jollekin ilmiölle (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 85). Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavan ilmiön käsitteellistäminen tapahtuu vähitellen. Sen sijaan että testattaisiin ennalta hahmotettua teoriaa, rakennetaan tutkimuksen viitekehystä käytännön kentästä nousevien näkökulmien varassa. (Kiviniemi, 2007, s. 74.)

Laadullinen tutkimus voidaan nähdä prosessina, jossa työn eri vaiheet nivoutuvat yhteen. Tutkimusongelman lopullinen asettelu voi etsiä muotoaan vielä aineistonkeruun yhteydessä, ja toisaalta tulkinta jakautuu koko tutkimusprosessiin. Tutkimussuunnitelma tarjoaa joustavan rungon työlle, jota prosessoidaan olosuhteiden mukaan. (Eskola & Suoranta, 2000, s. 16; Hirsjärvi, ym. 2009, s. 164.) Aineiston keruu ja teorian kehittäminen ovat luontevassa vuorovaikutuksessa ja analyysin myötä kehitetyt ensimmäiset käsitteet auttavat viemään tutkimusasetelmaa eteenpäin. Tutkimuksen alkuvaiheessa haltuun otettu teoria täsmentyy, kun tutkimuskohteeseen tutustutaan ja tutkimusprosessi etenee.

Teoreettisten ydinkategorioiden löytyminen on keskeistä, jotta tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukainen teoreettinen ajatusrakennelma pystytään kokoaan. (Kiviniemi, 2007, s. 75.)

6.2 Aineistokeruu

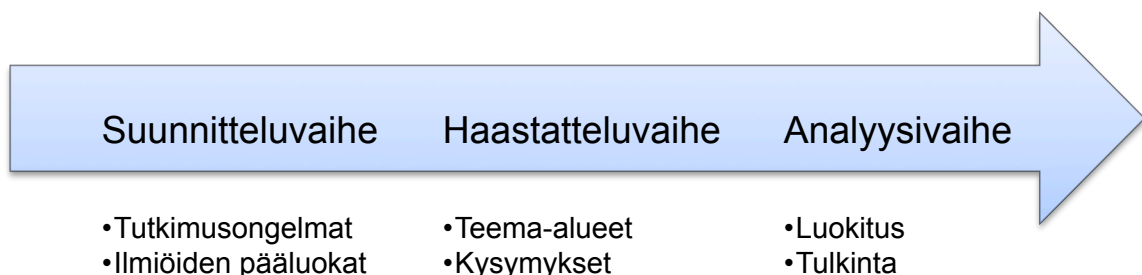
Haastattelu on yksi käytetyimmistä aineistonkeruun menetelmistä laadullisessa tutkimuksessa, ja kysymistä pidetään myös arkielämässä sosiaalisen kanssakäymisen luonnollisena perustana. Tietoa tarvitsevalle on luontevaa kysyä ja perusoletuksena on että kysyvälle vastataan. Tutkimushaastattelu voidaan jakaa kysymysten sitovuuden mukaan strukturoituihin, puolistrukturoituihin ja strukturoimattomiin haastatteluihin. Äärimmillään strukturoidussa haastattelussa ennalta tarkkaan laadittujen kysymysten ohella vastaajille esitetään myös valmiit vastausvaihtoehdot. Puolistrukturoiduissa haastatteluissa tietyt näkökohdat on lyöty lukkoon, mutta haastattelijalla on vapaus edetä kunkin haastattelutilanteen vaatimissa puitteissa. Strukturoimatonta haastattelua voi luonnehtia vapaaksi dialogiksi, jossa korostuu haastattelijan ja vastaajan vuorovaikutus. Olipa haastattelu luonteeltaan millainen tahansa, on tutkimushaastattelulla oltava selkeä päämäärä, joka perustuu haastattelijan tiedon intressiin ja tutkimuksen tavoitteisiin. Haastatteluja voidaan luokitella myös muin kriteerein, kuten tiedollisten intressien sekä käytännön järjestelyjen (yksilö- ja ryhmähaastattelut) mukaan. (Ruusuvuori & Tiittula, 2005, ss. 9–12, 23.)

6.2.1 Teemahaastattelu

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston hankinnassa suositaan metodeja, joissa tutkittavien henkilökohtaiset näkökulmat ja ääni pääsevät esiin (Hirsjärvi, ym. 2009, s. 164). Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin teemahaastatteluilla syys-talvella 2014 Helsingissä. Teemahaastattelu on usein laadullisessa tutkimuksessa käytetty vuorovaikutteinen aineistonkeruun menetelmä, jossa haastateltavan on helppo saada oma äänensä kuuluviin. Suorassa kielellisessä kanssakäymisessä tutkijalla on mahdollisuus tiedonhankinnan suuntaamiseen itse tilanteessa. Haastattelutilanteessa voi tulla esille myös vastausten taustalla vaikuttavia motiiveja ja teema-alueita, joita tutkija ei ole osannut ennalta ottaa

huomioon. Hirsjärvi & Hurme (2004) kuvailevat Mertoniin, Fiskeen ja Kendalliin (1956) viitaten teemahaastattelussa tai fokusoidussa haastattelussa (*focused interview*) korostuvan haastateltavien elämysmaailma ja määritelmät tutkittavista ilmiöistä. Teemahaastattelun lähtökohta on, että kaikilla haastateltavilla on jokin yhteinen kokemus tai tieto tutkittavasta ilmiöstä. (Hirsjärvi & Hurme, 2004, ss. 47–48.)

Kuviossa 13 esitetään teemahaastattelun kulku vaiheittain tutkimuskokonaisuudessa Hirsjärveä ja Hurmetta (2004, s. 67) mukaillen. Tutkimusprosessissa työn vaiheet teoriasta analyysiin kulkevat lomittain, ja eri vaiheita voidaan työstää yhtä aikaakin. Aluksi tutkijan on selvitettävä tutkittavan ilmiön taustavalla vaikuttavia rakenteita ja prosesseja, joiden perusteella voidaan määritellä ilmiötä kuvaavat peruskäsitteet. Peruskäsitteistön avulla luonnehditaan teema-alueet, joiden pohjalta laaditaan lopullinen haastattelurunko. Haastattelut muistuttavat enemmän strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua, joten kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa ja järjestystä. Varsinaisessa haastattelutilanteessa edetään kuitenkin keskeisten teema-alueiden mukaan, jotka ovat kaikille haastateltaville samat. (Hirsjärvi & Hurme, 2004, ss. 34–48.)

Kuvio 13. Teemahaastattelun kulku tutkimuskokonaisuudessa. (Koottu Hirsjärvi & Hurme, 2004, s. 67 mukaan).

Laadulliselle tutkimusprosessille leimallista on perehtyminen tutkimuskenttään muun muassa osallistuvan havainnoinnin avulla, ja kohderyhmälle ominaisen ajattelutavan tarkastelu tutkittavien näkökulmasta – ”sisältä käsin”. Oppimisprosessin tapaan tutkijan tietous tutkittavasta ilmiöstä ja sitä ohjailevista tekijöistä kasvaa. (Kiviniemi, 2007, s. 76.) Tässäkin tutkimuksessa aineistonkeruu noudatti yllä kuvatussa kuviossa esitettyä teemahaastattelun kulkua. Suunnittelu-

vaiheessa kartutin esiymmärrystä tarkkailemalla kaupunkilaista vapaa-ajankalastusta muun muassa Helsingissä Vanhankaupunginlahdella, jossa siian lippoamiskausi⁵ on vilkkaimmillaan loka-marraskuussa. Pienet, ohimennen käydyt keskustelut ottipaikoilla⁶ valottivat paljon ilmiön osa-alueita, avasivat kalastuksen taustoja ja antoivat ajatuksia teema-alueiden hahmottamiseen. Myös kalastajien sosiaalisen kanssakäymisen tarkkailu antoi käsityksen toiminnan merkityksestä ja luonteesta. Käytännössä tein huomioita muun muassa kulloisestakin säätilasta, vuorokaudenajasta, kalastajien määrästä ja vaihtuvuudesta ottipaikalla, käytetyistä kalastusmenetelmistä ja kalastajien kanssakäymisestä. Havainnot tallensin kenttäpäiväkirjaan, ja ne paitsi auttoivat teema-alueiden määrittelyssä myös tukivat myöhemmin varsinaista aineistoa tutkimuksen tuloksia analysoitaessa. Aiempaan tutkimukseen ja kirjallisuuteen perehdyttyäni hahmotuivat lopulliset teema-alueet ja niiden kautta tutkimuskysymykset joiden asettamissa raameissa etenin varsinaiseen haastatteluvaiheeseen.

Tämän tutkimuksen teemahaastattelurungossa oli kolme teema-aluetta: 1. *luonnonresurssi ja ekologinen näkökulma*; 2. *vapaa-ajankalastuksen piirteet ja käytännöt ja kalastajien asenteet*; sekä 3. *kotitalouden toiminta*. Tutkimuskysymykset muotoutuivat dialogissa teema-alueiden kanssa ja lopullisen muotonsa tutkimusasetelma sai vasta kun aineistoa oli kerätty jonkin verran. Kutakin tutkimuskysymystä vastaa yksi haastattelurungon teema-alue (ks. LIITE 1). On tärkeää, että aineisto ja tutkimuskysymykset vastaavat toisiaan, ja onkin tavalista että tutkimusasetelma täsmentyy vasta aineistonkeruuvaiheessa (Moilanen & Räihä, 2007, s. 53). Haastatteluja ei toteutettu kysymyslistan mukaan, vaan tilanteen sanelemissa puitteissa. Usein haastattelutilanteen käynnistyttyä keskustelu soljui omalla painollaan, jolloin ennalta laaditut kysymykset menettivät merkityksensä. Vaikka kussakin haastattelussa pyrin käymään läpi kaikki teema-alueet, niin itse tilanteessa dialogi poukkoili aihepiiristä toiseen, eikä kysymyksillä ollut tiettyä järjestystä. Kalastajilla oli paljon kerrottavaa, jolloin oma roolini muuttui haastattelijasta kuuntelijaksi. Useimmat haastateltavat halusivat

⁵ Siian lippous on perinteinen kalastusmenetelmä, jossa kutusiikoja pyydetään joesta pitkävartisella haavilla kauhoen.

⁶ Ottipaikka on kalastajien käyttämä ilmaisu hyväksi koetusta kalastuspaikasta, joka tavallisesti antaa saalista ja jossa kalastetaan toistuvasti.

kertoa kalastuskokemuksistaan enemmän kuin tutkimuksen kannalta oli relevanttia. Annoin kuitenkin keskustelussa kaikille sivujuonteille mahdollisuuden, koska huomasin näin saavani selville kalastajien asenteita ja ajatuksia laajemmalti. Kaikissa haastatteluissa oli yksi ”päähaastateltava”, mutta haastattelupaikasta riippuen keskusteluun saattoi liittyä useampia osapuolia. Yhdessä haastattelussa vastaajina olivat kalastamista harrastava pariskunta – mies ja vaimo. Tämä toi uusia, luontevia puolia tilanteisiin ja avasi näkökulmia, joita ei teema-alueiden puitteissa välttämättä tullut esille. Kaikkien vastaajien ääni otettiin huomioon ja tallennettiin sittemmin litteraattiin. Haastatteluja ei kuitenkaan analysoitu ryhmähaastatteluina, eikä henkilöiden vaikutusta toisiinsa arvioida analyysissa.

Haastattelut taltioin nauhoittamalla, jonka lisäksi laadin haastattelutilanteesta muistiinpanoja sekä pienimuotoista tutkimuspäiväkirjaa. Nauhurin käyttäminen tallennusvälineenä on perusteltua: äänittämällä haastattelun, tutkija vapautuu yksityiskohtaisten muistiinpanojen tekemiseltä. Kun tutkija saa keskittyä itse haastatteluun, säilyy myös valppaus esittää tilanteen vaatimia jatkokysymyksiä. (Rubin & Rubin, 2004, s. 111.) Tallennettu haastattelu antaa tutkijalle myös mahdollisuuden palata tilanteeseen myöhemmin ja tarkistaa tehtyjä tulkintoja. Nauhoitteen avulla vuorovaikutuksen kulkua voidaan analysoida paremmin, ja uudelleen kuuntelu voi tuoda esiin ulottuvuuksia jotka ovat jääneet itse tilanteessa huomaamatta. (Tiittula & Ruusuvuori, 2005, ss. 14–15.) Materiaalia purkaessa voi esiin tulleisiin teemoihin pureutua rauhassa jolloin analyttiselle pohdinnalle jää enemmän aikaa.

Tutkimuseettiset kysymykset ihmistieteissä nousevat esille erityisesti aineistonkeruuvaiheessa. Tutkijan on aineistoa kerätessään kunnioitettava tiedonantajien yksityisyyttä ja tutkimukseen osallistujilla on oikeus tietää minkälaisessa tutkimuksessa ja millä tavoin materiaalia aiotaan hyödyntää. (Hirsjärvi ym. 2013, s. 23–24.) Muutamia haastateltavista olin etukäteen yhteydessä ennen haastattelua puhelimitse tai sähköpostitse, jolloin tutkimuksen ideaa ja tarkoitusta kuvailtiin lyhyesti. Monet haastatteluista suoritettiin kaupungin rannoilla ennalta sopia, jolloin suostumus saatiin paikan päällä. Samalla kerrottiin tutkielman luonteesta ja tavoitteista. Kaikki haastateltavat olivat täysi-ikäisiä ja haastattelut

suoritettiin vapaa-ajalla, joten tutkimuslupaa ei tarvinnut anoa miltään instanssilta. Jotta haastateltavat eivät olisi tunnistettavissa tekstimuotoisesta aineistosta, täytyy tunnistetiedot poistaa, eli anonymisoida aineisto (Kuula & Tiitinen, 2011, s. 452). Tässä tutkimuksessa haastatellut kalastajat on koodattu litteraattiin kirjaimella K ja haastattelujärjestyksen mukaisella numerolla. Mikäli haastatteluun on osallistui muita henkilöitä, lisättiin koodiin yläindeksi a, b jne. Haastateltavat eivät esittäneet erityistä huolta oman yksityisyytensä varjelemisesta, mutta omia salaisia kalapaikkojaan he eivät halunneet tutkijan paljastavan muille kalastajille.

6.2.2 Haastateltavat

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston tieteellisyyden kriteeri ei ole määrä vaan laatu. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että pyritään tekemään mahdollisimman perusteellinen analyysi melko niukastakin määrästä tapauksia. (Eskola & Suoranta, 2000, s. 18.) Vaikka haastatteluja olisi tehty pienempikin määrä, ei se tarkoita sitä että aineistoa olisi vähän. Haastattelujen kestoista ja syvyydestä riippuen aineiston lopullinen koko voi olla perin mittava. Etenkin teemahaastattelulla kerätty materiaali on usein varsin rikasta. (Hirsjärvi & Hurme, 2004, s. 135.) Eskola (2000, s. 60) luonnehtii *kattavuuden* olevan sopivampi määritelmä kuvaamaan tutkimuksen aineiston riittävyttä *koon* sijaan. Aineiston tehtävänä on toimia tutkijan apuvälineenä käsitteellisen ymmärryksen rakentamisessa tutkittavasta ilmiöstä ja sen kattavuutta voi arvioida *kylläntymisen*, eli *saturaation* kautta. Aineistoa on kerätty riittävästi kun kylläntymis-, eli saturaatiopiste saavutetaan, eivätkä uudet tapaukset tuota enää tutkimusongelman kannalta olennaisesti uutta tietoa. Saturaatiota on liki mahdoton määrittää mikäli tutkija ei tarkalleen ottaen tiedä, mitä aineistosta ollaan hakemassa – toisaalta aineiston kylläntymistä voi tarkkailla tutkimuksen ja aineistonkeruun edetessä. (Eskola & Suoranta, 2000, s. 61–64.)

Tutkimuksen kohdehenkilöitä ei laadullisessa tutkimuksessa yleensä valita umpimähkäisesti, vaan otanta tehdään harkinnanvaraisesti. Aineistonhankintaa ohjaavat vankat teoreettiset perustukset, sekä tutkijan esiymmärrys tutkittavasta ilmiöstä. (Eskola & Suoranta, 2000, s. 18). On tärkeää, että tutkimuksen tiedon-

antajilla on mahdollisimman paljon tietoa tai kokemusta tutkittavasta ilmiöstä ja sopivien tiedonantajien löytäminen voikin asettaa tutkijalle haasteita. Eräs laadullisessa tutkimuksessa käytetty aineistonkokoamisen menetelmä on *lumipallo-otanta*, jossa yksi tai useampi avainhenkilö johdattaa tutkijan uusien tiedonantajien pariin. Harkinnanvaraisen keruun yhteydessä puhutaan myös *eliittiotannasta*, jossa on lähtökohtana valita haastateltaviksi ne henkilöt joilta oletetaan saatavan parhaiten tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajarvi, 2009, ss. 85–86.)

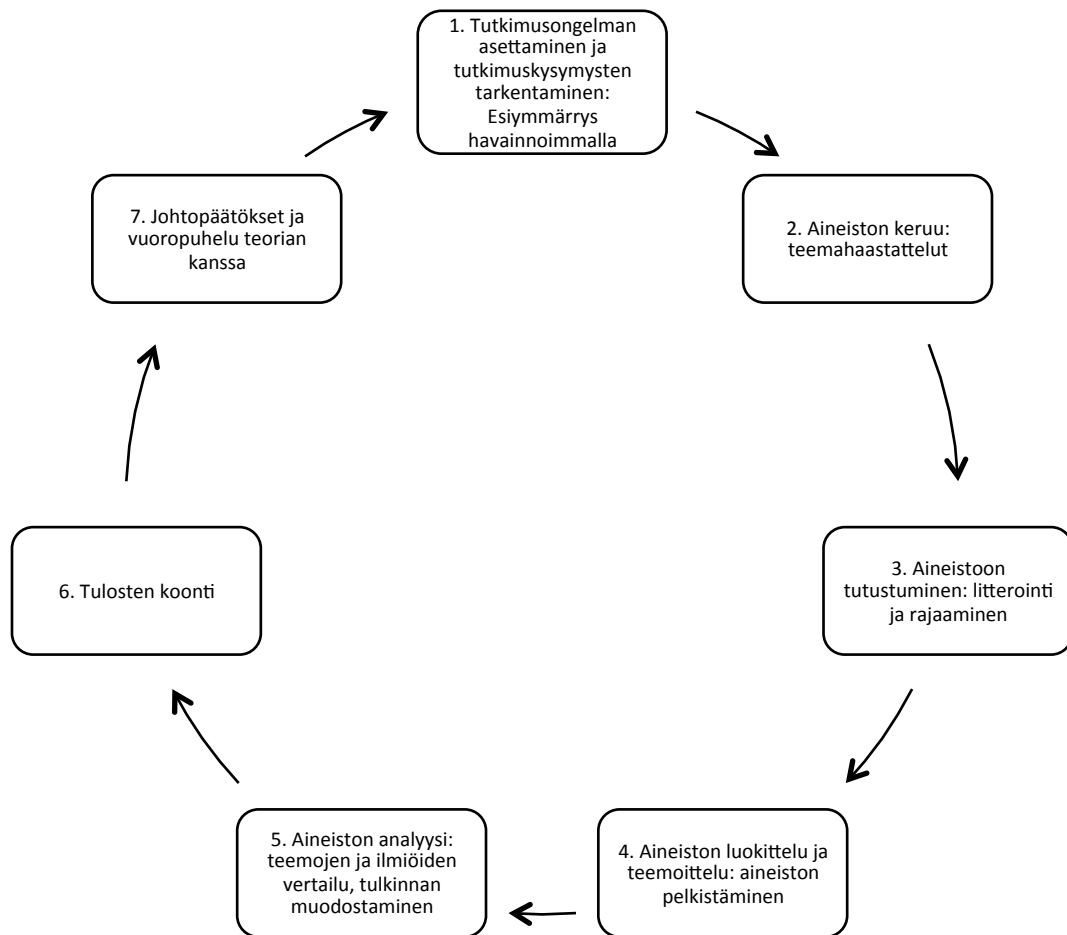
Tässä tutkielmassa haastateltavien värväys osoittautui aluksi kuviteltua vaikeammaksi. Käytännössä hyödynsin sekä lumipallo- että eliittiotantaa – soveltuvien osin. Kun kaupungin kalastuspaikat eivät olleet minulle entuudestaan tuttuja, oli aluksi löydettävä alueen kalastuskulttuuria tuntevia yhteyshenkilöitä. Mahdollisten kontaktien tavoittelun aloitin ottamalla yhteyttä kaupungin kalastusseurojen puheenjohtajiin ja sihteereihin sekä Helsingin kaupungin liikuntavirastoon. Keskeisiksi avainhenkilöiksi aineistonkeruun alkuvaiheissa muodostuivat Helsingin Vanhankaupunginlahdella sijaitsevan Meri-infon työntekijät, jotka kohtasivat päivittäin kohteessa kalastavia helsinkiläisiä. Meri-infon henkilökunta auttoi sopivien henkilöiden löytämisessä ja madalsi kynnystä hakeutua kalastajien pariin. Vanhankaupunginlahti kehkeytyikin keskeiseksi aineistonkeruun ja havainnoinnin kohteeksi. Jo suunnitteluvaiheessa tällä alueella tehty observointi tarjosi tilaisuuksia myös varsinaisten haastattelujen tekoon. Haastatteluista suurimman osan päädyinkin toteuttamaan autenttisissa kalastustilanteissa. Sopivien haastattelupaikkojen ja -aikojen sopiminen puhelimitse tuntui vaikealta ja työläältä, joten katsoin parhaaksi lähteä itse pääkallopaikalle muistiinpanovälineet mukani. Kontakteja kalastajiin lähdin hakemaan varovasti lähestymällä ja juttelemalla. Kun kohderyhmään sopiva kalastaja löytyi – ja kalastaja vaikutti puhelimaalta – ehdotin haastattelua, jonka suoritin paikan päällä kalastuksen lomassa. Ennalta sovitut haastattelut toteutettiin vastaajien työpaikoilla, kotona, kahvilassa ja jopa kalastajan veneessä. Haastateltavien valinnassa en käyttänyt protokollaa, enkä pyrkinyt kategorisoimaan haastateltavia etukäteen esimerkiksi iän, kalastusintressien tai sukupuolen mukaan. Kriteerinä kohdejoukkoon kuulumiselle oli se, että henkilö harrasti kalastusta Helsingissä ja hyödynsi pyytämiään kaloja ruokataloudessaan. Sitä, missä määrin ja millä tavoin kaloja käytettiin, ja

kuinka paljon ja millä tekniikoilla kalastettiin selvisi vasta itse haastattelussa. Haastateltavien taustatietoja ei tallennettu erillisiin lomakkeisiin, mutta haastattelujen yhteydessä kustakin tiedonantajasta tuli ilmi ikähaarukka, perhesuhteet, asuinalue ja ammatillinen status. Näitä taustamuuttujia ei otettu huomioon aineiston analyysissä, joten niillä ei tutkimuksen kannalta ollut olennaisesti merkitystä. Kaikki tiedonantajat asuivat Helsingissä, yhdellä haastatelluista oli osoite myös toisessa eteläsuomalaisessa kaupungissa. Yhtä lukuun ottamatta kaikki 13 haastateltua kalastajaa olivat miehiä.

6.3 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi on tutkimuskokonaisuuden kriittisimpiä ja tärkeimpiä työvaiheita. Hyvälläkään aineistolla ei tee sellaisenaan mitään, vaan vaaditaan analyysi ja tulkinta ennen kuin tulokset ovat esitettävissä. Haastattelumateriaali ei anna tutkijalle valmiita vastauksia, päinvastoin. Haastateltavilta ei kysytä tutkimuskysymyksiä, mutta kerätyn aineiston avulla voidaan niihin kuitenkin löytää vastaukset. Vaikka aineisto ei olisikaan odotuksien mukainen, voi vielä analyysivaiheessa tehdä uusia rajauksia, esittää uusia tutkimuskysymyksiä ja antaa tilaa yllättävillekin tulokulmille. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen, 2010, ss. 9–15.) Laadullisessa tutkimuksessa analyysin tarkoitus on aineistoa selkeyttämällä luoda uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysin kautta hajanainen aineisto pyritään tekemään tiiviiksi ja mielekkäästi ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi. (Eskola & Suoranta, 2000, s. 137.)

Teemahaastattelulla kerätyn aineiston rikkaus ja elämänmakuisuus tekevät analyysivaiheesta mielenkiintoisen, mutta samalla äärimmäisen työlään ja vaikeankin (Hirsjärvi & Hurme, 2004, s. 153). Vaikka analyysin vaiheet voi eritellä analyttisesti toisistaan, eivät ne käytännössä seuraa toinen toistaan ajallisena jatkumona. Analyysin tasot limittyvät ja tapahtuvat osittain päällekkäin. Kuvioon 14. olen koonnut tämän tutkimuksen analyysia kuvaavan mallin Ruusuvuoren, Nikanderin ja Hyvärisen (2011, s. 12) mukaan. Kuvion kehämäinen muoto kuvastaa analyysin ja tutkimusprosessin etenemistä. Kun lopullisia johtopäätöksiä tutkimuksen tuloksista tehdään, on vielä syytä palata tutkimuskysymysten äärelle ja tarkastella niiden muotoa.

Kuvio 14. Tutkimuksen analyysin eteneminen. (Koottu Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen, 2011, s. 12 mukaillen).

Tutkimusongelman asettaminen käynnisti tutkimusprosessin ja määrittä samalla sen, miten ja millaista aineistoa kerätään. Tähän työvaiheeseen palasin aika ajoin, ja tähän myös koko tutkimusprosessi päättyi. Tutkimuskysymykset muokautuivat aineiston keruun ja sittemmin analyysin edetessä. Kun aineisto oli kerätty teemahaastatteluilla alkoi aineistoon tutustuminen ja materiaalin litterointi. Haastattelumateriaalin analyysi käynnistyy oikeastaan jo ensimmäisestä haastattelusta lähtien, kun tutkija kysyy ensimmäiset kysymyksensä ja tallentaa tutkimuspäiväkirjaan muistiinpanot haastattelutilanteen herättämistä miellejohdoista (Rapley, 2004, ss. 26–27; Huttunen, 2010, s. 41). Huttunen (2010, s. 41) kuvailee tätä *esianalyysiksi*. Haastattelumateriaalin prosessointi jatkuu litteroinnin yhteydessä, jolloin haastatteluista kootaan varsinainen, tekstimuotoinen ai-

neisto. Litterointi toimii hyvänä muistiapuna ja helpottaa tärkeiden yksityiskohtien poimimista aineistosta. Se, kuinka tarkkaan litterointiin pyritään, riippuu siitä mitä tutkimuksella halutaan selvittää. Litteraattiin voidaan merkitä puhujien eleitä, äännähdyksiä, painotuksia, äänenvoimakkuutta sekä taukoja, mikäli näillä uskotaan olevan olennaista merkitystä analyysin kannalta. (Tiittula & Ruusuvuori, 2005, s. 16.) Litteraatin tarkkuudesta ei ole yksiselitteisestä ohjetta ja on täysin tutkimusotteesta ja tutkimuskysymyksestä kiinni kuinka perusteellisesti litterointi on syytä tehdä. (Hirsjärvi & Hurme, 2004, s.139.) Tässä tutkimuksessa haastattelut litteroitiin melko sanasanaisesti. Haastatteluista rajattiin pois kuitenkin täytesanat ja keskustelun juonteet, jotka eivät millään lailla liittyneet haastattelurungon teema-alueisiin. Litteroituani aineiston minulla oli materiaalia koossa 160 liuskaa rivivälillä 1,5 ja kirjasinkoolla 12 kirjoitettuna.

Analyysiin tulisi ryhtyä heti kun aineisto on kerätty, jolloin aineisto on vielä tuore ja inspiroi tutkijaa. Mikäli tietoja tulee täydentää tai selventää, on tämäkin helppointa tehdä mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen. (Hirsjärvi & Hurme, 2004, s. 135.) Tässä tutkimuksessa ryhdyin analyysiin oikeastaan jo litterointivaiheessa, jolloin tein arvioita ja merkintöjä mahdollisista luokittelutavoista tiedoston marginaaliin. Varsinainen analyysi aloitetaan pelkistämällä aineisto ja etsimällä siitä olennaisimmat ja tutkimuksen kannalta keskeisimmät asiat. Tätä kutsutaan myös teemoittamiseksi tai luokitteluksi. Teemoja tai luokkia voi etsiä aineistolähtöisesti, jolloin siitä pyritään rakentamaan oma sisällöllinen logiikkansa informanttien puheesta löytyvien merkityksien perusteella. Teemoittamisen lähtökohtana voi olla myös tutkimusasetelma ja siinä esitetyt tutkimuskysymykset. (Moilanen & Räihä, 2007, s. 55.) Tässä tutkimuksessa teemoittamisen tukena oli haastattelurungossa ja teoreettisessa viitekehyksessä esitetyt teema-alueet. Teemahaastattelun teemat antoivat mielekkään jäsennyksen luokittelulle ja aineiston lukeminen helpottui tiettyihin teema-alueisiin tukeutumalla. Koska teemahaastattelun runko rakentuu aiemmin kootun teoreettisen viitekehyksen ja esiymmärryksen pohjalle, on varsin perusteltua käyttää tätä aineiston teemoittelun perustana (Eskola & Suoranta, 2000, ss. 150–152). Aineiston luokittelu on tärkeä analyysin työvaihe, jossa luodaan kehys tulkinnalle. Luokittelun kautta tutkittava ilmiö jäsentyy käsitteellisiksi yksiköiksi, joiden varassa aineistomas-

sasta voidaan kehittää jonkinlaista teoriaa ja nimetä keskeisiä piirteitä. (Hirsjärvi & Hurme, 2004, s. 147.)

Tässä tutkimuksessa luokittelun tukena oli tutkimuskysymysten ohella teoreettinen viitekehys ja analyysiyksikkönä kalastajien lausumat ilmaukset. Aineiston luokittelua varten laadin eräänlaisen protokollan, taulukon, johon kokosin aineistosta ilmauksia erilaisten yläotsikoiden alle (Taulukko 5). Kulttuuriekologisen teorian resurssijaon pohjalta syntyivät kategoriat *luonnonresurssi*, *taloudellinen ulottuvuus*, *tekninen ulottuvuus*, *sosiaalinen/kulttuurinen ulottuvuus*. Lisäksi yläkäsitteenä oli *tiedollinen resurssi* ja *kotitalouden toiminta*. Kokosin ilmauksia myös kategoriaan, jota en vielä luokitteluvaiheessa osannut nimetä. Nämä ilmaukset sisälsivät monenlaista informaatiota, jonka ajattelin olevan jatkoa ajattellen tarpeellista.

Taulukko 5. Esimerkki aineiston luokittelussa käytetystä taulukosta.

Yläkäsite	Luonnon-resurssi	Taloudellinen ulottuvuus	Tekninen ulottuvuus	Sosiaalinen/kulttuurinen ulottuvuus	Tieto	Kotitalouden toiminta
Kategorian sisältö	Luonnonlait, ekologia Kokemukset luonnosta Näkemykset kalasta luontokapaleena	Kalastuksen aineelliset hyödyt Kalastukseen käytetyt menot Kalan ostaminen kaupasta Kalan myynti/vaihtaminen	Kalastuksen välineet ja tekniikat Muutokset välineissä ja menetelmissä	Lainsäädäntö Eri kalastajaryhmät Viranomaisien suositukset kalansyönnistä Kalastuksen yhteisöllisyys	Tiedon merkitys kalastuksessa Mistä tieto on saatu	Kalastuksen aineettomat hyödyt Kalansyönti Ajankäyttö Aliarvostetut kalat Perheen rooli
Esimerkkejä alkupe- räises- tä il- mauk- sesta	"Täältä tulee ympäri vuoden joo, täältä tulee sillon ku on, kuhaa tulee nytten aina välillä täältä tällä jigillä ja sitten talvella ku tulee jäät niin pilkillä tulee niit kuhii" K11 "Keväällä alkaa silakan ongintasesonki, tulee kuteen eka keran kesällä. Ja sit se tulee takasin taas syksyllä rantaan tää silakka ja siellä on saattaa olla sata äijää ja naista onkimassa, et se on ootsä käyny siel koskaan?" K1	"– nyt ei oo tarvinnu tänä vuonna ostaa kertaakaan et mä oon sen verran hyvin saanu" K13 "Kyllä totta kai siis kyllähän tässä nyt varmaan sata kiloo tulee syötyä filettä vuodessa niinku niin tota kyl- lähän siinä tietysti tulee säästöä siinä mielessä että aina ku mä oon kalassa ja mä tiedän et mul ei oo happe- nemassa kaloja jääkaapissa niin tuon aina kalaa kotiin ja sitä syö- dään kanssa" K10	"En mää sitä (pilkiä) mä en harras- ta se on tota sen verran viileetä touhuu ja ne sit kuitenkin ne sa- lismäärät on niin pieniä ja pientä kalaa tulee, se on liian niinku siinä joutuu liikaa pistää kroppaa likoon et en mä oikein sitä, avoveden aikaan mä kalastan kyllä- hän se riittää että viime vuonna vas- ta tammikuun puo- lessa välissä tä- hän tuli jää mä sain viimesen ka- lan muistaakseni 13. päivä tammi- kuuta tosta" K13	"Se on semmonen toiminta niinku yhtei- nen toiminta, seurojen vä- lisii kilpailuja keskenään ja kaikkee, se on sem- monen jän- nä harras- tus" K8	"– kyllä mä aina sit lueskelenkin jonkun ver- ran että tota kyllä ne tu- lee käytän- nön kautta oikeestaan että kuulee ja on vaan ollu niin ak- tiivinen koko aika että ei voi olla op- pimatta ja tietämättä kyllä mulla niinku niin menee näissä hommissa aika kyllä vapaa-aika" K9	"Ei ne ei tee, perhe ei tee mitään ku syö vaan, niinku vaimo meinaan, kyl mä ne jou- dun kalas- tamaan ja perkaa- maan, puh- distamaan ja sitten viel teen sen ruoan" K11 "– ainakin sen tietää salettiin että se on niinku tuoretta, kaupan ka- lat kyllä tuol- la niinku vä- lillä näkee ihan S- market tiskil- läki siikaflei- tä, niinku näkee että ne on sen värisiä et en niinku ikinä lähtis niitä ostamaan" K9

Luin materiaalia järjestelmällisesti läpi haastattelu kerrallaan ja kokosin haasta- teltavien toteamuksia ja huomioita järjestellen ne eri yläkäsitteiden alle. Käytän- nössä pilkoin haastattelumateriaalin pieniin palasiin ja järjestelin sen uudestaan eri teemojen, eli luokkien, mukaan. Tässä työvaiheessa kävin eräänlaista dialo- gia aineiston kanssa ja tukena käytin myös haastattelurungon kysymyksiä: "haastattelin" aineiston läpi käsitellen kunkin teeman kerrallaan ja etsien vasta-

uksia aineistosta. Aineistosta jäi näin jäljelle vain oleellinen, tutkimuskysymysten kannalta olennainen informaatio.

Kun aineisto on saatu järjestykseen, on tulkinnan vuoro. Merkitysrakenteita tulkittaessa ei tutkimustuloksena voida pitää yksin sitä, mitä informantit ovat sanoneet. Haastattelut toimivat vihjeenä arvoitukseen, jota tutkija pyrkii ratkaisemaan. (Moilanen & Räihä, 2007, s. 57.) Alasuutari (1999, s. 44) vertaa tutkimusentekoa salapoliisityöhön, jossa johtolankana arvoituksen ratkaisuun toimii aineiston ohella teoreettinen viitekehys. Tutkimuksen tulkinnassa on kyse ymmärtävästä selittämisestä muun tutkimuksen ja teoreettisen viitekehyksen valossa. (Alasuutari, 1999, ss. 44–51.) Tutkimuksen tulosten koonnin voi tehdä tutkimuksen viitekehyksen pohjalta. Tämän tutkimuksen tuloksista on laadittu kokoava kuvio 14. jonka esittelen yksityiskohtaisemmin tutkielman tulosluvussa 7. Johtopäätöksiä tehdessään tutkija voi arvioida saamiensa vastauksia, ja pohdita vielä tutkimuksen luotettavuutta ja tutkimuseettisiä kysymyksiä.

7 Tutkimuksen tulokset

Tässä luvussa kuvaillaan tutkimuksen tuloksia tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä. Luvussa 7.1 esitetään johtopäätöksiä kaupunkilaisten luontosuhteesta kalastajan näkökulmasta. Luontosuhdetta määrittivät paitsi resurssit, joiden puitteissa kalastusta harrastettiin, myös suhde kalaan saaliseläimenä ja ruokana. Luvussa 7.2 tarkastellaan kaupungin kalastuskulttuuria ja sen sosio-kulttuurisia ja yhteiskunnallisia ulottuvuuksia. Lisäksi pohditaan kaupungin fyysisten ominaisuuksien vaikutusta kalastukseen. Viimeisessä alaluvussa 7.3 tehdään yhteenvetoa kalastuksen merkityksestä harrastajan kotitaloudelle.

7.1 Kaupunkikalastajan luontosuhde

Kulttuuriekologisen teorian resurssijaon avulla voi määrittää sitä, kuinka vapaa-ajankalastaja on ottanut kokonaisympäristönsä haltuun – niin luonnonympäristön kuin fyysisen ja sosiaalisenkin – eri resurssien puitteissa. Teoria tarjoaa luontevan tulokulman kaupunkilaisen luontosuhteen määrittämiselle: vuorovaikutus luonnon kanssa syntyy eri resurssien (*luonnonresurssi sekä taloudellinen, tekninen ja sosiaalkulttuurinen resurssi*) tarjoamien puitteiden kautta. Tässä tutkimuksessa vuorovaikutuksen tarkkailun teki mielenkiintoiseksi se, että kalastus tapahtui rakennetussa ja ihmisen pitkälle muokkaamassa ympäristössä. Millainen luontosuhde syntyykään ympäristössä, johon ihmiskäsi on puuttunut niin voimakkaasti? Kaupungissa luonnonympäristö ja rakennettu ympäristö käyvät kiivasta vuoropuhelua keskenään. Kalastuskulttuurin tekeekin omintakeiseksi luonnon ja ihmisen erikoinen suhde. Kalapaikalle siirtyessään kalastajasta tulee yhtä luonnon kanssa, ja muodostuu henkinen etäisyys kaupungin hälinään. Kalastaessaan kalastaja saa vahvan yhteyden luontoon kalastusvälineensä kautta, vaikka oltaisiin kaukana ”todellisesta luonnosta”, keskellä vilkkaasti liikennöityä kaupunkia.

7.1.1 Suhde ympäristöön eri resurssien valossa

Aineiston perusteella oli melko selvää, ettei kalaan voinut lähteä ”takki auki”-asenteella, niin sanotusti henkseleitä paukutellen. Harrastuksen taustalla tar-

keänä tekijänä oli luonnonresurssi ja kalastajan siitä hankkima tieto. Kalastajien mukaan harrastus vaati pitkäjänteistä omistautumista ja niin henkistä kuin taloudellistakin panosta. Vaikka oltiin kaupungissa, määritti luonnonresurssi melko pitkälle kalastustoimintaa. Kalojen liikkeet eri vuoden- ja vuorokaudenaikoina ja lajien käyttäytyminen kulloisissakin olosuhteissa oli opittu tuntemaan pitkän kokemuksen ja omatoimisen tutkimustyön kautta. Monelle kalastajalle keskeinen osa harrastusta olikin luonnonolosuhteiden, säätilojen ja kalojen liikkeiden tarkkailu ja muistiinmerkitseminen. Vuoden ensimmäinen ja viimeinen pilkkipäivä saattoi olla tarkasti mielessä jopa kymmenien vuosien takaa. Tavallisuudesta poikkeavat luonnonilmiöt kalamies muisti hyvin, vaikka niistä olisi kulunut jo paljon aikaa.

Haastatellut kalastajat osasivat kuvailla vesistönsä sedimenttejä, kasvillisuutta ja lajien kirjoa äärimmäisen asiantuntevasti. Informantit luonnehtivat tarkkanäköisesti, mistä päin kaupunkia sai mitäkin kalaa kunakin vuorokauden- ja vuodenaikana. Ilman ympäristön kokonaisvaltaista tuntemusta oli kalastajien mukaan lähes mahdotonta saada saalista – paitsi hyvällä tuurilla. Kalastuksessa tarvittavan tiedon arveltiin karttuneen ajan myötä omatoimisen tutkimuksen kautta ja toisia kalastajia tarkkailemalla. Eräs haastatelluista kalastajista kuvaili pitäneensä päiväkirjaa kalojen liikkeistä vuosikausia. Tämän perusteella pystyi arvioimaan ja suunnittelemaan kalastuskautta.

”K1: Mullon kalenterissa monelta vuodelta on merkinnät koska on kala tullu ja mitä kalaa, et tietää sieltä kattoo et koska tulee, kyl se melkin pitää paikkansa. Tänä vuonna on ollu myöhässä tää siika, sama ahvenella on ollu

K1^a: Ahven tuli puoltoistkuukautta myöhässä saaristoon.

K1: Niin se tulee yleensä syyskuun alussa ja nyt se tuli vasta ihan lokakuun lopussa” K1

Kalastusta rytmitti selkeä kalastusvuosi. Vahvin yhteys luontoon korostuikin kalastajan kalenterissa: vedenalaisen valtakunnan järjestykseen ei ihmiskäsikään voi vaikuttaa ja kalastajien tuli poikkeuksetta noudattaa Ahdin laatimaan aikataulua. Syksy vaikutti olevan kalastajien suosikkivuodenaika ja haastattelujen perusteella sai sen mielikuvan, että juuri syksystä alkoi kalastusvuoden kierto. Syksyisin mädistä pulleiksi lihoneet

siiat nousevat mereltä kutemaan Vantaanjoen koskelle, joka on lippomiesten vilkkaasti miehittämä kalastuspaikka aina syyskuun puolivälistä joulukuun alkupuolelle saakka. Kutupuuhiin päätyttyä siiat vetäytyvät ulommas merelle ja siian pyynti rannikolla loppuu. Syksyn viilentäessä vedet silakat vaeltavat selkämereltä lähemmäs rantoja ruokailemaan. Silakankalastusta harjoitetaan syys-, loka- ja marraskuussa kaupungin silloilta ja laitureilta. Jokavuotista silakanongintaa Lauttasaaren sillalta kuvailtiin kansanvaellukseksi, joka ei voinut jäädä huomaamatta kaupunkilaisilta. Syysmyrskyjen aikaan kuvailtiin veden satama-altaissa ja siltojen alla nousevan tavallista korkeammalle, jolloin kalastusmahdollisuudet moninkertaistuvat. Syksyisin hyvänä kalastuspaikkana pidettiin myös Hakaniemen aluetta.

Talven tullen jääpeite tarjoaa uudenlaisia ulottuvuuksia kalastukseen. Virvelit ja onget vaihtuvat pilkkivälineisiin ja jään alta kalastetaan ahventa ja kuhaa. Talvikala oli kalastajien mukaan parasta ja kylmistä vesistä nostettuna raikkaan makuista. Tammi-helmikuussa kuteva made on suosittu pilkkikala myös Helsingissä. Verkkokalastus mainittiin erityisesti talvella käytettynä menetelmänä. Kalojen arveltiin säilyvän paremmin kylmässä vedessä eikä verkkoja katsottu tarpeelliseksi kokea päivittäin. Lisäksi jään alle viritetyn verkon nähtiin olevan paremmassa turvassa kutsumattomilta vierailta:

” – – mul on ollu monena talvena justiin jään alla, sulan veden aikaanhan mä en harrasta koska siel on liikaa jakajia, rosvoja, kaksjalkasia ja viiksiniekkaja, näitä hylkeitä. Talvel on ihan eri et se on ihan eri maailma. Ku sul on talvella jään alla verkot, ei niit kukaan uhkaa siellä. Saat kalastaa ihan rauhassa ja sillon sitä kalaaki tulee. Kuhaa tulee hyvin jään alta sit ja mä harrastan silleen et mul on parissa paikassa ollu monena talvena samas paikassa verkot ja kuhaa, jaan niitä sitten kavereille ja syön itteksi.” K7

Pilkkisesongin kerrottiin lyhentyneen merkittävästi viime vuosina. Helsingissä kuitenkin riitti vielä pilkkijäitä, joskin kaupungin jäille oli kalastajien mukaan asiaa vain kokeneilla ja alueen hyvin tuntevilla kalamiehillä. Muun muassa vesistön syvyys ja virtaukset sekä ympäröivät rakenteet

vaikuttavat jääpeitteen paksuuteen, eikä aluetta hyvin tuntematta voinut varmistua jään turvallisuudesta. Jäällä pilkkivä kalastaja ei välttämättä ole merkki kestävästä jääpeitteestä ja kalastajat kritisoivatkin jäällä liikkuvia kaupunkilaisia seuraavasti:

”K4: Olin pilkkimässä tossa kuhaa niin sillon samana päivänä Pentti ja kumppanit istu tuota noin sen avorailon vierellä, sanovat jäätä ei oo ku viis senttiä, kun se avovesi meni tohon sillan alle se oli niinku suikaleena näin niin jatkuvasti sai huutaa pyöräilijöille ja luistelijöille älkää menkö sulaa veteen, ne ei tajunneet että siin on sulaa, kattoivat vaan että kun siin on pilkkijää niin siitä saa mennä

K4^a: Täällä justinsa kamala paikka olla pilkkimässä kun ne näkee siellä pilkkimiehen niin ne luulee et sinne saa kaikki mummot tuoda – sen jälkeen potkukelkalla ja pyörällä ja jäätä ei oo ku tämän verran ja ne olettaa että sinne vaan muksut ja kaikki kato kaikki lapsiperheet ja kaikki, et se on kyllä täällä välillä oikein häijyä tekkee istua siinä kun niitä ruppee tunkemaan sinne

K4: Me vielä sovittiin sitten kun ääni loppu jo kun sai jatkuvasti huutaa että kuka huutaa seuraavaks he he he kun jo pitkältä matkalta näki että taas tulee porukkaa

K4^a: Mää ihmettelen niit lapsiperheitä ku pieniä muksuja tuodaan heti ku nähdään et on pilkkimiehiä niin olettaa et se on autolla ajettava jää sen jälkeen eikä mitään ku ne ei tiedä paikoista mitään eikä virtauksista eikä mistään mitään, sinne vaan” K4

Talvikalastuksessa nähtiin kalastajan saavan varsin leimallinen kontakti luontoon. Jään päällä liikkuessaan tuli kalastajan kiinnittää erityistä huomiota omiin eleisiinsä ja olemiseensa. Kun ihmisen erottaa kalojen maailmasta vain senttien jääpeite voi pieninkin kolahdus tai liike säikäyttää jään alla uiskentelevan eväkkään. Talven ensimmäisten paukkupakkasten jälkeen muodostunut teräsjää antoi vähän suojaa kalastajalle ja tämä teki kalastuksesta erityisen jännittävää:

”– – Teräsjäätä kumminkin, tota paksuu, niin se kantaa tosi hyvin, kauhee raikuna kuuluu vaan ku se soi se jää oikein kato, paukkuu kuule niin hienosti ku railot menee kato, kuuluu kuule kaikuu toiselta rannalta oikeen. Toisia pelottaa ihan se ääni. Kyl siinä uskaltaa hyvin. Se on niin ohutta se jää et sit ku sä oota kairannu reiän niin sä et saa kairaa pystyyn enää ku se uppoo läpitte heti ja kaatuu nurin se kaira, se täytyy se kaira sen jälkeen laittaa varovasti jäälle vaan nuritte ettei kolaa siinä, jos kairan kans kolaat siinä jäällä kato ku siin ei oo lunta ei mitään niin se kuuluu niin hyvin sinne kaloille, ne on arkoja

kato. Sillon ku on paksu jää ja lunta paljon siinä ku sä kairaat ja kuljet niin se kala ei pelkää niinku sitä sillä tavalla, eikä se nää. Mut ku kirkas jää on, ku ei oo lunta yhtään se kala näkee sieltä pohjasta kaikki mitä siellä liikkuu siellä jään päällä. Se näkee auringon, kuut ja tähdet, kaikki sieltä jään alta läpitte ihan hyvin, se on ihan ku ikkunasta katot ja paremminki, kun sen valtakunta on paljon pimeempää siellä ja jään toisella puolella valoisampaa paljon niin se näkyy niinku akvaario, et tosi hienosti näkyy sieltä, moni ei arvaakaan sitä – – ” K8

Jäiden lähdettyä kalastajat laskivat veneet vesille ja kaivoivat esiin onget ja virvelit. Kevät oli kalastajien mukaan syksyn ohella erityisen hyvä kalastusaika. Keväisin ongittiin rannikolle talven jälkeen hiekkapohjaisiin lahtiin ruokailemaan palailevaa siikaa. Siian ohella kevään merkittävinä saaliskaloina mainittiin hauki ja kuha. Kevät on särjen kutuaika, ja sen noustessa pieniin puroihin lisääntymään kerääntyivät ottipaikoille myös ulkomaalaistaustaiset kalastajat onkineen särkikaloja narraamaan:

” – – nyt on tullu sit uutena nää ulkomaalaset on erikoistunu eri kaloihin ku suomalaiset mikä on rikastuttanu sitä kun ne käyttää näitä huonompia lajeja tai ei huonompia tai aliarvostettuu lajeja esimerkiksi niinku särkee, siis särkikaloja, venäläiset niin ne saattaa keväällä pyytää saavitolkulla särkiä ja noita lahnoja, ne kuivaa ” K6

Kesän kalastajat arvioivat olevan saaliiden suhteen hiljaisiin vuodenaika. Loma ja mukavat kelit houkuttelevat kuitenkin veden äärelle nautiskelemaan ulkoilun tuomista iloista, vaikka itse kalastuksen otaksuttiin olevan toissijainen motiivi. Kesäkuukausina kalavesillä arveltiin liikkuvan monenlaista harrastajaa ”todellisten” kalastajien kuitenkin pysytellessä poissa.

”Varsinkin täällä Helsingin ympäristössä, täällä näin, kesällä siel ei heinäkuussa mahu sekaan, et sen takii mä en käy siellä, sillon siel on sitä siimanlilluttajaa ja ulkoilijaa et en mä käy ollenkaan kalassa kesällä – – on ihan sunnuntaiveneilijää siinä on muut tarkotusperät taustalla kun se itte kalan saaminen, et se on kalastaminen, ulkoileminen ja perheet on, näkee veneessä et koko perhe on siellä, siellä sitä ollaan sitten vaan siellä. Se on ihan hyvä näin päin. Et sitten niinku vakavammin harrastuksen ottajat on sitten keväällä ja syksyl siel ja talvella, he he he ” K7

Kesän kuumimpina kuukausina kalan maussa nähtiin myös korostuvan vesistön epäpuhtaudet ja lämpimässä vedessä kalan säilyvyyden arveltiin heikkenevän nopeasti etenkin seisovia, eli passiivisia pyydyksiä käytettäessä.

”No ehkä made on se mikä ei kesällä oo niinku pidetty kala. Siellä maistuu sitten pohjamuta ja kyllähän tuota vedet aiheuttaa kalan makuun – – Eli kyl nää pienet makuvivahteet aivan selvästi tulee näistä helleajan saasteista” K4

Vesille kuitenkin lähdettiin mahdollisesti veneellä, ja kalastajien kesäisiin harrastuksiin saattoi kuulua kuhan uistelu tai kalastelu ulommalla merellä, jossa veden lämpötila ei yltänyt rantavesien lukemiin. Kesäaikaan kalastaja hyödynsi pääkaupunkiseudun rikkonaista rannikkoa ja vetäytyi saaristoon, jonka katsottiin tarjoavan monipuolisia kalastusmahdollisuuksia ja luontoelämyksiä. Mereltä käsin bongailtiin lintuja ja tarkkailtiin luontoa. Kalastuksen lomassa rantauduttiin luodoille evästämään.

Kalojen laatu ajankohdittain oli merkittävä tekijä. Joidenkin kalastajien näkemyksen mukaan kutuajan loppupuolella kalat olivat lisääntymispuuhista väsyneitä, ja niiden ravintoarvot tuolloin olivat alimmillaan, mausta ja lihan koostumuksesta puhumattakaan. Kalan biologiaa hyvin tuntevat kalastajat osasivat ottaa tämän huomioon ruokakalaa kalastaessaan. Kalan ulkoasun perusteella kalastaja osasi arvioida yksilön laatua ja soveltuvuutta ruokakalaksi. Mikäli kalan olemus ei vastannut kriteereitä, päätettiin tämä takaisin vesistöön elämäänsä jatkamaan:

” – – en mä niinku enempää ota kaloja ja huvikseen teurasta mitä en tarte, ja varsinki niinku lohikalojaki ja tollasia niinku kutuasusia niin aina mää laitan uimaan, vaikka monin paikoin niitä saa ottaaki virtavesissäki mutta aina mää laitan koska niissä on jo huono liha-ki et ei oo mitään järke – – minkä ihmeen takia mun pitäis jotain niinku väsyneitä kutulohia tappaa, että tää on niinku harrastus vaan.” K9

Se, mitä menetelmää kalastuksessa käytettiin arveltiin vaikuttavan myös kalastuksesta saatuun kokemukseen. Valtaosa haastatelluista kalastajista suosi va-

pavälineitä, jossa elämyksellisyys nousi passiivisia kalastusmenetelmiä voimakkaammin esille. Muutamat kalastajat kuvailivat veneen avaavan kalastukseen ulottuvuuksia, joita rannasta käsin ei ollut mahdollista saada. Veneen irtoamisen laiturista kuvailtiin riittävän vapauden ja luonnossa olon tunteen synnyttämiseen. Kaupunki näyttäytyi eri perspektiivissä vesiltä katsottuna ja luonnossa oltiin vahvemmin yhteydessä veneestä käsin.

7.1.2 Kala luontokappaleena ja tuntevana olentona

Vuorovaikutteisuus luonnon kanssa korostui kalastajien tavoissa suhtautua saaliiseen. Suhde kalaan heijastui etenkin kalastuksessa tehdyissä moraalisisissa valinnoissa. Kalojen hyvinvointi oli tärkeää useimmille haastatelluista ja saalista haluttiin kohdella kunnioittavasti ja hienotunteisesti. Kaupallinen kalastus nähtiin kestävämmänä ja monella tasolla epäeettisenä. Joidenkin kalastajien kohdalla kotitarpeeseen kalastus olikin eräänlainen kannanotto. Nykyaikaiset, pitkälle kehittyneet ja tehokkaat kaupalliset kalastusmenetelmät jättivät kalastajien mukaan vähän selviytymisen mahdollisuuksia kaloille. Rahallisen voiton maksimoinnin pelättiin menevän kalojen hyvinvoinnin edelle:

”Se on tosiasia, et ne ammattimiehet et niil on kolmiulotteinen kaiku et ne näkee yksittäisen kalan et missä se huijaa ja ne näkee sen se on niin tarkka – – et ne on niinku semmosia ettei ne anna kovinkaan paljon kalalle armoa – – troolit ja kaikki tommoset sehän se suurin ongelma on että meillä länsimaisilla on liian tehokkaat kaikki kalastusvälineet” K3

Valtaosa kalastajista suosi kalastusmenetelmiä, joissa korostui perinteinen pyynnin ulottuvuus ja kalastajan rooli tilanteen aktiivisena osapuolena. Koska kalastuksessa oli kyse kahden luontokappaleen kaksintaistelusta haluttiin kalallekin antaa mahdollisuus selviytyä kamppailusta. Kalastajat käyttivät pyynnissä mielellään välineitä ja menetelmiä, joissa saalistettavaan kalalajiin pystyi omilla taidoilla vaikuttamaan. Kalastajien puheessa toistuivat vapakalastuksen termit *tartuttaminen* ja *väsyttäminen*, jotka kuvastivat havainnollisesti saalistustilannetta. Vapakalastuksessa kalastajia viehätti omien taitojen ja tietämyksen koetteleminen. Saaliin saamista tärkeämpänä saatettiin pitää pyynnin tuomaa jänni-

tystä ja kanssakäymistä luonnon kanssa. Ihmisen perusluonteessa katsottiin säilyneen pyynti- ja metsästysvietti ja sen ylläpitämistä pidettiin tärkeänä.

Hienotunteisella käsittelyllä haluttiin taata kalalle säädyllinen kuolema ja mahdollisimman vähän kärsimystä. Yhtäältä huolellisilla toimenpiteillä pystyttiin vaikuttamaan kalan laatuun ruokakalana. Saaliin välitön tainnutus nähtiin tärkeänä kalan hyvinvoinnin kannalta ja verestyksen katsottiin parantavan kalan laadullisia ominaisuuksia myöhempää käyttöä ajatellen. Monet vapaa-ajankalastajista arvostelivat tapaa, jolla ammattikalastajat kohtelivat kaloja, ja se saattoi olla yksi syy miksi itse kalastettuna kalan nähtiin olevan eettisempi ruoka-aine:

” – tainnutan pienetki kalat jos tota niitä tappamassa et en heittele niitä mihkään ämpäriin kuolemaan ja salakatki oon niinku tainnutanu niitä mä nyt en aina verestä mutta tommosii pikkukaloja mut ne on niin helppo tainnuttaa ne yleensä kuolee siihen ku sä otat tosta pienen särkikalan sillä tavalla et se takaraivo on niinku maata kohti johonki kiveen tai pöytään tälle – ei siin mee kauaa aikaa ku ne kuolee siihen se on niin kova tärsky kuitenkin niille ku se osuu pää edellä tuohon et se kuolee siihen – en mä usko et mä oon ainoo ihminen tässä maassa joka ajattelee et eläin ensin tainnutetaan ja sit verestetään et se kuolee siihen se on se tapa miten se tehdään, mut suurin osa sen näkee näin. Se on aika pieni osa jotka on sitä mieltä et kala on madost seuraava et se on niinku muut eläimet tai et aatellaan et otettas hirvi kiinni ja vedettäs kurkku auki ja heitettäs se johonki peräkäryyn ja odotetaan et se kuivuu sinne” K10

Pyydystä ja päästä -kalastus herätti kalastajissa varsin eriäviä näkemyksiä. Useimmat olivat sitä mieltä, että valikoivassa kalastuksessa ei tartutetun kalan vapauttamiselta voinut välttyä. Alamittaisten ja hyvin kookkaiden kalojen vapauttaminen nähtiin edellytyksenä kestäväälle kalastukselle. Toisaalta tuomion sai monelta kalastajalta puhdas pyydystä ja päästä -kalastus, jossa ideana on tartuttaa kala ja vapauttaa se valokuvaamisen, mittauksen ja punnitsemisen jälkeen. Sukupolvien välillä oli selkeitä näkemyseroja. Vanhemman ikäpolven kalastajien oli vaikea hyväksyä tätä harrastamisen muotoa. Pyydystä ja päästä -kalastusta pidettiin silkkana eläinräökkäyksenä. Iäkkäämmät kalastajilla oli vahvempi hyöty-näkökulma kalastuksessa, ja pohjimmaisena syynä kalastukseen oli jollain tasolla ruoanhankinta.

"On joo, ja ne on semmosia ihmisiä kato ketkä ei ite syö sitä kalaa ollenkaan ja ne niinku huvikseen kalastaa että, minusta se on väärin että väsytetään kala ihan pyörryksiin kuule ja sit päästetään takasin se sinne. Ja se koukussa viottuu kumminkin, suupielet viottuu ja venyy kaikki ja vaikka mitä. Sanotaan että pyydystä & päästä semmonen. Et se on minusta kyllä jotenkin että se pitäis olla vaan semmonen että kalastat sen minkä syöt eikä mennä huvikseen kiusaamaan tonne kaloja. Sehän on niinku eläimen otat tuolta jostakin laitumelta koukkuun ja vetelet pitkin peltoa sitä ja sit päästät sen irti"
K8

"Pyydä ja päästä? Joo minusta on niinku inhottavaa ku näytetään televisiossakin tällöisiä sarjoja ja pitäis olla niinku kalastusohjelmaa ja intohimoisesti saadaan kaloja, hihkutaan, näytetään ja sitten heitetään takasin veteen niin kun ymmärrän sen että ne olis sukupuuttoon kuolemassa, et niitä pitäis säästää mut sit niitä ei tarttis syödäkään, mutta kun luontoo jos yritetään pitää hyvänä niin lakihan sanoo että eläintä ei saa jättää kärsimään ja sama koskee täälläkin että kalaa ei saa heittää takasin, ei saa enää valikoida siikaa, ja kuulemma sen takia että se suomi on rikkoutunu ja se kärsii – kalastus minun mielestä pitäis olla niinku omatarvekalastusta, et otetaan vaan se mitä syödään. Ammattikalastus on vielä niinku erikseen, mutta tämä urheilukalastusmuoto jossa päästetään takasin ne kalat niin minkä helvetin takia ne pitää ottaa käsiin sitten ja ihastella ja heittää takasin? Sitä minä en ymmärrä. Jos se nostetaan vedestä niin sillon se pitäis ottaa ja tappaa, minä oon sitä mieltä. Lohikalat minä ymmärrän, niissä ei oo suomuja, ne ei viotu vaikka ne päästetään takas, mutta tuota edelleen en ymmärrä sitä kalastusta että minkä takia niitä pitäis ottaa jos niillä ei tehdä mitään"
K4

Mitä nuorempi haastateltu kalastaja oli, sitä ymmärtäväisemmin pyydystä ja päästä -kalastukseen suhtauduttiin. Kestävän kehityksen ajattelua kannattanut kalastaja luonnehti pyydä & ja päästä -kalastusta seuraavasti:

"No varmasti se on paljon järkevämpää ku semmonen pyydä ja tappa kaikki ja pakasta kaikki -kalastus että se ei ainakaan niinku – mä ymmärrän sen hyvin sillon ku mä tunnen ihmisiä jotka on kalalle allergisia tai heidän perheessä on kalalle allergisia mut silti se vietti on olemassa niin sun on pakko tehdä jotain totta kai sä voisit jollain tietokonepelaamisella tai tällöisellä sitä viettiä sitten torjua mutta koska se on olemassa meissä me ollaan miljoona vuotta eletty pyytämällä ja muuta se on niinku yks osa tai monen ihmisen ongelmista johtuu siitä että me ei päästä tarpeeks tonne metsästäämään ja tekemään sitä niin se ahdistus tulee siitä et tulee hulluks ku mä en pääse toimimaan tonne ja tekemään sitä metsästystä niin sen takii se on mun mielestä todella kannustettavaa [pyydystä ja päästä -

kalastus] koska sit ne jotka tekee sitä niin, siis jos ne tekevät sen vastuullisesti et ja silleen et kalat ei kärsi siinä, rasittuu vaan vähän niin tota ei siin oo mitään ongelmaa. Mä oon ite nähny kuinka kala tulee uudestaa ku se on puol tuntii sitten pyydetty niin ei se voi siitä hirveetä traumaa saaha.” K9

7.2 Pääkaupunkiseudun alueen kalastuskulttuuri

Kaupungin kalastuskulttuuria muokkaavat ihmisten asenteet, arvomaailma ja kalastusporukoiden sisäiset kirjoittamattomat säännöt. Eri intressiryhmien välinen kommunikaatio tulee esille erityisesti kaupungissa, jossa tuhannet ihmiset ovat ahtautuneet varsin pienelle alueelle nauttimaan kalastuksesta ja luonnosta. Oman osansa kulttuuriin tuo vielä yhteiskunnan laatima normisto ja lainsäädäntö, jolla valvotaan kalastuksen sujumista. Kaupungissa kalastamisen voisi kuvitella olevan monin tavoin sosiaalisempaa kuin maaseudulla. Kuitenkin myös kaupunkikalastaja kaipaa ja arvostaa yksinoloa.

Vaikka kaupungissa ollaan, luonnonympäristö lyö oman vahvan leimansa kalastuskulttuuriin. Luonnonolosuhteet ja niiden vaihtelut säätelevät vääjäämättä kalastusta monella tapaa ja määrittävät missä milloinkin kalastetaan. Ilmaston lämpenemisen myötä meri kaupungin edustalla on avoinna entistä pidemmän jakson. Avovesikalastukseen ilmiö tuo uusia ulottuvuuksia kun taas pilkkikausi jää varsin lyhyeksi, jos sitä on ollenkaan. Kaupungin kalastuskulttuuria moni kalastaja tarkastelikin kalastusmenetelmien valossa. Moni kalastaja pohti trendien muuttuneen sukupolvivaihdoksen myötä. Tiettyjä menetelmiä käyttivät enää vain harvat kalastajat ja joidenkin perinteiden pelättiin kuolevan ikämiesten mukana: Pilkkimisen ohella verkko-, rysä- ja katiskakalastuskulttuurien katsottiin olevan katoavaa kansanperinnettä Helsingissä. Toisaalta uusi sukupolvi oli tuonut kalastuskulttuuriin kestävän kehityksen näkökulmia, mikä nähtiin hyvänä asiana.

7.2.1 Sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus

Helsingissä on useita kalastusseuroja, jotka toiminnallaan edistävät kalastusta kaupungissa ja tarjoavat jäsenilleen monenlaisia etuja. Seuroilla on kerhotiloja,

joissa saa säilyttää ja huoltaa välineitä, savustaa kalaa ja järjestää sosiaalisia tilaisuuksia. Jäsenetuna voi olla myös laituri ja venepaikka kohtuullista maksua vastaan. Seurat järjestävät talkootoimintaa, retkiä ja kalastuskilpailuja. Monille kalastajille kalakilpailut ovat kaupungissa harrastusta voimakkaasti määrittävä toimintamuoto, vaikka haastatelluista kalastajista vain kolme kuvaili kilpailevan sa aktiivisesti. Kilpailut vaikuttivat kuuluvan erityisesti iäkkäämpien kalastajien harrastukseen. Laituripilkkikilpailua Kulosaassa observoidessa arvioin kilpailijoiden keski-ikä olleen noin 65 vuotta. Haastatteluun osallistunut pariskunta kuvaili kilpailujen olevan itselleen keskeinen osa arkea. Eläkeläispari perusteli aikaa riittävän kilpailujen kiertämiseen eläkkeelle jäämisen myötä. Kilpailun ohessa tavattiin ystäviä ja pidettiin yllä sosiaalisia suhteita. Haastateltu kalastajapariskunta kertoi hädin tuskin kilpailemisen lomassa ehtivänsä ”siviilikalaan”, jolla tarkoitettiin muuta kuin kilpakalastusta.

Haastatteluista nousi vahvasti esiin *”me ja muut”* -aspekti. Useimmat kalastajista käyttivät toistuvasti me -persoonapronominia kuitenkin määrittelemättä, ketä tällä tarkalleen ottaen tarkoitettiin. Kalastajien ilmauksissa ”me” -määritelmän saattoi saada esimerkiksi omaan ikäryhmään kuuluvat tai samoja kalastusmenetelmiä käyttävät kalastajat. Yhdistävänä tekijänä nähtiin myös kalastuspaikka. Erityisen lämpimästi me -henkeä kuvaili eläkeläiskalastaja Vantaanjoensuulla lipponsa varresta: *”Tämmöstä meillä on täällä, me ollaan kaikki melkein tuttuja keskenään, etunimeltä niin jokainen tuntee toisensa – – hyvin sosiaalista touthua tämä. Vaihdetään mielipiteitä ja sairauksista kerrotaan ja kalastuksesta”* K4. Vapakalastuksen nimeen vannovat kalastajat puhuivat ”verkkomiehistä” ja hintaviin välineisiin erikoistuneita perhokalastajia saatettiin moittia ”ökykalastajiksi”. Eräässä haastattelussa kalastaja taas antoi ymmärtää, että *meihin* kuuluvat harrastuksen vakavasti ottavat kalastajat, kun taas *muita* ovat sunnuntaikalastajat, *turistit*, jotka nautiskelevat vesillä ollessaan lähinnä ulkoilusta. Vaikka kalastajat kritisoivat jossain määrin *muita*, ei varsinaisista ristiriitatilanteista ollut esimerkkejä. Yksi nuorempaan kalastajasukupolveen kuulunut haastateltu kuvasi kuitenkin ikäryhmien välisen kuilun tuntuvan toisinaan varsin suurelta. Näkemyseroja oli hänen mukaansa sen verran että ne olisivat kärjistyessään voineet johtaa erimielisyyksiin. Nuorehko kalastaja kertoi välttävänsä konfliktit *muiden* kanssa pysyttelemällä omissa oloissaan tai tutuissa kaveriporukoissa:

” – ilkeitä juoruja sellasia että se on vaan nyt et täällä ollaan kuitenkin sääntöjen mukaan on mulla aina hich tech välineet totta kai ja tietotaitoo enemmän ku näillä muumioilla niin sit ku saa enemmän kalaa niin se aiheuttaa sitä narinaa niin sit sen takia mä en tykkää täällä käydä että muuta ku mielellään omissa oloissaan aina ja niinku alkukesästäki mä käyn aina kuhaaki yöllä jos mahdollista niin kalastaa on aina hiljasta ei tarte veljeillä näitten kaa – – tosi sääliittävää porukkaa sen takia mää nytkin tuln tähän näin (toiselle puolelle allasta, laiturille jossa ei ole muita kalastajia) et en mä mee es tonne noitten lähelle ku mä en jaksa kuunnella noitten juttuja ku se on aina joku kolmas osapuoli mistä ne selittää et joku teki jotain ja joku sano jotain niin ei mua oikeesti kiinnosta – – niinku mummonkerho, ovat olevinaanki miehiä mut semmosta naurettavaa porukkaa käy paljon” K9

Valtaosa haastatelluista mainitsi kaupungin kalastuskulttuurissa uutena ilmiönä maahanmuuttajien kalastuksen. Ulkomaalaisten kalastajien arvioitiin lisääntyneen erityisesti tällä vuosituhannella. Venäläiset ja virolaiset olivat informanttien mukaan suurimpia kaupungissa kalastavia ulkomaalaisryhmiä. Tämä oli kalastajien mukaan enimmäkseen myönteinen asia. Ongelmallisena nähtiin ainoastaan ulkomaalaisten puutteellinen tietotaito ja kielimuuri, joka vaikeutti kalastuslainsäädännön omaksumista. Toisaalta juuri venäläiset olivat erityisen mieltyneitä särkikalojen pyyntiin, mitä pidettiin vesistön tasapainon kannalta hyvänä asiana. Joku pohti, että krantuilla suomalaiskalastajilla voisi olla paljon opittavaa venäläisiltä jotka hyödyntävät monipuolisesti vähemmänkin arvostettuja kalalajeja. Kalastajien mukaan venäläiset ja kaakkoisaasialaiset eivät olleen nirsoja kalalajien suhteen, mutta kaikilla maahanmuuttajilla ei välttämättä ollut tarvittavien taitojen ohella toimivia välineitä. Kaupungin kalastuskilpailuja aktiivisesti kiertävä kalastaja kuvaili, kuinka kilpailun kokonaissaalis toisinaan hyödynnettiin:

”Venäläiset ja virolaiset ja ulkomaalaset käyttää kaikki kalat kato, nää on just nää romanimustalaiseks kutsutaan ku oli tuolla rannoilla ku ne ajelee siellä ja ovat yötä ja kaikkee, niin niille me ollaan monta kertaa annettu kalakilpailun jälkeen kalaa ja sit on Vuosaaren aallonmurtajalla ja siinä sehän tuli hakeen se kalakilpailun jälkeen se perhe oikein, niil oli varmaan joku ravintolakin luultavasti semmonen joku. Ne ei ollu vietnamilaisii mut semmosii Aasian maasta jostakin oli. Ei ne osaa kalastaa oikein, ei ne oikein osaa kalastaa ja

niil on niin huonot välineet et ei niillä saa niinku mitään. Et meiltä ku saa ilmaseks kalaa niin ne vie mieliisti kaikki, otti kaikki” K8

Kaikkien kalastajien kohdalla kalastus ei ollut perheen parissa opittu harrastus, vaikka useimmiten joku perheenjäsen tai sukulainen oli vaikuttanut kalastuksen alkamiseen. Isovanhemmat saattoivat olla kalastajan esikuvia sekä taitojen ja asenteiden opettajia. Myös isä ja eno mainittiin kalastuksen opettajina ja kala-kaverina. Lapsuuden kalastusseurana oli useimmiten ollut ikätoveri, jonka kanssa uusia tekniikoita oli opeteltu ja kehitetty. Karhulangasta ja alkeellisista koukuista väsätyillä kalastusvehkeillä oli saatu milloin mitäkin, ja saalista odotti tavallisimmin kotona kissa. Aikuisiälläkin kalastamaan lähdettiin mieluiten ystäväporukassa. Toisinaan kalassa oli mukana perheenjäseniä. Haastateltu pienten lasten isä kertoi ottavansa pian kuusi-vuotiaan poikansa mielellään mukaan. Lasten kanssa oli kalastajan mukaan hauska harrastaa lajikalastusta, eli kalabongausta. Öinen kalastusretki taskulampun valossa oli pienelle pojalle elämys vailla vertaa.

Kalastajat kuvailivat että usein sosiaalisuus näkyy harrastamisessa joko yhdessä tai yksin olon tarpeena. Tavallisimmin kalaan lähdettiin ja siellä oltiin kaveriporukassa, mutta toisinaan tarve viettää aikaa omissa oloissaan tyydytettiin lähtemällä kalastamaan. Kalastusseuran tärkeyttä kuitenkin korostettiin.

Ikääntyneitä kalastajia huolestutti kalastusperinteen säilyminen, ja kalastuspaikoilla olisi haluttu nähdä nuorempiakin harrastajia: *”Eihän tämä nykynuoriso ennä kalastusta ja metsästystä harrasta, sukupuuttoon kuoleva laji – – Keski-ikä on seittemänkymmenen ja kuoleman välillä kohta täälläki” K4.* Eläköityneet kalastajat olivat aktiivisesti mukana monenlaisessa toiminnassa kalastusseurojen kautta. Haastateltu pariskunta kertoi käyneensä vapaa-ajallaan asuinalueensa kouluissa kertomassa kalastuksesta. Koululaisten kanssa oli talkoo-henkisesti valmistettu kalastusvälineitä, tutustuttu eri kalalajeihin ja järjestetty kalastuskilpailuja. Toiminta nähtiin antoisana ja moni kalastaja toivoi vastaavien tempausten lisääntyvän. Kaupungin tuki nähtiin positiivisena, mutta erityisen tärkeänä pidettiin koulujen roolia ja halukkuutta aktivoida lapsia kalastuksen pariin.

Kalastajilla oli paljon ideoita ja ajatuksia joilla kalastusmahdollisuuksia olisi yhteisöllisyyden keinoin voinut parantaa entisestään. Yhteisöllisyyden lisäämisen nähtiin monella tapaa parantavan kalastuskulttuuria kaupungissa ja sen toivottiin lisääntyvän:

”Mul tuli semmonenki ajatus mieleen että ku aatellaan tota veneilyä niin vois olla vähän samanlainen ku on kaupunkipyörät niin ois semmonen vene, kimppavene-systeemi, ne on noi laiturit on täynnä veneitä mut kukaan ei käytä niitä ku kerran tai kaks kesässä ja jos sä meet kalaan veneellä niin ei sen tarvi olla kovin ihmeellinen sen veneen, perussysteemit ja jos ois semmonen järjestelmä, kimppavene-järjestelmä jos sä maksat kaksikymppiä siitä et sä käyt lainaamassa venettä” K10

7.2.2 Yhteiskunnan normit ja säännöt

Useimmat kalastajat suhtautuivat myönteisesti kalastuslainsäädäntöön ja siihen liittyviin velvollisuuksiin ja oikeutuksiin. Kalastusmaksujen kerääminen tuntui reilulta, ja erityisen tyytyväisiä oltiin siitä, että eläkeläisten maksuton kalastusoikeus säilynee myös kalastuslainsäädännön uusiuduttua. Alun perin lakiuudistukseen kaavailtu eläkeläisten kalastusmaksu olisi eläkeläisten mielestä ollut kohtuuton, vaikka suurista summista ei kyse ollutkaan. Ikänsä lupia makselleet ja veromarkkoja pulittaneet eläkeläiset näkivät maksuttoman kalastusoikeuden kuuluvan heille periaatteellisista syistä. Luvatta ei yksikään haastatelluista kalastajista tunnustanut kalastavansa, eikä siihen nähty tarvettakaan. Kalastusmaksun lunastaminen nähtiin velvollisuutena jota noudatettiin mielellään. Kalastusviranomaisia ei nähty uhkana kalastajille, ja luvantarkastajia monet toivoivat näkevänsä useammin. Kaupungin kalastuskuria pidettiin turhankin lepsuna. Vuosikymmeniä kantakaupungissa kalastanut mies kertoi näyttäneensä kalastuslupansa viimeksi viisitoista vuotta sitten. Sääntöjä oli kalastajien mukaan turha laatia, mikäli niiden noudattamista ei valvottu. Pari haastatelluista kuvaili huomaavansa toisten kalastajien rikkeitä toisinaan, ja se aiheutti ärtymystä ja turhautumista. Yhtenä epäkohtana kalastuslainsäädännössä mainittiin myös lupamaksuista kertyneiden varojen suuntautuminen kaupalliselle sektorille. Kalanistutuksista katsottiin olevan hyötyä lähinnä ammattikalastajille. Kestävän kalastuksen nimeen vannonut kalastaja kritisoi kalastus- ja vesistönhoitopolitiik-

kaa. Hänen arveli vesistönhoidon nimissä suoritettavan särkikalojen poistokalastuksen olevan viranomaisten ja ammattikalastajien salaliitto. Poistokalastusten sijaan olisi kalastajan mukaan syyllistä vesistön rehevöitymiseen tullut etsiä muualta ja hoitaa ongelmaa kokonaisvaltaisemmin. Hoitokalastuksia tämä valvetunut kalamies piti varsin lyhytnäköisenä toimintana.

Tiedotusvälineiden, kuten kalastuslehtien ja erityisesti internetin katsottiin muuttaneen kalastuskulttuuria. Harvinaisen hyvää kalapaikkaa oli hankala pitää salaisuutena. Tieto hyvästä apajasta levisi netissä nopeasti, eikä se miellyttänyt vuosikausia omaa ottipaikkaansa varjelutta kalastajaa: *”Kato ku se on kauheen ylpee siitä että hän löysi tämmösen paikan ja sitä mukaa meiltä meni ne hyvät kalapaikat ku joku netti-ihminen, eihän ihminen osaa olla kehumatta sitä”* K6. Joku kertoi joskus taltioivansa kalansaaliitaan netin kalastusyhteisöihin nimerkillä. Valtaosalle haastatelluista kalastajista ei internet ollut harrastuksen kannalta merkittävä tiedonlähde. Sitä hyödynnettiin korkeintaan kalaruokaohjeiden etsiskelyyn. Internet nähtiin hyvänä keinona saada nettiä paljon käyttäviä nuoria kalastusharrastuksen pariin.

Eviran varoittelut kalojen vierasainekertymistä eivät kalastajia juuri pelottaneet. läkkäämmät kalastajat pohtivat kalaruoan tuoneen pelkkää terveyttä, ja syödyistä kaloista arveltiin olevan enemmän hyötyä kuin haittaa – ympäristömyrkyistä huolimatta. Kalastajat ymmärsivät merestä kalastetun kalan olevan raskasmetallien suhteen vaaratonta. Dioksiinien puolestaan tiedettiin kertyvän vain rasvaisiin kaloihin, kuten silakkaan ja loheen. Hauki ja kuha ovat hyvin vähärasvaisia kaloja, joten dioksiineja ei nähty ongelmana. Monet kalastajista tiesivät melko tarkkaan, mihin kaupungissa laskettiin jätevesiä ja missä kohtaa vesistön sedimentit olivat kaikkein saastuneimpia. Kalastusta vältettiin siellä missä kalojen uskottiin olevan huonokuntoisimpia. Kaupungin vesistöjen arvioitiin parantuneen viimeisen kolmen- neljänkymmenen vuoden aikana, eikä kalastamisessa ympäristömyrkkyyden kannalta nähty ongelmaa kun kalastuspaikka vain valittiin huolella. Ympäristömyrkkyyden saantiin pystyi vaikuttamaan myös ottamalla vain tietynkokoisia kaloja. Pitoisuuden olivat suurimmat kaikkein kookkaimmissa kaloissa.

7.2.3 Kaupungin fyysinen olemus

Haastatellut helsinkiläiset kalastajat eivät juuri haikailleet erämaahan kalastamaan. Yhtä mieltä oltiin siitä, että pääkaupunki on mitä parhain ja monipuolisin kalastuspaikka. Kaupungista erinomaisen kalapaikan tekivät hyvät kulkuyhteydet, lyhyet välimatkat ja vaihteleva kalastusvuosi. Helsingin merellinen sijainti tarjosi kalastajien mukaan hienot puitteet harrastukselle vuoden jokaisena sesonkina. Kalalajeja ja -menetelmiä sekä kalastuspaikkaa vaihdellen oli mahdollista hankkia ruokakalaa vuoden ympäri. Eräs haastatelluista kalastajista kertoi poikkeavansa kalaan matkalla töistä kotiin – hyvä kalapaikka kun sattui olemaan työmatkan varrella. Tarvittavat perusvälineet kulkivat aina mukana auton tavaratilassa – kaiken varalta. Matka kalastuspaikoille taittui oman auton ohella julkisilla kulkuvälineillä tai polkupyörällä. Toimiva julkisen liikenteen verkosto oli yksi painava syy, miksi Helsingissä kalastamisen kuvailtiin olevan helppoa. Kalastajien mukaan oma auto oli kuitenkin näppärin tapa päästä kalaan – samalla kyydillä kun kalapaikoille pääsi tuolloin useampi kalastaja.

”Niin joo kyllä tääl on siis tosiaan tiettenki julkinen liikenne vielä myös mahdollistaa sen että ja sit Helsingihän on se on niin rikko-nainen saaristoo ja kaikkee niin täällähän on niinku oikeesti todella hienon näkösiä kalapaikkoja ja mahdollisuus kalastaa ihan kaikkee mahdollist kalaa mitä vaan on, loistava paikka ettei oo ihan ymmär-retty täysin tätä potentiaalia” K10

Kaupungin tarjoamat kalastuspuitteet koettiin jopa maaseutua parempi-na. Rakennetut ja muokatut rannat, sillat ja satama-altaat tarjosivat välit-tömän ja helpon yhteyden vesistöön. Ruopatusta rannasta pystyi kalas-tamaan sellaisista syvyyksistä, jota ei luonnontilaisesta rannasta olisi ol-lut saavutettavissa. Kaupungin myös katsottiin kuuluvan kaikille asukkail-leen, mikä nähtiin merkitseväenä erona maaseutuun verrattuna. Kaupun-gin rantojen ollessa lähtökohtaisesti julkista maata, oli kaikilla kaupunki-laisilla yhtäläiset oikeudet kalapaikkoihin.

”Täällähän pääsee tosi hyvin kalaan verrattuna johonki jossain maaseudulla täällähän nimenomaan ku rannat on rakennettu niin sä

pääset syvän veden ääreen välittömästi niinku tai hirveen moniin paikkoihin sä pääset eri syvyyksille siis ku on satamassa sä pääset kalastaa semmosten yli kymmenen metrin aluetta ku aattelee kuhat ja tämmöset liikkuu välillä vähän syvemmäs paikoissa sitten tota, tääl on niin paljon julkista maata ja kaikki rannat on yleensä julkisia niin sä pystyt meneen helposti, tonne ku meet johki kauemmas niin se on paljon vaikeempaa ja vaikeempaa tavottaa niitä kaloja” K10

Harrastusta häiritseviä lieveilmiöitä ei kalastajien mukaan kaupungissa ollut. Tiheästä asutuksesta ja vilkkaasta liikenteestä huolimatta kaupunkia pidettiin rauhallisena ja viihtyisanä paikkana kalastaa:

”On tää kuitenkin rauhallinen vaikka ollaan ihan kantakaupungissa niin täällä saa aika niinkun rauhassa kalastella ja muutamii kalastajii täällä on sitten ja nekin taitaa olla enimmäkseen niinku ulkomaalaisia, ei täällä semmosta häiriötekijää oikeestaan oo että kesällä tietysti rannoilla pyörii kaiken sortin vapaa-ajanviettäjää niin niistä tietysti on vähän silleen, mut enhän mää kesällä täällä käy mut syksyllä täällä saa aika rauhassa kalastella” K13

7.3 Kalastuksen hyödyt ja merkitykset kotitaloudelle

Kalastuksesta saatuja hyötyjä käsiteltiin ennen kaikkea taloudellisen sekä sosiaalisen ja kulttuurisen resurssin valossa. Kalastuksen aineellisia hyötyjä määritettäessä oli otettava huomioon myös harrastuksesta aiheutuvat kulut. Vaikka rahallisesti kalastetulla kalalla ei välttämättä ollut suurta merkitystä kalastajan ruokataloudessa, olivat harrastuksesta saadut aineettomat hyödyt kotitalouden hyvinvoinnin kannalta varsin moninaisia. Kalastuksen motiivi oli harvemmin yksinomaan aineellinen. Syyt kalastuksen taustalla kertoivat vivahteikkaasti kalastuksen tärkeydestä kalastajan elämässä ja sen merkityksestä kotitalouden kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille.

7.3.1 Kalansyönti

Perheelliset kalastajat kokivat tärkeänä luonnonarvojen ja kalastuskulttuurin jakamisen jälkikasvun kanssa. Eräs pienten lasten isä näki merkityksellisenä että perheessä syötiin itse kalastettua kalaa ja siitä valmistettiin ruokia joita syömällä myös perheen pienimmät paitsi tottuivat kalaruokaan ja oppisivat pitämään sii-

tä. Muistoissa palattiin myös omaan lapsuuteen ja myönteisiin kokemuksiin kalastuksesta ja kalaruosta. Edellisiltä sukupolvilta mahdollisesti opitut taidot ja asenteet haluttiin välittää eteenpäin omille lapsille. Kalastajien muisteloissa lapsuuden kalastuskokemuksista puhuttiin lämpimästi, joissa korostuivat hyvien esikuvien merkitys.

”– itse oon tohon kalastukseen innostunu lapsena mökillä mummon ja ukin opastuksella ja pienestä pitäen varmaan kolmevuotiaana ensimmäisen kerran tullu ongittua ja tuota kaloja pyydetty sieltä mökiltä ja sillai karjalaiseen kulttuuriin tai siihen heidän kulttuuriin kuulu se että kalat syötiin mitä saatiin riippumatta siitä mitä ne oli ja siinä järvessähan nyt ei tietenkään mitään näitä tota lohikaloja ja muikkuu välttämättä nyt ollut että tota yleensä kaikkee särkee haukkee oli lahnaa mut sitte jos jotain salakoita ja pienempiäki särkiä tuli niin sitte syötiin se oli niinku se tausta – – ruokakalan perkuuhoimat ja tämmöset kaikki mitä ne vanhemmat näytti se oli tosi hauskaa ja just tää kaloja ongittiin ja siivottiin ja paistettiin saman tien, pyöritetiin jauhossa ja paistettiin voissa ja ja se oli todella hyvän makusta ja siinä päästiin heti sisään siihen että miten tätä kalaruokaa valmistetaan ja aina ollu se että kalaruoka on kulkenu mukana tossa kalastuksen ohella että et et siinä mitä kalaa on kalastettu niin aina on pyritty sitte hyödyntämään sit sitä kalaruokaa” K9

Kala nähtiin raaka-aineena jota oli helppo oppia myös inhoamaan. Lasten uskottiin nopeasti säikähtävän etenkin kalojen ruotoisuutta. Ruoanvalmistuksesta puhuttaessa korostettiin erityisesti sitä, että lapselle tarjottavien kalaruokalajien tuli olla sellaisia, joissa ruoto-ongelmaa ei esiinny. Varhaisessa iässä ”turvalliseen” kalaruokaan tottuneen lapsen uskottiin myöhemmin suhtautuvan satunnaisiin ruotoihinkin mutkattomammin.

”– sillon ku lapset oli pieniä niin mä leikkasin aina pyrstöpalat lapsille ku siinä ei ollu ruotoja, ja se on tärkeä lapsilla et sen ensimmäisen viiden vuoden aikana ku se on, se ei sais syödä yhtään ruotoa, sen jälkeen ku se on täyttänyt sen viis-kuus vuotta niin se sanoo et ai täällä oli ruoto ja ottaa sen pois. Se ei enää sit rupee pelkäämään mut mul on omii lapsii niin mä tiedän sen et jos se tulee ennen viittä vuotta se ei syö ikinä kalaa, ja mä oon sen neuvonnu muillekin. Et se on se ruotokammo ihan pienillä jo” K6

Toisaalta kalan ruotoisuutta kammoksuva asenne nähtiin harmillisena, ihmisten luonnosta etäännyksenä, laiskuutena välinpitämättömyytenä ja uusavuttomuutena. Ihmisten arveltiin kuluttajina tottuneen liian helppoon kalaruokaan, kuutio-

na pakastettuun kalaan, kalapuikkoon ja kaupan kalatiskin ruodottomaksi käsiteltyyn lohifileeseen. Myös nykyaikaisten vapaa-ajankalastajien katsottiin laiskistumisen myötä syyllistyneen tiettyjen kalalajien suosimiseen helpomman käsittelyn toivossa. Vanhojen taitojen katsottiin hiipuneen ja ihmisten makumielty-mysten muuttuneen vaivattomien vaihtoehtojen noustua suosioon. Kalaan yhdistettiin myös syvälle juurtuneita ennakkoluuloja, joiden arveltiin vaikuttavan ihmisten valintoihin. Kalojen loisiin, kuten lapamatoon, eräs haastatelluista arveli liitettävän suoranaista hysteriaa. Ihmisillä oli tämän vastaajan mukaan luulo, että lähes kaikki kalat voisivat huonosti kypsennettynä aiheuttaa lapamatovaa-ran:

”Toi on niinku semmonen et mä oon aina sanonu toi on kliseisin harhatieto mitä voi kalasta olla, että särkikaloista voi saada lapamadon. Se johtuu tästä vanhan isännän biisitä aikoinaan tää onki-miehen blues, kandee mennä kalaan skitareita jallittaan, siinä sano-taan lopuks että poika oli saanu lahnan ja vieny sen kotiin ja valmis-tanu isälleen, niin isä oli saanu lapamadon, tää jotenki pahan kar-hunpalveluksen teki se biisi, no sillä voi olla mato mahassa, se voi olla täys niinku lahnalla voi olla nyrkillinen sitä ligulaa, sitä hihnama-too mut ei se oo vaarallista, sen ottaa pois vaan. Sulkavia voi syö-dä, sulkava on hyvä kala itte asiassa, lahnan näkönen, vähän ohuemmat ruodot ku lahnassa.” K10

Haastateltu kalamies vielä korosti, että koulun kotitalousopetus on keskeisessä roolissa asennekasvatuksessa ja ennakkoluulojen kitkemisessä. Merkittävänä nähtiin kotitalousopettajien ja koulun muun henkilökunnan riittävä asiantunti-juus.

”– se ruokahomma se on ihan ihmisen käsissä mutta tietysti ihmi-set on niin uusavuttomia että ne ensinnäkin pelkää ruotoja on tottu-nu syömään ruodotonta ja sit ei oo ollu vaan tietoo siitä et miten ne otetaan pois ja ja ja ratkotaan” K10

Tietyt kalalajit olivat selkeästi kalastajien suosiossa, ja haastatellut kalastajat huolivat keittiöönsä omien mieltymysten mukaisia ruokakaloja – tavallisesti pe-tokaloja kuten kuhaa, siikaa ja ahventa. Muitakaan kaloja ei suoranaisesti vä-heksytty, vaikka toisaalta ei osattu selittää sitä, miksi varsin hyvin ruokakaloiksi soveltuvia, vähemmän arvostettuja lajeja – esimerkiksi särkikaloja ja haukea – ei hyödynnetty ruoanlaitossa. Usein syynä nähtiin olevan niiden monimutkai-

sempi valmistus- ja käsittelytapa ja ajanpuute. Perusteluna haluttomuuteen käyttää esimerkiksi särkikalaa saattoi olla myös menneisyydessä koetut niukat ajat, jolloin lähes kaikki ravinnoksi kelpaava kala on hyödynnetty. Näin oli etenkin iäkkäämpien kalastajien kohdalla.

Eräs jo kypsään ikään ehtinyt kalastaja vertasi kalan pyyntiä kerjäämiseen ja kuvaili vitsikkäästi ”kerjäämisessä oltavan joku raja” viitaten tällä särkikalojen käyttöön. Tämä kalastaja ei pitänyt särkikaloja ihmisravintona ensinkään, joskin niiden katsottiin kelpaavan kissan- tai koiranruoaksi. Haukia kalastaja kuvaili lähinnä harmittavaksi, kalastusvälineet rikkovaksi riesaksi. Joissakin tapauksissa kalastajilla vaikutti olevan hieman huono omatunto tiettyjen kalalajien väheksymisestä. Kalastajat ymmärsivät hyvin vesiekosysteemin toimintaperiaatteet ja petokaloja suosivan kalastuksen vaikutukset kalaveden hyvinvointiin. Petokalakantojen hupenemisen tiedettiin edesauttavan särkikalakantojen kasvua, mikä puolestaan voi edesauttaa vesistön rehevöitymistä. Monet kalastajat myönsivät toimivansa kestävästi kalastaessaan vesistöstä pelkästään petokaloja kuten kuhaa ja ahventa. Eräänlaisena puolustuksena kalastajat selittivät vesistönhoidollisin perustein teurastavansa kaikki sattumasaaliina saadut särkikalat. Mikäli perheessä oli lemmikkieläimiä, saatettiin vähemmän arvostetut kalat syöttää näille. Muuten roskakalana pidetty kala päättyi joko kompostiin tai metsän laitamille ketun ja supikoiran ruoaksi. Hauen kohdalla pidettiin luonnollisena suurikokoisen hauen päästämistä takaisin vesistöön. Suurten haukien nähtiin olevan tärkeitä juuri särkikalakantojen hillitsemisessä, eikä suurta haukea ylipäättään pidetty hyvänä ruokakalana. Haastatelluista kalastajista vain kaksi mainitsi käyttävänsä ruoanvalmistuksessa myös särkikaloja. Näistä kalamiehistä toinen mainitsi hauen ohella särkikalat pääasialliseksi saaliskalakseen.

”– – näihin särkikaloihin ja muihin kaloihin liittyen, et ku kala-alan ammattilaisetki kutsuu niitä roskakaloiks ja arvottomiks kaloiks ja vähäarvosemmiks kaloiks, se on vähän sama ku niinku pissais omaan pesään – – Se on joskus tullu sieltä sotien jälkeen, varmaan sillon ku sitä, ku ne on ruvennu rehevöitymään nuo vesistöt ja alkanu särjet... vääristyny ne kalakannat ku sielt on pyydetty petokalat pois, sillonhan ne särkikalat valtaa ton. Siit se on lähteny tuleen” K7

Monet kalastajat olivat varsinaisia kulinaristeja ja pitivät kalaa poikkeuksetta korkealuokkaisena raaka-aineena joka taipui moneksi niin arjessa kuin juhlassakin. Kalastajille oli kunnia-asia valmistaa ruokaa itse kalastetusta kalasta ja sitä pidettiin suuressa arvossa.

Lähes poikkeuksetta kalastaja itse valmisti kalan perheessä myös ruoaksi. Kalasta tehtiin monipuolisia ja mielikuvituksellisiakin ruokia. Vaihtelua pidettiin tärkeänä ja kalastajat kokeilivat rohkeasti myös uusia ruokaohjeita. Jotkin ruokala-jeista olivat perinteikkäitä, kuten kalakukko, jonka valmistuksessa hyödynnettiin nerokkaasti pieniä ja ruotoisia kaloja. Ruiskuoren sisällä hankalasti fileoitavat, pienet ahvenet ja särjet hautuivat pehmeiksi, eikä ruodoista ollut ongelmaa. Uudempia ideoita haettiin muun muassa keittokirjoista ja alan lehdistä. Internet oli kalastajien mukaan avannut ruoanlaittoon ulottuvuuksia joita ennen ei ollut tarjolla. Kalan valmistaminen ruoaksi nähtiin luonnollisena jatkumona kalastukselle ja kalastuspaikoilla keskustelu uusista innovaatioista kävi vilkkaana. Kalaruoan eteen oltiin valmiita näkemään vaivaa keittiössä ja itse kalastetusta kalasta valmistettiin ruokaa pieteetillä. Helppoa tietä kulinaarisiin elämyksiin ei kalastajien mukaan ollut ja lähtökohtana hyvään ruokaan kalastajat pitivät hyviä käsittelytapoja, pitkäjänteistä taitojen harjoittelua ja oikeanlaisia välineitä. Joillekin kalastajille saattoi ruoanlaitto olla kalastuksen ohella tärkeäkin ajanviete ja harrastus. Paitsi luonnonkalaa, useimmat kalastajat mainitsivat hyödyntävänsä myös muita luonnonantimia kuten sieniä. Muutamat kalastajista kuvailivat kasvattavansa kalan ohessa tarvittavat tykötarpeet kuten tillit, persiljat ja perunat omalla palsalla ja ”landella”, kesämökin tontin laidalla.

”Mutta sitten vielä siihen että minkä takia ei syödä tai nuoriso ei osaa syödä niin kotimaista kalaa niin johtuu siitä vaan että ei ole tekijöitä jotka tekee niinku semmosia ruokia jotka kelpaa, mä olen nyt kuule lukuun aina uusia reseptejä ja mä etin aina sieltä sitte ja kokeilen ja yllätin kesällä porukan ku menttiin kylään niin mä vein sitten lämpöset hauenliha murekepihvit tuorejuustolla. Jos menet finfood sivulle ja katot sieltä niin se on aivan viimeinen rivi vai toiseks viimeinen rivi siellä hauen kohdalla, se on kokeilemisen arvonen resepti. Ne meni aina kun kuumille kiville kun mä tein, pitää nähdä vähän vaivaa” K4

7.3.2 Aineelliset hyödyt ja kalastuksen menot

Kalastajat arvioivat, ettei itse kalastamalla välttämättä säästetty perheen ruokamenoissa. Yksikään kalastajista ei perustellut toimintaansa yksin aineellisella hyödyllä, vaikka kalan katsottiin tuovan tervetulleen lisän kodin ruokatalouteen. Kotimaista kalaa kuitenkin syötiin kalastajien kotitalouksissa keskimääräistä enemmän ja kaupan kalatiskiinkin turvauduttiin ani harvoin. Kaikilla haastatelluilla kala kuului viikoittaiseen ruokavalioon ja oli näin ollen merkittävä osa kodin ruokataloutta. Kalaruokaa monissa eri muodoissa syötiin säännöllisesti – sesongista riippuen. Mikäli kalaa ei syystä tai toisesta sattunut tulemaan, syötiin kalastajan kotitaloudessa jotakin muuta, turvauduttiin aiemmin kalastettuun ja pakastettuun kalaan tai joissain tapauksissa haettiin kalaa kaupasta. Suurin osa kalastajista oli kuitenkin sitä mieltä, että kalan ostopäätökseen ei varsinaisesti vaikuttanut se, tuliko saalista vai ei. Kotimaisten kalojen, kuten siian ja kuhan kauppahintaa pidettiin kohtuuttoman kalliina. Vaikka varsinaisesta rahansäästöstä ei monikaan kalastaja rojhennut puhua, oli ajatuksella toisinaan leikitelty.

”No tulee vaan katottua kuhafileitten hinta, siis ei en mä sitä laske mitenkään, en minä osaa laskee, mutta voin sanoo et ku kättelee mitä ihmiset maksaa niistä kuhafileistä niin sitten se tulee tässä niinku ilmaseks, niin siinä tulee aina leikittyä sitä että se tulee taas syötyä kallis ateria vaikka todellisuudessa varmaan en ostasi sitä sitten kun se tulee näin helposti” K3

Kaupasta saatettiin ostaa edullisempia kaloja ja niitä lajeja joita ei itse kalastettu, kuten silakkaa ja kirjolohta. Etenkin silakan katsottiin olevan herkullinen ja suomalaiseseen ruokapöytään olennaisesti kuuluva kalalaji. Lohta kalastajat lisäsivät mielellään esimerkiksi kalakeiton raaka-aineeksi itse valmistettuun kala-liemeen makua ja herkullisuutta tuomaan. Norjalaiseen kasvatettuun loheen kalastajat suhtautuivat kriittisesti. Merilohen kasvatus nähtiin epäeettisenä ja ympäristön kannalta haitallisena, ja lähes poikkeuksetta kalastajat suosivatkin kotimaista kirjolohta ruokapöydissään. Haastatelluista vain pari mainitsi ostavansa toisinaan norjalaista lohta, mikäli se oli tarjouksessa, ja toisinaan joutui periaatteistaan joustamaan kalamieskin:

” – kirjolohta oon ostanu joskus sillon tällön mutta norjanloheen mä en koske pitkällä tikullakaan siin on mun mielestä niin epäeettistä touhuu monella tasolla et ei toi kirjolohi nyt hirveen kaukana siitä oo mutta sitä sentään täällä jollain tasolla ehkä elinkeinopoliittisessa mielessä niin ja joskus sitä punalihastakin pitää saada tota, vaimo tykkää ja näin ees päin että se on sellanen kompromissi” K9

Noin puolet vastaajista kertoivat turvaavansa perheen kalaruoan säilömällä kalaa. Yksi kalamiehistä kuvaili että keväällä kalastetaan kesän kalat pakkaseen, ja syksyllä säilötään kala talven varalle. Näin kotitaloudessa saatiin syödä kalaa vuoden ympäri vaikka kalastettiin enimmäkseen vain keväällä ja syksyllä. Kalan säilömismenetelmistä kalastajat nimesivät lähinnä pakastamisen. Jotkin kalastajista olivat säilöneet kalaa myös umpioimalla sitä säilyke- tai lasipurkkeihin joko uunissa tai painekattilalla. Tätä oli harrastettu ruotoisten kalojen, kuten särjen ja hauen kohdalla. Tämä säilömismenetelmä nähtiin työläänä ja monimutkaisena, ja ajan puutteella perusteltiin menettelytavan unohtumista. Pakastamisen katsottiin yhtäältä myös huonontavan kalan laatua, ja raaka-aine haettiin mieluummin tuoreena vedestä tarpeen mukaan. Tuoreus oli ruokakalan tärkeimpiä kriteereitä, ja kalan hamstraamista pakkaseen kritisoiitiin muutamien vastaajien toimesta. Kalan säilöminen pakkaseen edellytti kalastajien mukaan äärimmäistä huolellisuutta: kala tuli fileoida, käsitellä nahattomaksi ja poistaa siitä rasva ennen pakastamista.

Koska kalastajat pitivät arvossaan tuoretta, kotimaista kalaa oli se rahansäästöä tärkeämpi syy kalastaa. Kaupan kalojen tuoreuteen ja alkuperään ei kalastajien mukaan voinut luottaa. Kalastajille oli tärkeää toimia kalan hyvinvoinnin kannalta moraalisesti ja myös se oli yksi syy hankkia kalat vedestä itse: kaupallisen kalastuksen eettisyydestä ei kalastajien mukaan koskaan voinut ollut varmuutta. Kalan laatuun vaikuttavia menettelytapoja kuten verestystä ja oikeaoppista säilytystä pidettiin myös keskeisenä. Itse kalastaessaan kalan tie vedestä lautaselle oli kalastajan omissa käsissä. Yksi kalastajista korosti, ettei syö kuollutta kalaa.

Saaliista hyötyi tavallisesti kalastajan lähipiiri. Usein aktiiviharrastaja sai kalaa yli omien tarpeidensa, jolloin osingoille pääsivät perheenjäsenet, naapurit ja ystävät. Kalastajilla tuntui olevan vakionaapuri tai -tuttu jolle ylimääräinen saalis kiikutettiin. Toiminta oli pyyteetöntä – kalalla ei haluttu käydä kauppaa, vaikka

toisinaan kalastaja sai vastalahjana esimerkiksi vaatteita tai luonnonantimia kuten riistaa. Aktiiviselle kalastajalle kalan lahjoittamisesta katsottiin olevan hyötyä. Kalastusta ei haluttu harjoittaa turhanpäiten, joten toiminta pysyi mielekkäänä kun kalalle oli ottajia ja se meni hyötykäyttöön toisissa kotitalouksissa. Menettelyn nähtiin tuovan molemminpuolinen hyöty. Valtaosa nuorehkoista kalastajista mainitsi äidin tai anopin kalalahjoituksen kohteena. Eräs kertoi kuinka oli aloittanut mädin keräämisen jo hyvissä ajoin syksyllä, jotta äiti saisi rakastamaansa mätiä joulupöytään. Saalis saatettiin jakaa myös kalastuskavereiden kesken yhteisöllisyyden nimissä:

”En oo mitään kauppaa ikinä käyny, joskus tota kavereitten kanssa vaihdetaan, jaetaan kaloja sit jos toinen on saanu ja ite ei oo saanu ja näin poispäin et tota treenataan sitä että se menee niinku tasasemmin et kulutus ja joskus tuolla tulee oltua tuolla just siellä Kuopiossa ku ite saattasin heittää ne hauet mitä mä saan sit jos mä ahventa oon ollu kalastamassa niin takas jonkkaan mut mä tiedän että appiukko ja vaimon tädit ja ne haluaa niitä syödä niin sitten mä otan ne mukaan sitten kans siitä silleen tota perheen sisällä niin kyllä saalista tulee sen verran” K9

Kalastajat eivät tarkkaan osanneet arvioida harrastukseen kuluvia rahasummia. Vaikka omaan harrastamiseen arvioitiin menevän melko paljon rahaa, oltiin yhtä mieltä siitä, ettei kalastuksen tarvinnut välttämättä olla kallista. Yksinkertaisia välineitä pystyi valmistamaan itse ja laadukkaita kalastusvälineitä pystyi ostamaan käytettynäkin. Lisäksi kerran hankituilla vehkeillä saattoi kalastaa vuosikausia. Kaupungin liikuntatoimiston ylläpitämästä Meri-infosta sai välineitä myös vuokrata pientä korvausta vastaan. Venettä moni kalastaja piti hintavana, mutta tarpeellisena hankintana. Noin puolet haastatelluista kalastajista omistivat veneen. Kalastajat harmittelivat bensan kallista hintaa ja arvelivat polttoaineen olevan suurin rasite kalastajan kukkarolle. Kuluja pystyi hillitsemään lähtemällä vesille isommalla porukalla, tai pysyttelemällä lähempänä rannikkoa. Yksi haastatelluista kalastajista kuvaili polttoainekulujen pienentyneen oleellisesti kun taimenen kalastus ulkoluodoilla vaihtui kuhasteluun kaupungin kupeessa. Veneekysymykseen ratkaisuksi ehdotti yksi haastatelluista kalastajista seuraavanlaista ideaa:

”Mul tuli semmonenki ajatus mieleen että ku aatellaan tota veneilyä niin vois olla vähän samanlainen ku on kaupunkipyörät niin ois semmonen vene, kimppavene-systeemi, ne on noi laiturit on täynnä veneitä mut kukaan ei käytä niitä ku kerran tai kaks kesässä ja jos sä meet kalaan veneellä niin ei sen tarvi olla kovin ihmeellinen sen veneen, perussysteemit ja jos ois semmonen järjestelmä, kimppavene-järjestelmä jos sä maksat kakskymppii siitä et sä käyt lainaamassa venettä” K9

7.3.3 Aineettomat hyödyt

Kaikki haastatellut kalastajat korostivat kalastuksen tärkeyttä ja sen tuomia aineettomia iloja. Kuten aiemmin tuli ilmi, ei kalaan lähdetty ainoastaan saalista hakemaan. Elämyksellisyyttä ja irtiottoa arjesta pidettiin yhtä merkittävänä. Kalastamisen pohdittiin olevan eheyttävä aktiviteetti jolloin lähtiessä unohtutaa arkiset huolet:

”...niinku yks uistelija sano et se on paljon halvempi ku hänellä on se kallis vetouisteluvene, ku kävis jollain terapeutilla, ku sä lähet tost rannasta se kaikki jää sinne rannalle, varsinki jos paat kännykän kiinni. Sit sä vaan keskityt siihen mitä sä teet, sä katot sitä merta ku sä ajat sitä venettä ja sit sä alat jo miettii et mihin mä meen ja muuta ja sit sä katot merimerkkejä ja luontoo, kaikki muu jää sinne rantaan, aika isotki huolet.” K6

Pitkälti yli 70-vuotias ikänsä kalastanut nainen kuvaili, että hyvä terveys ja pitkä ikä ovat kalastusharrastuksen ansiota. Kalastamista verrattiin hyötyliikuntaan. Usein ulkona oltiin koko päivä säästä riippumatta. Myös kalaruoan katsottiin tuovan hyvää terveyttä:

”No ei varmaan sellasta päivää ole ettei jaksasi lähtee, saa nyt nähdä miten kauan jaksaa sitte kulkee mukana, mutta kyllä tää pitää terveenäki, mul ei oo minkääläistä lääkitystä, kymmenen kilometriä kun tuolla päivässä kävelee sauvakävelyy, että pysyy terveenä kun on ulkoilmassa – – siinä on se huvi ja hyöty kun kilpailee ja on siellä kalassa se on aika hauskaa ja on vielä se hyöty että saa ne kalat itelle, tietää mitä kaloja ne on. Siin on se hyöty siinä.” K5

Etenkin eläkeläisille haastatelluille kalastus oli niin jokapäiväinen osa elämää, ettei sitä edes pidetty harrastuksena. Moni Vantaanjoen varressa jututettu kalamies kuvaili kuinka kalastus on pelastanut monen työttömän alkoholisoitumi-

selta ja huonoilta elämäntavoilta. Eläkkeellä ajan sai kulumaan mukavasti kaupungin kalastuspaikoilla. Kalastuksen ohessa tavattiin kavereita ja purettiin sydäntä – niin sanotusti parannettiin maailmaa. Pikkulasten isä kuvaili kalastuksen ohessa lapsen oppivan paljon luonnosta. Lapsi tutustui eri kalalajeihin ja luonnon kiertokulkuun. Harrastuksen parissa pienempikin sai konkreettisesti nähdä ja ymmärtää, millaista vahinkoa ihmisen ajattelematon toiminta ympäristölle voi aiheuttaa. Ennen kaikkea kalastuksesta innostunut lapsi malttoi viettää vähemmän aikaa tietokoneen ja television ääressä: Isän kanssa yhdessä kalaan lähteminen oli hauskeempaa kuin näyttöpäätteen ääressä istuminen.

Veneen hankkimista verrattiin eräässä kertomuksessa terapiaan. Vesille lähdettiin selvittämään ajatuksia, juttelemaan hyvän ystävän kanssa tai muuten vain rauhoittumaan. Monelle kalastus oli irtiotto hektisestä arjesta, ja jo tunnin, parin istuskelu rannassa katsottiin auttavan rentoutumaan ja saamaan paremmin unen päästä kiinni illan tullen. Kalastuksen pohdittiin sisältävän niin monenlaista toimintaa, ettei kalastaessa ehtinyt keskittyä arkisiin murheisiin. Kalassa tuli olla valppaana, vaistot hereillä ja ennen kaikkea suhteellisen hiljaa. Näin ollen kalaan ei koskaan lähdetty riitelemään tai mölyämään. Kalastajat pohtivat kalastuksen tarjoavan hyvän vaihtoehdon kapakassa istuskelulle ja arvelivat kalastusporukoiden pelastaneet monia eläkeläismiehiä alkoholisoitumiselta.

7.4 Yhteenvetoa tutkimuksen tuloksista

Ympäristön kanssa syntyi vuorovaikutusta sen mukaan mitä kalastusmenetelmää käytettiin, minä vuoden- ja vuorokaudenaikana kalassa käytiin ja mitä kalastettiin. Luonto-elementti koettiin eri tavoin myös riippuen siitä mentiinkö kalaan yksin vai porukalla. Kalastaja eli luonnon ehdoilla myös kaupungissa. Toisaalta kaupunkimiljöön tarjosi ulottuvuuksia, joita ei luonnonympäristössä ollut tarjolla. Hyville kalapaikoille pääsi parhaimmillaan kävellen, polkupyörällä tai julkisilla kulkuneuvoilla. Rakennetut ja raivatut rannat ja laiturit antoivat mahdollisuuden kalastaa vaihtelevan syvyydessä vesissä. Kalaan saattoi lähteä hetken mielijohteesta, tai ehkä vain ”pistäytyä” ohi kulkiessa. Suhde luontoon syntyi myös kalan kautta. Kalastajan asiantuntemus kalojen biologiasta oli hämmästytt-

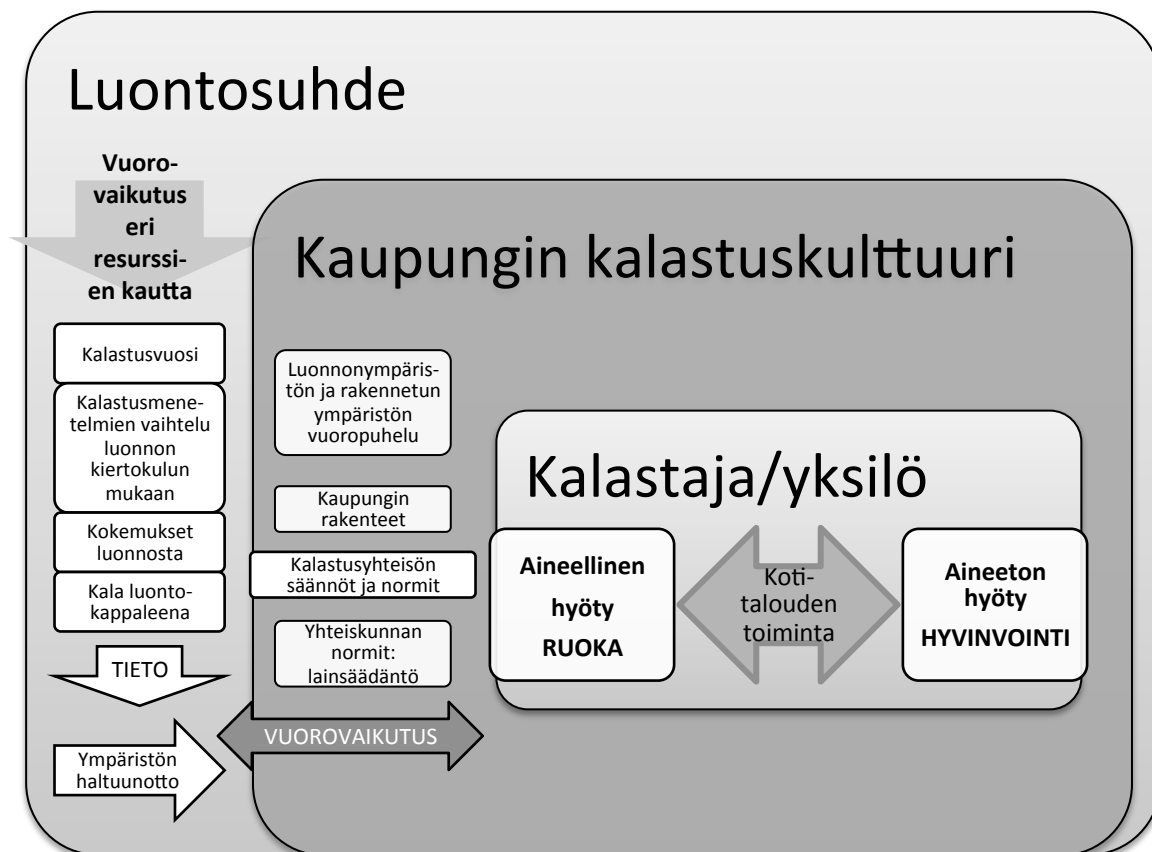
tävää. Kaikki haastatellut kalastajat halusivat kohdella saalista hienotunteisesti. Näkemyseroja oikeasta ja väärästä oli kuitenkin havaittavissa. Mitä iäkkäämpi kalastaja oli kyseessä, sitä varautuneemmin suhtauduttiin pyydä & päästä -kalastukseen. Nuoremman sukupolven mielestä valikoiva kalastus oli kestävän kehityksen edellytys. Vaikka kalaa luontokappaleena arvostettiin, eivät kaikki kalalajit nauttineet arvostusta tasapuolisesti. Särjet saatettiin nakella surutta ke-tuille, eivätkä kaikki kalastajat syöneet mielellään haukeakaan.

Kaupungissa kalastuskulttuuri perustuu yhteisöllisyyteen. Vaikka kalastajat kai-paavat myös yksinäisyyttä, ovat kalastuspaikat usein vilkkaasti miehitettyjä ja kanssakäymiseltä toisten kanssa ei voi välttyä. Kalaan lähdettiin tavallisesti ka-veriporukalla, ja seuran merkitystä korostettiin. Kaupungissa ei nähty olevan suuria ristiriitoja eri intressiryhmien välillä pientä naljailua lukuun ottamatta. Ka-lastajien mukaan ilmapiiri oli hyvä, vaikkakin kalastuksenvälvontaan toivottiin ki-ristystä. Sääntöjen noudattamista pidettiin tärkeänä. Kaupungissa kalapaikkoja oli kalastajien mukaan paljon, ja jokaisessa niistä hieman oma kulttuurinsa. Ka-lastuskulttuuria määritettiin myös menetelmien kautta, ja erityisesti kalastajia mietitytti katoavien perinteiden, kuten verkkokalastuksen, kohtalo.

Hyödyt, joista kalastaja kotitaloudessaan pääsi nauttimaan olivat varsin moni-naisia. Aineettomat hyödyt nousivat aineellisten hyötyjen edelle. Kalastukseen arvioitiin kuluvan niin paljon perheen budjetista, ettei taloudellista voittoa kalas-tuksella kuitenkaan saatu. Harrastuksen arveltiin silti maksavansa itsensä takai-sin kalan muodossa. Kalastuksen katsottiin tuovan elämänlaatua, terveyttä ja hyvinvointia kalastajan arkeen monella tasolla. Moni pohti kalastuksen lähente-levän elämäntapaa.

Alla olevaan kuvioon on koottu tutkimuksen tuloksia viitekehityksen valossa (ku-vio 15). Kuvio noudattaa samaa linjaa kuin aiemmin esitetty koonti tutkimuksen viitekehityksestä (Kuvio 12). Uloimpana voidaan jälleen nähdä luonto. Kalastusta määrittelee vahvasti harrastajan suhde luontoon sekä tietopohja jota kalastaja kartuttaa eri tavoin. Omilla valinnoillaan, arvoillaan ja asenteillaan kalastaja vai-kuttaa kalastuskulttuuriin yhteisönsä jäsenenä. Kalastusyhteisön rinnalla on yh-teiskunta omine sääntöinen muokkaamassa sosiaalista ja kulttuurista ympäris-

tää. Järjestelmän ytimessä on kalastaja, joka on yhteydessä ympäristöön yksilö-
tasolla kokonaisympäristönsä hyödyntäjänä.

Kuvio 15. Tutkimuksen tulosten koonti.

8 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa tulee pohtia, onko tutkimuskysymyksiin saatu vastaukset (*validiteetti*) ja ovatko tutkimuksen tulokset mahdollisesti toistettavissa (*reliabiliteetti*) tutkimuksen tekijän on jatkuvasti arvioitava tekemiään ratkaisuja ja valintoja (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 136). Tutkimuksen luotettavuus ja analyysin kattavuus kyseenalaistuu erityisesti laadullisen tutkimuksen parissa. Laadullisen tutkimuksen kohdalla ei voida puhua mittaamisen luotettavuudesta kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessa tavallisesti tehdään. Tämä tekee tutkimuksen luotettavuuden arvioimisen mutkikkaammaksi. Luotettavuuden arvioinnin kohteena onkin yleensä koko tutkimusprosessi. Koska tutkijan rooli on harvoin täysin objektiivinen laadullista tutkimusta tehtäessä, on luotettavuuden keskeisenä kriteerinä myös tutkija itse. (Eskola & Suoranta, 2000, ss. 208–210.)

Tässä tutkimuksessa otanta oli varsin suppea, eikä sen voi väittää kuvaavan koko Helsingin kalastajia. Vaikka edustettuna oli monia eri intressiryhmiä, on otettava huomioon, että merkittäviä *joukkoja* on jäänyt aineistonkeruuvaiheessa pois. Lähdekirjallisuuden perusteella tuli ilmi, että naiskalastajien osuus olisi peräti 30–40 % suomalaisista kalastuksen harrastajista. Naisia haastateltujen joukossa oli kuitenkin vain kaksi, joista toinen osallistui haastatteluun miehensä ohella. Näin ollen otoksen naisnäkökulma on melko vähäinen. On kuitenkin syytä huomioida, että vapaa-ajankalastajia Suomessa vuonna 2010 on arvioitu olevan noin 1,7 miljoonaa, joista vain 50 000 kuuluu kaikkein aktiivisimpaan harrastajien ryhmään. (Eskelinen ym. 2013, ss. 7–9, 32.) Miehet olivat runsaslukuisemmin edustettuna kalastuspaikoilla, joten tuntui luonnolliselta haastatella heitä. Myös haastattelujen perusteella sai sen vaikutelman, että naiset etenkin kaupungissa olisivat olleet marginaalisempi kalastajaryhmä. Maahanmuuttajat, jotka voidaan nähdä nousevana kalastajaryhmänä Suomessa, olivat niin ikään vähäisesti edustettuna aineistossa. Pari ulkomaalaista kalastajaa kieltäytyi haastattelusta vedoten ilmeisesti huonoon kielitaitoon. Haastatellut kalastajat kuvailivat ulkomaalaisten olevan tuttu näky kaupungin kalapaikoilla, mutta usein kanssakäynti jäi vähemmälle, mikäli yhteistä kieltä ei ollut. Haastattelun luotet-

tavuutta arvioitaessa tulee lisäksi pohtia, onko haastattelutilanne tai haastattelija voinut vaikuttaa kerättyyn aineistoon. Haastateltavat voivat haastattelutilanteessa antaa sellaisia vastauksia, joita heidän odotetaan antavan, tai tietoisesti jättää sanomatta jotain oleellista. (Hirsjärvi ym. 2013, ss. 206–207.)

Haastattelumateriaalin pienistä puutteista huolimatta aineistosta pystyi tunnistamaan monia lähdekirjallisuudessa esiin nousseita harrastajaryhmiä. Aineiston tuottama informaatio tarjosi erinomaisen läpileikkauksen kaupungin kalastajista ja vallitsevasta kalastuskulttuurista. Tämän tutkimuksen aineisto ei ollut suuri, mutta varsin kattava. Kuten sanottua, ei näin suppean otannan perusteella ole mahdollista tehdä tilastollisia johtopäätöksiä, mikä toisaalta ei tässä tutkimuksessa edes ollut lähtökohtana. Laadullisessa tutkimuksessa tärkeämpää on ilmiöiden kuvaaminen ja selittäminen mielekkään teoreettisen tulkin avulla kuin tilastollinen yleistäminen (Tuomi & Sarajärvi, 2010, s. 85). Otannan koosta huolimatta aineistossa oli havaittavissa kylläntymistä, ja haastattelujen edetessä informanttien näkemykset alkoivat toistua. Haastatteluissa käytetty kysymysrunko oli laadittu teoreettisen viitekehyksen ja lähdekirjallisuuden pohjalta. Tutkimuskysymyksiä muokattiin tutkimuksen edessä ja aineiston kasvaessa – teoriaa jatkuvasti silmällä pitäen. Näin toimimalla huolehdittiin siitä, että tutkimuksen teoria, aineisto ja tutkimuskysymykset noudattivat yhteistä linjaa, ja tutkimuksessa todella tutkittiin sitä mitä luvattiin. Jotta myös tutkimusraportin lukija voi vakuuttua tutkimuksen luotettavuudesta, on tutkijan kuvailtava käytettyjä menetelmiä ja selitettävä kirjaimellisesti, kuinka tulokset on käytännössä saatu (Hirsjärvi ym. 2013, s. 261). Tämän tutkimuksen kulku on selostettu luvussa 6.

Luotettavuutta on pohdittava myös hyödynnettyjen lähteiden kohdalla. Tutkimuksessa käytettävältä lähdekirjallisuudelta edellytetään, että se on ajankohtaista, tutkimuksen aiheen kannalta relevanttia ja tieteellisesti uskottavaa. (Hirsjärvi ym. 2013, ss. 113–115.) Tässä tutkimuksessa lähteenä on tieteellisten teosten ja artikkelien ohella käytetty monia Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen selvityksiä ja tutkimusraportteja, elintarvikealan tiedotusmateriaalia, sekä harrastuskirjallisuutta. Näiden käyttö lähteenä tieteellisessä tutkielmassa on perusteltua, koska ne perustuvat viranomaisten asiantuntijatiedonantoihin.

Lopuksi on syytä arvioida tutkimuksen merkitystä tieteen kentässä. Tutkijan on kysyttävä itseltään, onko tutkimuksen avulla pystytty tuottamaan uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Pro gradu -tutkielma on opinnäytetyö ja näin ollen se on ennen kaikkea näyte tekijänsä oppineisuudesta. Tuomi ja Sarajärvi (2009, s. 85) esittävät, että vähemmän kuin yksi sadasta väitöskirjaa alemmasta opinnäytetyöstä olisi tieteellisesti merkittävä. On annettava itselleen armoa ja arvioitava työtä monenlaisista näkökulmista. Tieteellisesti merkittävänä voisi pitää myös tutkimusta, jossa aihe on ajankohtainen, tärkeä ja kekseliäs. Tutkielman tulisi olla ajatuksia herättävä ja kantaaottava ja sen tulisi avata mahdollisuuksia jatkotutkimukselle.

9 ”Nää kalathan tulee ihan ovenpielestä” – pohdintaa tutkimuksen tuloksista

Tässä luvussa nivotaan tutkimuksen tulokset sekä niistä tehdyt johtopäätökset yhteen ja peilataan niitä viitekehykseen ja aiempaan tutkimukseen. Tutkimuksesta saatu tulos noudatti melko pitkälle kirjallisuuskatsauksen antamaa kuvaa kalastuksen motiiveista ja kalastuskulttuurista. Kaupunkilaisnäkökulma kalastukseen oli kuitenkin uusi ja tarjosi mielenkiintoisia näkemyksiä kalastuksesta ja luonnon ja ihmisen vuorovaikutuksesta.

9.1 Luonnossa keskellä kaupunkia

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millainen on kaupunkikalastajan luontosuhde, minkälaisia piirteitä kaupunkilaisessa kalastuskulttuurissa on ja kuinka kalastajan kotitaloudessa hyödytään vapaa-ajankalastuksesta. Tutkielman aihevalinta herätti kummastusta maaseudulla ja etenkin Lapissa kalastusta aktiivisesti harrastavissa tuttavissa. Kalastaako joku muka Helsingissä?, kysyi moni Lapin tuttu ihmeissään. Aiheen valinta ei ollut alusta asti selvä tutkijalle itselleen. Kun ajatus kaupunkikalastuksesta oli syntynyt, ryhdyin tarkkailemaan kaupunkia ”tutkijasilmälasien” läpi. Matka silloisesta asuinpaikastani Oulunkylästä Yliopistolle kulki Pikkukoskelta ensin Vantaanjoen vartta Vanhankaupungin koskelle, josta se jatkui Arabianrantaa ja Sörnäisten rantatietä pitkin Haka-

niemeen ja Pitkänsillan yli Kruunuhakaan. En aluksi edes tajunnut pyöräileväni päivittäin kaupungin parhaiden kalastuspaikkojen ohi, kunnes lopulta näin kalastajia kaikkialla. Lippomiehet olivat parkkeeranneet jakkaransa Vanhankaupunginlahdelle, jonka koskessa myös perhostelijat viuhtoivat siimojaan. Kuhan uistelijoina saattoi bongata pitkin Arabinrantaa aina Merihakaan ja Hakaniemeen saakka. Täältä moni kantakaupunkilainen laski vesille kalastusveneensä. Kalastajat olivat sulautuneet osaksi kaupungin maisemaa. Uskaltauduttuani juttusille kalamiesten kanssa, ymmärsin kalastuksen merkityksen Helsingissä ja totesin tutkielman aiheen valinnan osuneen nappiin.

Kuten tutkimuksen kirjallisuuskatsauksessa todettiin, on kalastus kuulunut suomalaiseseen kulttuuriin niin kauan kuin täällä on ollut elämää ja asutusta. Vaikka kalastus on muuttanut muotoaan monin tavoin, elää perinne edelleen voimakkaana myös kaupungissa, jonne kalastus maaltamuuton myötä on aikanaan siirtynyt. (ks. Luku 2.1.) Monet haastatelluista kalastajista olivat sitä mieltä, että luontainen pyynti- ja metsästysvietti vetää ihmisiä luontoon ja kalastusharrastuksen pariin yhä, vaikka ruoanhankinnan kannalta ei olisikaan pakko. Kalavesien äärelle oli päästävä myös kaupungissa. Haastatteluaineisto osoitti, että kaupunkimiljöössäkkin voi luonnon kanssa elää vuorovaikutuksessa kalastaen ja hyödyntäen luonnonantimia. Kaupungissa luontosuhteesta muodostuukin varsin uniikki. Voisi kuvitella, että kaupungin muokatut, raivatut ja rakennetut rannat vähentäisivät kalastuksen hohtoa tai estäisivät sen kokonaan. Aineiston perusteella kalastajien kokemus oli kuitenkin päinvastainen. Kaupungissa yhteys vesistöön koettiin vahvana, eikä valtaosa haastatelluista haikaillut merta edemmäs kalaan. Kaupungin ulottuvuudet tekivät kalaan lähdön ja siellä olon helpoksi. Kaupungin rannoilla sijaitsevat rakenteet, satama-altaat ja laiturit tarjosivat näppärän pääsyn erilaisten olosuhteiden äärelle, ja kun etäisyydet olivat lyhyet pystyi kalassa käväisemään vaikka lounastauolla.

Kalastuksessa tarvittavia tietoja ja taitoja ei opita hetkessä. Ennen ihminen on elänyt välittömässä vuorovaikutuksessa luonnon kanssa osana ekosysteemiä ja ravintoketjua. Selviytymisen edellytyksenä on ollut luonnonmekanismien selvittäminen ja niiden haltuunotto. Luonnon resursseja hyödyntämällä ihminen on kehittänyt infrastruktuurin ja kulttuurin jossa nyt elämme. (Leinonen, 1979, s.

170; Pietarinen, 2000, s. 39.) Etääntyminen luonnosta on tapahtunut hitaasti teollistumisen ja kaupungistumisen myötä. Ruoka tuotetaan yhä kauempana käyttäjästä, ja kuluttaja pystyy valikoimaan ruokansa sesongeista riippumatta alati kasvavasta tarjonnasta (ks. Luku 4.2). Nykyaikaiselle kuluttajalle ruoka saattaa olla itsestäänselvyys, eikä ruokavalion koostamisessa hyödynnetä kausiajattelua. Kasvisten satokausia tutkinut ja niistä kalenterin koonnut Samuli Karjula arvelee luonnollisen sesonkiajattelun unohtuneen Suomessa ja koko Pohjoismaissa. Karjulan mukaan suomalaiset hyödyntävät kasviksia varsin yksipuolisesti syömällä samoja tuttuja kurkkuja ja tomaatteja vuoden ympäri. (Rossi, 2015.) Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että kalastajien ruokakulttuurissa ja luontosuhteessa on yhä piirteitä menneiden aikojen luontaisista elämäntavoista. Seuraamalla ja tarkkailemalla ympäristöään kaupunkikalastajat ovat oppineet ymmärtämään luonnon kiertokulkua ja hyödyntämään sen antimia. Kuten esi-isänsä, myös moderni kaupunkikalastaja joutuu käymään läpi pitkän oppimisprosessin, jonka opettajana on luonto. Vaikka nykyaikaiset kalastusvälineet ja -menetelmät ovat pitkälle kehittyneitä, on kalastajan yhä nöyryyttävä luonnon edessä ja toimittava sen sääntöjen mukaan. Toisinaan kokenutkin kalastaja saa palata vesiltä tyhjin käsin. Suhde ruokaan on konkreettinen ja kunnioittava kun sen hankintaan on itse osallistunut. Moni kalastaja kuvailikin kuinka ei voisi kuvitellakaan syövänsä ”kuollutta kalaa”.

Saaliin saaminen on kuitenkin monelle kaupunkikalastajalle sivuseikka. Kalastus ei ole enää elinehto, kuten se joskus on ollut. Kaupunkikalastajien motiiveissa korostuivat nyt vahvasti virkistyselliset elementit. Monet kalastuksesta saatavista hyödyistä ovatkin aineettomia. Harrastuksen lomassa saatu ulkoilma ja liikunta toivat hyvinvointia. Myös kalastuksen sosiaalisia ulottuvuuksia pidettiin erityisen tärkeinä. Tutkimuksen tulos tuki kirjallisuuskatsauksen luomaa kuvaa kalastuksen merkityksestä suomalaisille rakkaana vapaa-ajanharrastuksena ja keinona irtautua arjesta (ks. Luku. 2.2).

9.2 Kalastajien kollektiivinen kaupunki

Tutkimuksen aineiston avulla oli tarkoitus kuvailla kaupungin kalastuskulttuuria. Kalastajien arvot, ajatusmaailma ja tavoitteet kertoivat paljon kaupunkikalastuksen käytänteistä sekä kulttuurista, joka kalastuksen ympärille on muovautunut. Kaupunkikalastajat voidaan profiloida eri tavoin intressiensä mukaan. Mellanoura ja Salmi (2014, ss. 7–12) ovat ryhmitelleet kalastajat päämotiivien perusteella omiksi ryhmikseen (*väline-erikoistujat, pyydystä ja päästä -kalastajat, ekokalastajat, kalabongaajat, lähiruokakalastajat, privaattikalastusmatkailijat ja maahanmuuttajat*). Haastateltujen kalastajien joukosta löytyi melko pitkälti kakien ryhmien edustajia. Kuten Mellanoura ja Salmikin ovat todenneet (2014, s. 6), voi kalastaja kuulua useampaan ryhmään samanaikaisesti. Haastattelujen perusteella pyydystä & päästä -kalastukseen vihkiytynyt kalastaja saattoi olla myös väline-erikoistuja ja toisaalta matkustella kaukasiinkin kohteisiin kalastamaan. Ekokalastaja ja lähiruokakalastaja jakoivat samoja arvoja. Kalastusta haluttiin harjoittaa helposti saavutettavissa kohteissa ja kalaan lähdettiin julkisilla kulkuneuvoilla tai lihasvoimin. Eko- ja lähiruokakalastajat pohtivat oman toimintansa seurauksia ja pyrkivät hyödyntämään myös vähempiarvoisia kaloja ruoanvalmistuksessa. Harrastuksiin saattoi kuulua myös pienviljely ja luonnon antimien keräily. Maahanmuuttajataustaisia tiedonantajia ei haastatteluihin osallistunut, mutta haastateltujen kalastajien mukaan etenkin venäläiset olivat tuttu näky Hakaniemessä ja Vantaanjoella. Maahanmuuttajien ei arveltu olevan samalla tavalla lajiuskollisia, kuten useimmat haastatelluista kalastajista olivat.

Haastatellut kalastajat profiloituivat myös iän mukaan. Sukupolvien välinen ero näkyi muun muassa tavassa suhtautua pyydystä ja päästä -kalastukseen. Mitä vanhempi kalastaja oli, sitä kummallisemmalta ajatus kalan pyytämisestä vain hvin vuoksi tuntui. Nuoremmat kalastajat näkivät pyydä ja päästä -kalastuksessa huvittelun ohella myös ekologisen ulottuvuuden. Valikoimalla saalista ja päästämällä alamittaisten lisäksi myös varsin suuret yksilöt vapaaksi haluttiin turvata lajien suvun jatkuminen ja säilyttää vesistön pikkukaloja syövät pedot. Myös asennoituminen vähemmän arvostettuihin kaloihin vaihteli ikäluokain mukaan. Iäkkäämmät haastatellut eivät mielellään käyttäneet särkikaloja ruoanvalmistuksessa, vaikkei niitä varsinaisesti väheksyttykään. Sotien aikana elänyt sukupolvi oli tottunut valmistamaan ja syömään särkeä. Nyt, kun valinnanvaraa oli, valittiin ruokapöytään muita kaloja. Jotkut nuoremmista näkivät

särkikalat alihyödynnettynä resurssina ja arvelivat niiden syömisen tänä päivänä olevan ekoteko. Särkikalojen hyödyntämiseen toivottiin panostettavan suomalaisessa kalataloudessa enemmän voimavaroja.

Kalastajien puheessa tuli vahvasti esiin me-määritelmä. Kaikki kalastajat kokivat kuuluvansa johonkin ryhmään, ”meihin”, pystymättä määrittelemään keitä muut olivat. Tämä korosti kalastuksen sosiaalisia ulottuvuuksia ja kalastusharrastuksen parissa syntyvää yhteenkuuluvuuden tunnetta muiden kalastajien kanssa. Vaikka kalastajat harrastivat kaupungissa varsin erilaisin intressein, ei eri ryhmien välillä vaikuttanut olevan kuitenkaan suuria ristiriitoja. Joitakin epäkohtia satunnaisten kalastajien käytöksessä mainittiin, kuten alamittaisten kalojen pyynti ja ilkeä juoruilu. Välejä ei kuitenkaan selvitelty kaupungin kalapaikoilla voimakeinoin, kuten ennen vanhaan oli tehty. Poliisiksi ei kukaan kalastajista halunnut ryhtyä, eikä muiden kalastajien toimintaan haluttu kasvotusten puuttua. Näkemykset ja kokemukset kalastuslainsäädännöstä vaihtelivat, mutta lähitökohtaisesti vapaa-ajankalastuksen katsottiin olevan taloudellisesti kestävä ja oikeudenmukaista. Muutamat kalastajat arvelivat sääntöjen lisääntyneen vuosien myötä, toiset valittelivat valvonnan vähyyttä. Pari haastatelluista kritisoi kalastuslainsäädännön olevan vanhanaikainen ja kaipaavan uudistusta. Monet nykyisistä säännöistä kalastajien mukaan juonsivat juurensa aikaan, jolloin kotitarvekalastuksella oli suurempi merkitys ruoanhankinnan kannalta. Kuten jo kirjallisuuskatsauksessakin tuli ilmi, on suomalaista kalastuslakia kokonaisuudessaan uudistettu varsin harvakseltaan (ks. Luku 2.1). Kalastuslainsäädännön noudattamisessa ei kuitenkaan nähty ongelmaa, ja useat kalastajista olisivat mielellään tiukentaneet toimenpiteitä kalavesien ja niiden asukkien hyvinvoinnin turvaamiseksi. Helsingissä ei virkavaltaa nähty vihollisena, vaan luontevana osana kalastuskulttuuria. Kalastusmaksun katsottiin olevan vain nimellinen, eikä sitä pidetty missään tapauksessa esteenä kalastuksen harjoittamiselle.

Internetin arveltiin vaikuttaneen kaupungin kalastuskulttuuriin paljon. Netti nähtiin paitsi haasteena, myös mahdollisuutena. Internetin keskustelufoorumeissa informaatio hyvistä kalastuspaikoista levisi nopeasti, mikä välttämättä ei ilahduttanut vanhempaa kalastusväkeä. Ottipaikat eivät säilyneet enää pienen sisäpiirin salaisuutena, kun netissä tieto oli kaikkien ulottuvilla. Vanha sukupolvi poh-

diskeli nuoremmalla väellä olevan enemmän tarvetta julkaista kuvia ja yksityiskohtia saaliista. Nettikeskusteluihin oli helppo osallistua myös nimettömänä, jolloin kirjoittelu saattoi olla perätöntä ja asiatontakin. Toisaalta internet nähtiin kanavana saada kalastuksen pariin uusia ja nuorempia harrastajia. Netin arveltiin olevan hyvä resurssi etenkin niille nuorille, joiden perheessä ei harrastettu kalastusta. Mellanoura & Salmi (2014, s. 13) korostavat internetin merkitystä nuorille kaupunkilaisperheissä, jossa vanhempien rooli kalastustaitojen opettajana on vähentynyt. Internetin katsottiin myös tarjoavan erinomaiset edellytykset kaupungin kalastuspalvelujen kehittämiseen. Esimerkiksi mahdollisuutta hankkia kalastusluvat internetistä pidettiin erittäin hyvänä.

Kaupungin kalastuskulttuurissa korostui yhteisöllisyys, jollaista ei harvaan asutulla alueella kalastuksen parissa ei välttämättä muodostu. Kaupunkilaiset viettivät aikaa kalapaikoilla varsin lähekkäin ja ympärillä oli aina muita ihmisiä. Kalassa kuljettiin yhteisillä kyydeillä ja kalamiehen veneessä oli usein tilaa myös ”rantojen miehille”. Kalastusseurat tarjosivat jäsenilleen kohtaamispaikkoja ja järjestivät tapahtumia. Saalis jaettiin paitsi perheenjäsenten, myös naapurien kanssa. Kaupungissa kalalle riitti aina ottajia. Vaikka kalastajilla oli hyvin erilaisia näkemyksiä ja arvoja, kalastettiin kaupungin rannoilla sopuisasti ja muiden mielipiteitä liialti kritisoimatta.

9.3 Kalastuksesta ravintoa keholle, hoivaa sielulle

Suomalaiseen keittiöön voidaan katsoa aina kuuluneen kalaruoka, ja tutkielman lähdekirjallisuuden perusteella voisi väittää Suomen kansan olemassaolon perustuvan osittain kalastustaidon oppimiseen (ks. Luku. 2.1). Kalan käyttö ruoanlaitossa ja kalaruokakulttuuri on kuitenkin muuttunut rajusti viime vuosikymmeninä. Kotimaiset, luonnonvaraiset kalalajit ovat vaihtuneet kasvatettuun ja tuontikalaan. Kotimaisten kalojen käytön vähyyttä voinee selittää ruokakulttuurin ja makutottumusten muutoksilla, kotimaisen kalan kalliilla kauppahinnalla ja ympäristömyrkyjen pelolla (ks. Luku 3.1). Eskelinen & Seppänen (2014, s. 18) ovat arvioineet lähes puolet Suomessa elintarvikkeena käytettävästä kalasta olevan vapaa-ajankalastajien pyytämää. Myös kalan kulutusta kuvaavien tilastojen ja

haastattelujen valossa voisi päätellä vapaa-ajankalastajien syövän suuren osan kotimaisesta luonnonkalasta Suomessa. Haastatellut kalastajat kertoivat nauttivansa viikoittain kala-aterioita, joiden raaka-aineena oli itse kalastettu kala. Ruokakulttuurin muutokset ja valinnan kasvanut mahdollisuus näkyvät tästä huolimatta myös vapaa-ajankalastajien kalan käytössä. Monet haastatelluista kalastajista olivat valikoivia saaliin suhteen, ja ruokakalalle asetettiin varsin tarkat kriteerit. Kalalajeja arvotettiin jalompiin ja vähemmän arvostettuihin. Koska ruoanhankinnan kannalta ei ollut pakko ottaa kaikkea saatua kalaa, valittiin ruokapöytään vain omat kriteerit täyttäviä kaloja. Useimmiten kriteerinä oli tietty kalalaji, yleensä petokala kuten kuha. Vain muutamat haastatelluista käyttivät ruokakalana haukea, ja ainoastaan yhdellä särkikala oli merkittävä saaliskala. Valintaa perusteltiin makuominaisuuksilla, valmistettavuudella ja ruotoisuudella. Kuten jo tutkielman teoriaosassa tuli ilmi, syömistä koskevat valinnat koostuvat ekologisista, biologisista, fysiologisista, psykologisista ja taloudellisista tekijöistä. Myös kulttuurisen ymmärryksen kautta muovautuvat symboliset järjestelmät ohjaavat ruoanvalintaa. (Mäkelä, 2003, ss. 36–37.) Luonnon tarjoamat raaka-aineet määritellään hyvästä pahaan ja syötävästä ei-syötävään erilaisten kulttuurisesti värittyneiden normien perusteella. (Eder, 1996, s. 154–155.) Tähän tutkimukseen osallistuneiden kalastajien ruoanvalintaa kuvaa hyvin Jerome, Pelto & Kandelin (1980, s. 14) ravitsemuksellisen antropologian ekologinen malli, jossa toistuvat samat näkökulmat kuin kulttuuriekologisessa teoriassa: fyysinen ja sosiaalinen ympäristö, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset rakenteet sekä teknologia. Vuorovaikutuksessa yksilöllisten tarpeiden kanssa nämä ulottuvuudet määrittävät ruokakulttuuria ja syömiseen liittyviä valintoja (ks. Luku 4.2 ja 5.1). Haastateltujen kalastajien ruokavalioon kuului monenlaisia, sesonkien mukaan vaihtuvia kalalajeja ja toimintaa harjoitettiin luonnon säätelemien ehdoin. Kalaruokakulttuurin trendit näkyivät silti jossain määrin myös kalastajien ruoanvalinnassa. Kalastajat arvostivat kalaruoan helppoutta ja valinnan mahdollisuutta kalalajien suhteen. Ruoanhankinta kalastaen ei ollut elinehto, kuten aikanaan. Kalastaja saattoi jättää saaliin ottamatta mikäli se ei miellyttänyt.

Kalastajien asenteet kertovat kestävä kalastuksen toteutumisesta kaupungissa. Kuten edellä tuli ilmi, monet kalastajat suosivat ruoanvalmistuksessaan tiettyjä lajeja. Kun kalastuspaine kohdistuu voimakkaasti petokaloihin, on uhkana

luonnon monimuotoisuuden järkkyminen. Vesistöjen tasapainoa ylläpidetään hoitotoimenpitein, kuten kalanistutuksin ja särkikaloiden poistokalastuksin. (Jori, 2014, s. 32.) Se kertoo jotain vesistöjen tilasta. Kalastajat pitivät lähes poikkeuksetta tärkeänä kalastamiensa kalojen hienotunteista käsittelyä, mutta vain harvat kyseenalaistivat oman toimintansa ekologista kestävyyttä suuremmassa mittakaavassa. Monelle kalastajalle oli tärkeää että ruokakalana käytettävällä kalalla oli ollut niin sanotusti ”hyvä elämä”, mutta omista makumieltymyksistä ja mukavuudesta ei moni kuitenkaan ollut valmis tinkimään. Vaikka ihmisten vapaa-ajan katsotaan lisääntyneen viime vuosikymmeninä, ei kalastajilla tuntunut olevan aikaa ja halukkuutta liian monimutkaiseen käsittelyyn. Keittiöön halutaan tuoda kaloja, joiden käsittely on siistiä ja näppärää. Joku kuvaili hauen olevan turhan limainen tai haisevan pahalle, toinen moitti särkeä ruotoiseksi ja kuivakaksi. Kalastajien joukossa oli kuitenkin myös vielä niitä, jotka luottivat perinteisiin ruokalajeihin sekä valmistus- ja säilöntämenetelmiin. Esimerkiksi särjen ja hauen ruoto-ongelman pystyi eliminoimaan umpioimalla (purkittamalla) tai jauhamalla kalan.

Vaikka ruokakulttuurin muutokset näkyvät myös vapaa-ajankalastajan keittiössä, on kaupunkikalastajan ruoanvalinnassa jäljellä joitakin piirteitä ajasta, jolloin Suomessa elettiin liikkuvissa erätalouksissa. Kuten tuolloin, myös nykyään kalastajien kalankäyttö on melko pitkälti sesongeista riippuvaista. Kalastusvuosi noudattaa kalojen kutuaikoja, ja aktiivisin kalastus sijoittuu syksyyn ja kevääseen. Ruokakala vaihteli kalastuskauden mukaan ja parhaimmillaan saalista jäi myös säilöön. Säilöntämenetelmät ovat vaihtuneet kuivaamisesta ja suolaamisesta pakastukseen. Kalastajat olivat tottuneita keräämään ja säilömään myös muita luonnontuotteita, ja kalaruoan valmistuksessa käytettiin mielellään itse kasvatettuja mausteita ja yrttejä. Monille kalastajista oli tärkeää tietää oman ruoan alkuperä, ja se olikin painava syy hankkia ruokakala itse.

Kalastajat eivät pitäneet kalastusta kalliina ajanvietteenä, vaikka välineisiin ja harrastamiseen käytettiin melko paljon rahaa. Varsinaista taloudellista hyötyä ei kalastuksen katsottu tuovan, mutta harrastuksen arvioitiin maksavan itsensä takaisin saaliina. Useimpien haastateltujen kodeissa syötiin lähes ainoastaan itse kalastettua kalaa. Myös hyvinvointivaikutuksia pidettiin erityisen huomionarvo-

sina. Moni kalastajista uskoi oman terveytensä perustuvan paitsi terveelliseen ruokavalioon, myös ulkona kalastuksen parissa vietettyyn aikaan. Kalastus lisää tutkitusti harrastajansa hyvinvointia monin tavoin (Kaikkonen & Rautiainen, 2014, s. 17). Tutkimuksen tulos tuki vahvasti kirjallisuuskatsauksen antamaa kuvaa kalastuksen hyvinvointivaikutuksista ja merkityksestä kansanterveydelle. Kalastuksen parissa vahvistuivat sosiaaliset suhteet omassa kalastusporukassa, ja tämän katsottiin olevan erityisen merkittävää eläkeläisille, joilla oli ehkä vähemmän muita virikkeitä elämässään.

9.4 Lopuksi

Inarissa asuva eräkirjailija Seppo Saraspää on todennut, että kun metsästä ja järveltä haetaan ruokaa, ei kyse ole harrastuksesta – eihän kaupungissakaan harrasteta kaupassa käyntiä (Euroopan reunalla: Seppo Saraspää, 2013). Kaupunkilaiskalastajat luonnehtivat kalastusta harrastukseksi, mutta moni haastateltu kuvaili sitä myös osaksi elämää ja arkea – elämäntavaksi. Eräkirjailija Saraspäälle ajatus kalastuksesta Hakaniemen torin laidalla saattaa olla utooppinen. Mutta täältä löytyy kaupunkilaisen luonto, jonne matka kotiovelta voi olla varsin lyhyt. Ylä-Lapin kotitalouksien suhdetta luontoon ja sen antimiin tutkineet Hyppönen, ym. (2010, s. 66) ovat Hallikaiseen (1998) viitaten todenneet, että alkuperäisväestön suhde luontoon olisi valtaväestöä suurempi: luonnossa ollaan alati, eikä sinne erikseen lähdetä. Tutkimuksen perusteella uskaltaisin väittää, että kalastajan luonto on siellä missä kalavesi, olipa se sitten kaukana asutuksesta, keskellä erämaata tai pääkaupungin ytimessä.

Kaupungin kalastuskulttuuri tarjoaa monia mielenkiintoisia näkökulmia jatkotutkimukselle kotitaloustieteen kentässä. Tutkimusta voisi fokusoida tiettyyn kalastajaryhmään, kuten maahanmuuttajiin, jotka kalastuksen nousevana ryhmänä ovat erittäin mielenkiintoinen kohdejoukko. Kalastus voisi tuoda laadukasta sisältöä maahanmuuttajien arkeen ja olla portti suomalaisen kulttuurin omaksumiseen. Myös lasten ja nuorten käsityksiä kalataloudesta olisi kiinnostavaa ja hyödyllistä tarkastella. Lapsiin ja nuoriin kohdistuva tutkimus antaisi työkaluja kotitalousopetuksen kehittämiseen. Kotitalous-oppiaineen näkökulmasta kalas-

tuksen puitteissa olisi mahdollista tarkastella kestävään kehitykseen, ruoanvalmistukseen ja ruokakulttuuriin liittyviä kysymyksiä. Kalastus ja kalankäsittely tarjoaa lisäksi mahdollisuuksia monien erilaisten tarkkuutta ja motoriikkaa vaativien taitojen opetteluun. Oppiainetasolla kalastukseen liittyviä teemoja olisi helppo integroida kotitalouden ohella moniin muihin oppiaineisiin. Tämä edellyttäisi myös kotitalousopettajien taitojen ja asenteiden kartoitusta. Etenkin opettajiksi opiskelevien ja vastavalmistuneiden kotitalousopettajien ajatuksia tulisi tutkia, jotta näkymä olisi mahdollisimman ajankohtainen ja siihen pystyttäisiin vaikuttamaan.

Kalastusta suomalaisena kulttuuriperintönä ei tulisi väheksyä. Tämän tutkimuksen keskeisenä tavoitteena voisikin pitää ajatusten ja keskustelun herättämistä kontekstissa, jossa se on jäänyt aivan liian vähälle huomiolle. Kotitalousopettajana koen vastuukseni vaalia kulttuuria, joka on vaarassa unohtua. Katsoisin työni saavuttaneen päämääränsä, mikäli se inspiroi pohtimaan kalastus- ja kala-ruokakulttuurin tilaa Suomessa yhä uusista näkökulmista.

10 Lähteet

- Adams, C. E. & Lindsey, K. J. (2012). Anthropogenic Ecosystems: The Influence of People on urban Wildlife Populations. Teoksessa J. Niemelä (et al.), *Urban ecology: patterns, processes and applications* (ss. 116–129). Oxford: Oxford University Press.
- Alasuutari, P. (1999). *Laadullinen tutkimus*. (3. painos.) Tampere: Vastapaino
- Anttila, V. (1983). Ihminen ja luonto kulttuuriekologisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa A. Kostianen (Toim.), *Ihminen ja luonto* (ss. 180–193). Turku: Turun yliopiston historian laitos.
- Asukasluvut*. (2013). Väestörekisterikeskus. Viitattu 1.2.2015. Saantitapa: <http://www.vrk.fi/default.aspx?id=278>
- Beardsworth, A. & Keil, T. (1997). *Sociology on the menu. An invitation to the study of food and society*. London & New York: Routledge.
- Clucas, B. & Marzluff, J. M. (2011). Coupled relationships between Humans and other Organisms in Urban Areas. Teoksessa J. Niemelä (et al.), *Urban ecology: patterns, processes and applications* (ss. 135–147). Oxford: Oxford University Press.
- De Schutter, O. Alkusanat. Teoksessa *Maailmantila 2011: kuinka maailma ruokitaan: raportti kehityksestä kohti kestäväää yhteiskuntaa* (ss. 13–17). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Eder, K. (1996). *The Social Construction of Nature. A Sociology of Ecological Enlightenment*. London: Sage Publications.
- Eskelinen, P. & Seppänen, E. (2014). Vapaa-ajankalastus on kalataloutta ja luonnon virkistykäyttöä. Teoksessa J. Pellikka & P. Salmi (Toim.), *Eläinluonnonvarat ja yhteiskunta muutoksessa*. Tutkimuksia ja selvityksiä 1/2014 (ss. 18–22). Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos.
- Eskelinen, P., Ahvonen, A., Auvinen, H., Heikinheimo, O., Moilanen, P., Mäki-Petäys, A., Orell, P., Parmanne, R., Raitaniemi, J., Rask, M., Ruuhijärvi, J., Salmi, P., Salminen, M. & Vähä, V. (2013) *Vapaa-ajan kalatalous Suomessa*. Työraportteja 6/2013. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Viitattu 15. 10. 2014. Saantitapa: http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/uudet%20julkaisut/tyoraportit/vapaaajan_kalatalous.pdf
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2000). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Euroopan reunalla: Seppo Saraspää. (2013, syyskuu, 11). *Lapin Kansa*. Viitattu 21. 4. 2015. Saantitapa: <http://www.lapinkansa.fi/Kirjailijat/1194838918180/artikkeli/seppo+saraspa.html>
- Gibson-Graham, J-K. (2006). *A postcapitalist politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press

- Gross, J. E. (2014). Food Activism in Western Oregon. Teoksessa C. Counihan & V. Siniscalchi (Eds.), *Food Activism: Agency, Democracy and Economy* (ss. 15–30). London: Bloomsbury Academic.
- Haapanen, E. (2013). *Sörkan rysäkeisarit. Kalastajia, ajureita ja salakuljettajia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hallikainen, A., Rautala, T., Karlström, U., Kostamo, P., Koivisto, P., Pohjanvirta, R., Hietaniemi, V., Rajakangas, L., Tuomaala, V., Kankaanpää, H., Verta, M., Kostiainen, E., Kurttio, P., Turtiainen, T., Kiviranta, H., Komulainen, H., Rantakokko, P., Viluksela, M., Niemi, M., Nuotio, K. & Siivinen, K. (2009). *Elintarvikkeiden ja talousvesien kemialliset vaarat*. Eviran julkaisu- ja 13/2009. Helsinki: Elintarvikevalvontavirasto Evira. Viitattu: 21. 10. 2014. Saantitapa:
http://www.evira.fi/attachments/elintarvikkeet/elintarvikkeiden_ja_talousveden_kemialliset_vaarat.pdf
- Hallikainen, A., Airaksinen, R., Rantakokko, P., Koponen, J., Mannio, J., Vuorinen, P. J., Jääskeläinen, T. & Kiviranta, H. (2011). *Itämeren kalan ja muun kotimaisen kalan ympäristömyrkyt: PCDD/F-, PCB-, PBDE-, PFC- JA OT-yhdisteet. EU-kalat II*. Eviran tutkimuksia 2/2011. Helsinki: Elintarvikevalvontavirasto Evira.
- Hallikainen, V. (1998). *The Finnish wilderness experience. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 711*.
- Hallituksen esitys eduskunnalle kalastuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laiksi. (2014). Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö. Viitattu: 28. 10. 2014. Saantitapa:
http://www.mmm.fi/attachments/kalariistajaporot/kalastuslainkokonaisuusistus/xvgoQhMOD/141016_hallituksen_esitys.pdf
- Higman, B. W. (2012). *How food made History*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2004). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Huttunen, H., Lintunen, M., Mielonen, M. & Tiainen, S. (1997). *Kalaan Helsingin vesille*. Helsinki: Otava.
- Huttunen, L. (2010). Tiheä kontekstointi: Haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa J. Ruusuvuori & M. Nikander (Toim.), *Haastattelun analyysi* (ss. 351–371). Tampere: Vastapaino.
- Hyppönen, M., Hyvönen, J., Morri, P., Puoskari, J. & Hallikainen, V. (2010). *Keräilyn, metsästyksen ja kalastuksen merkitys Ylä-Lapin kuntien kotitalouksille*. Metsätieteen aikakausikirja 1/2010, ss. 65–73.
- Jerome, N. W., Pelto, G. H. & Kandel, R. F. (1980). An Ecological Approach to Nutritional Anthropology. Teoksessa N. W. Jerome, R. F. Kandel & G. H. Pelto (Eds.), *Nutritional Anthtropolgy. Contemporary Approaches to Diet & Culture* (ss. 13–47). New York: Redgrave Publishing Company.

- Jori, M. (2014). Terveellistä ja vastuullista järvikalaa ruokapöytiin. *Kehittyvä Elintarvike* 2/2014, ss. 32–33.
- Järvinen, M. & Mansikka, O. (2015). *Vanhankaupunginkosken padon purkamisesta halutaan selvityksiä*. Helsingin Sanomat, Kaupunki. 18.3.2015. Luettu: 18.3.2015. Saantitapa: <http://www.hs.fi/kaupunki/a1426573408472>.
- Kaikkonen, H. & Rautiainen, M. (2014). *Terveyttä ja hyvinvointia valtion mailta – taskastelussa metsästäjät ja kalastajat*. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 209. Helsinki: Metsähallitus.
- Kalan kulutus*. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (verkkojulkaisu). Suomen virallinen tilasto (SVT). Viitattu 23. 10. 2014. Saantitapa: www.rktl.fi/tilastot/aihealueet/kalan_kulutus.
- Kalassa Suomessa*. (2014). Suomen vapaa-ajankalastajien keskusjärjestö. Viitattu 24.10.2014. Saantitapa: <http://www.vapaa-ajankalastaja.fi/?svk=100>.
- Kalastuslain kokonaisuudistus*. (2015). Maa- ja metsätalousministeriö. Viitattu 1.2.2015. Saantitapa: http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/kalastus_riista_porot/vapaa_ajankalastus/kalastuslainkokonaisuudistus.html
- Karanja, N. & Njenga, M. (2011). Teoksessa *Maailmantila 2011: kuinka maailma ruokitaan: raportti kehityksestä kohti kestävää yhteiskuntaa* (ss. 149–162). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Kari, E. & Ranta, K. (2012). *Kalavale. Tyhjenevä meri ja ihmiset sen rannalla*. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Kearney, R. E. (2002). Recreational Fishing: Value is in the Eye of the Beholder. Teoksessa T. J. Pitcher & C. Hollingsworth (Eds.), *Recreational Fisheries. Ecological, Economic and Social Evaluation* (ss. 17–33). Oxford: Blackwell Science.
- Kuisma, J. (1997). *Tuli leivän antaa: Suomen ekohistoria*. Helsinki: Gummerrus.
- Kuntien pinta-alat ja asukastiheydet 1.1.2013*. (2015). Suomen Kuntaliitto. Viitattu 1.2.2015. Saantitapa: <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tilastot/aluejaot/kuntien-pinta-alat-ja-asukastiheydet/Sivut/default.aspx>
- Kestävällä kalalla*. Loppuraportti. (2014). WWF Suomi / Matti Ovaska. Viitattu 27. 10. 2014. Saantitapa: http://www.mmm.fi/attachments/elinkeinokalatalousloppuraportit/ektr_-_loppuraportit/FXTXM9BK1/Mailman_Luonnon_Saatio_WWF_Suomi_-_Kestavalla_kalalla.pdf
- Kiviniemi, K. (2007). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (Toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (ss. 70–86j). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kuula, A. & Tiitinen, S. 2010. Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa J. Ruusuvuori & M. Nikander (toim.), *Haastattelun analyysi* (ss. 446–459). Tampere: Vastapaino.

- Laakkonen, M. (2006). *Saaliseläin vapaa-ajankalastajien puheessa*. Kala- ja riistaraportteja 389. Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos.
- Lappalainen, A. (Toim.) (2004). *Erämaasta EU-Suomeksi*. Kalastusmuseoyhdistyksen julkaisuja 17. Helsinki: Kalastusmuseoyhdistys.
- Lappalainen, A. (2001). Kalastuksen tiedon muuttuminen. Teoksessa P. Salmi (Toim.). *Paikallinen tieto, asiantuntijuus ja vuorovaikutus kalavesien hallinnassa* (ss. 10–26). Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos.
- Lappalainen, A. (1998) *Kalastuskulttuuri muuttuvassa yhteiskunnassa: Etnografinen analyysi kalastuskulttuurin muuttumisesta Pohjois-Karjalan Höytiäisellä 1890-luvulta 1990-luvulle*. Helsinki: Kalastusmuseoyhdistys.
- Lappalainen, A. (1994). Kalastuskulttuuri muuttuvassa yhteiskunnassa. Artikkelikokoelmassa *Kalaveteen piirretty viiva. Kalastus ja kalastaja yhteiskunnallisten muutosten pyörteissä*. Julkaisuja 37, ss. 53–85. Mikkeli: Helsingin Yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Leinonen, M. (1979). *Luonto ja ihminen*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Lindqvist, Y. (2009). *Mat, måltid, minne: Hundra år av finlandssvensk matkultur*. Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Mainio, T. (2014, marraskuu, 7). Norjan lohen tuoreus esille. *Helsingin Sanomat Kotimaa*, s. A 10.
- Mellanoura, J. & Salmi, P. (2014). *Vapaa-ajankalastaja ryhmäkuvassa*. Riista- ja kalatalouden tutkimusraportteja 9/2014. Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Viitattu 16. 10. 2014. Saantitapa: http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/uudet%20julkaisut/tyoraportit/vapaa_ajankalastaja_ryhmakuvassa.pdf
- Mikkola, J. Yrjölä, R. (2003). *Suomalainen vapaa-ajankalastaja vuosituhatosen vaihtuessa*. Kalatutkimuksia 190. Helsinki: Riista- ja kalataloudentutkimuslaitos. Viitattu 22. 10. 2014. Saantitapa: <http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/kt190verkko.pdf>
- Mikkola, J. & Yrjölä, R. (2001). *Nuoret ja kalastus*. Helsinki: Kala- ja riistaraportteja 235. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Viitattu 16. 10. 2014. Saantitapa: <http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/raportti235.pdf>
- Mitä on kestävä kehitys*. (2013). Ympäristöministeriö. Viitattu 1. 2. 2015. Saantitapa: http://www.ym.fi/fi-FI/ymparisto/kestava_kehitys/mita_on_kestava_kehitys
- Moilanen, P. & Räihä, P. (2007). Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (Toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (ss. 46–70). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Myllylä, M. (2011). *Bongaa 50+ fisua. Hajanaisia havaintoja lajikalastuksesta*. Julkaisu nro 171. Helsinki: Kalatalouden Keskusliitto.
- Mäkelä, J. (2003). Luonnosta kulttuuriksi. Teoksessa J. Mäkelä, P. Palojoki & M. Sillanpää (Toim.), *Ruisleivästä pestoon. Näkökulmia muuttuvaan ruokakulttuuriin* (ss. 35–72). Helsinki: WSOY.

- Mäkelä, J., Varjonen, J. & Viinisalo, M. (2008). Muuttuva syöminen muuttuvassa maailmassa. *Hyvinvointikatsaus 4/2008*, ss. 21–25.
- Neuvonen, M., Sievänen, T. & Pouta, E. (2005). *Virkistyskalastajien har-
rastajaprofiilit*. Metlan työraportteja 20, ss. 35–45. Viitattu 15. 10. 2014.
Saantitapa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2005/mwp020-05.pdf>
- Newman, P. (2010). Tulevaisuuden kaupungit. Teoksessa *Maailman tila 2010: kulutuskulttuurista kestävään elämäntapaan: raportti kehityksestä kohti kestävää yhteiskuntaa / Worldwatch-Instituutti* (ss. 182–187). Helsinki: Gaudeamus.
- Niiniluoto, I. (2000). Luonnon arvo ja ihmisen vastuu. Teoksessa A. Haapala & M. Oksanen (Toim.), *Arvot ja luonnon arvottaminen* (ss. 55–68). Helsinki: Gaudeamus.
- Nurminen, K. (2004). Mitä kivikauden Suomessa kalastettiin? Teoksessa E. Hi-
etala (toim.), *Launista lohipatoon*. Näyttelyesite 35 (ss. 33–35). Turku:
Turun maakuntamuseo.
- Ovaska, M., Vilhunen, S. & Hannuksela, M. (Toim.) (2014). *Kuluttajan kalaopas*.
Helsinki: WWF. Viitattu 27. 10. 2014. Saantitapa:
<http://wwf.fi/mediabank/6013.pdf>.
- Pietarinen, J. (2000). Ihmislähtöiset luontoarvot ja luonnon omat arvot. Teo-
ksessa A. Haapala & M. Oksanen (Toim.), *Arvot ja luonnon arvottaminen*
(ss. 38–54). Helsinki: Gaudeamus.
- Pitcher, T. J. & Hollingsworth, C. E. (2002). Fishing for Fun: Where's the catch? Teoksessa T. J. Pitcher & C. Hollingsworth (Eds.), *Recreational Fisheries. Ecological, Economic and Social Evaluation* (ss. 1–16). Oxford: Blackwell Science.
- Puhakka, R. & Salonen, V. (2005). Luontosuhteen muutos ja kalastusmatkailun kehitys Suomessa. *Maaseudun uusi aika 3/2005*, ss. 1–23.
- Rapley, T. (2004). Interviews. Teoksessa C. Seale, G. Gobo, J.F. Gubrium & D. Silverman (Eds.), *Qualitative research practice* (ss. 16–35). London & Thousand Oaks: Sage.
- Riikonen, J. (2014, heinäkuu, 7). Osaava katukalastaja saa Ruoholahdesta ka-
lan minuutissa. *Helsingin Sanomat*. Viitattu 16. 10. 2014. Saantitapa:
<http://www.hs.fi/matka/a1406080174906>
- Riipi, I. & Kurppa, S. (2013). *RUOKULTU – Haasteita ja keinoja kestävä tuotannon ja kulutuksen edistämiseksi ruokasektorilla*. MTT Raportti 95.
Helsinki: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Viitattu 6. 11. 2014.
Saantitapa:
<http://jukuri.mtt.fi/bitstream/handle/10024/480822/mttraportti95.pdf?sequence=6>
- Rossi, V. (2015, huhtikuu, 18). Satokausien tuntija: Suomessa ei enää syödä kasviksia sesonkien mukaan, vaan ”ihan hullun suppeasti. *Helsingin Sanomat*. Viitattu 21. 4. 2015. Saantitapa:

<http://www.hs.fi/i ihmiset/a1429241689940?jako=ca44c9186e1fc42a493d3385f6ca4498&ref=fb-share>

- Rubin, H. J. & Rubin I. S. (2004). *Qualitative interviewing: the art of hearing data*. Thousand Oaks: Sage Publications
- Ruokakulttuuristrategian raportti*. (2012). Viitattu 21. 10. 2014. Saantitapa: <http://www.helsinki.fi/foodism.com/wp-content/uploads/2012/12/Ruokakulttuuriraportti20121.pdf>
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (2010). Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa J. Ruusuvuori & M. Nikander (toim.), *Haastattelun analyysi* (ss. 9–36). Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2005). Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (Toim.), *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (ss. 22–57). Tampere: Vastapaino.
- Saarni, K. (2010). Kalan käytön ja kulutuksen trendit. *Elintarvike ja Terveys* 24 (2010): 3, ss. 42–44.
- Salmi, P. (2001). Johdanto – yhteiskunta, kalat ja tieto. Teoksessa P. Salmi (toim.): *Paikallinen tieto, asiantuntijuus ja vuorovaikutus kalavesien hallinnassa*. Kalatutkimuksia 177. Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (s.5).
- Seppänen, E., Toivonen, A-L., Kurkilahti, M. & Moilanen, P. (2011). Suomi kalastaa 2009 – vapaa-ajankalastuksen kalansaaliit kalastuslaueittain. Tutkimuksia ja selvityksiä 7/2011. Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos.
- Setälä, J., Tarkki, V., Mannerla, M. & Vielma, J. (2011). *Vajaasti hyödynnetyn kalan kaupalliset käyttömahdollisuudet*. RKTL:n tutkimusraportteja 11/2011. Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Viitattu 28. 10. 2014. Saantitapa: http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/uudet%20julkaisut/tyoraportit/vajaasti_hyodynnetty.pdf
- Sievänen, T. & Neuvonen, M. Ulkoilu kuuluu suomalaiseen elämäntapaan. *Hyvinvointikatsaus* 2/2012, ss. 38–43.
- Suomalaisten suosikkiruuat*. (2013). Ruokatieto Yhdistys ry. Viitattu 23. 10. 2014. Saantitapa: www.ruokatieto.fi/ruokakulttuuri/suomalaisten-suosikkiruuat.
- Suomen vapaa-ajankalastajien keskusjärjestö*. (2015). Suomen vapaa-ajankalastajien keskusjärjestö. Viitattu 17. 4. 2015. Saantitapa: <http://www.vapaa-ajankalastaja.fi/?svk=4&lang=fi>
- Suopajarvi, L. & Valkonen, J. (2003). Johdanto. Teoksessa L. Suopajarvi & J. Valkonen (Toim.), *Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politiikka*. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä nro 43. Rovaniemi (ss. 5–8).
- Taipale, K. (2012). Vihertävästä kestäväan rakentamiseen. Teoksessa *Maailman tila 2012: kohti kestävää hyvinvointia: raportti kehityksestä kohti kestävää yhteiskuntaa / Worldwatch-Instituutti* (ss. 164–172). Helsinki: Gaudeamus.

- Terveyttä ruoasta. Suomalaiset ravitsemussuositukset* (2014). Helsinki: Valtion ravitsemusneuvottelukunta. Viitattu 28. 10. 2014. Saantitapa: http://www.ravitsemusneuvottelukunta.fi/files/images/vrn/2014/ravitsemussuositukset_2014_fi_web.pdf
- Tiitinen, J. (1995). Kalastuksen päätöksentekojärjestelmän kehitys. Artikkelikoelmassa *Kalaveteen piirretty viiva. Kalastus ja kalastaja yhteiskunnallisten muutosten pyörteissä*. Julkaisuja 37, ss. 88–135. Mikkeli: Helsingin Yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Tiittula, L. & Ruusuvuori, J. (2005). Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (Toim.), *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (ss. 9–22). Tampere: Vastapaino.
- Toivonen, A-L., Mikkola, J., Salmi, P. & Salmi, J. (2003) *Vapaa-ajankalastuksen monet merkitykset*. Kalatutkimuksia. Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos.
- Toivonen, A-L. (1999). *Tutkimustietoa vapaa-ajankalastuksesta: Kalantutkimuspäivät 1998*. Kala- ja riistaraportteja 153. Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Viitattu 26. 11. 2014. Saantitapa: http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/tutkimustietoa_vapaa_ajankalastuksesta_nro_153.pdf
- Tommila, P., Hakala, L., Oja, L., Pursula, T. & Vilhunen, S. (2012). *Itämeren alueen kalavarojen riittävyys alueen asukkaille*. Gaia Consulting Oy & WWF Suomi. Viitattu 23. 10. 2014. Saantitapa: <http://wwf.fi/mediabank/2622.pdf>
- Tommila, P. (1953). Helsinki-Degerön kalastuksesta 1900-luvun alussa. *Kotiseutu. - Helsinki. - 1953*, ss. 184–191.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Turunen, A. W., Männistö, S., Suominen-Taipale, L., Räsänen, R., Reinivuo, H., Jula, A. & Verkasalo, P. K. (2009). *Kala ruokavaliossa. Tuloksia Kalastaja- ja Terveys 2000 –tutkimuksista*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Turunen, A. W. & Verkasalo, P. (2007). Kala & Terveys. *Ravitsemuskatsaus 7/2007*, ss. 8–9.
- Vapaa-ajankalastus*. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (verkkojulkaisu). Suomen virallinen tilasto (SVT). Viitattu 21. 10. 2014. Saantitapa: http://www.rktl.fi/tilastot/aihealueet/vapaa_ajankalastus/
- Virkistyskalastus Suomessa nyt ja tulevaisuudessa. Maa- ja metsätalousministeriön vapaa-ajankalastuksen kehittämisstrategia*. (2002). Kala- ja riistahallinnon julkaisuja 58/2002. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö, kala- ja riistaosasto.

11 Liitteet

LIITE 1. TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

TUTKUMUSKYSY- MYS	TEEMA-ALUE	HAASTATTELUKYSYMYK- SIÄ
1. Kuinka ihmisen ja luonnon vuorovaikutus näyttäytyy vapaa-ajankalastajan toiminnassa kaupungissa?	LUONNON RE- SURSSIT JA EKO- LOGINEN NÄKÖ- KULMA	<ul style="list-style-type: none"> • Minkälaisen merkitys annetaan kalastuksen tarjoamalla luontokokemukselle? • Millä tavoin muita luonnon raaka-aineita hyödynnetään ruoanvalmistuksessa? • Kuinka vuoden kierto näkyy pyynnissä? <p>(Kuinka lajit, pyyntipaikat ja menetelmät ja kalastajan omat intressit vaihtelevat vuodenajojen mukaan)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kuinka rajoitukset, rauhoitukset ja alamitat otetaan huomioon? Miten ne vaikuttavat omaan kalastukseen? • Kuinka saaliskalaan suhtaudutaan eläimenä? Noudatetaanko tiettyjä toimenpiteitä jotta kaloilla olisi parempi olla? <p>Miten suhtaudutaan Eviran kalansyöntirajoituksiin?</p>
2. Minkälaisia piirteitä on Helsingin kalastusalueen kalastuskulttuurissa?	VAPAA- AJANKALASTUK- SEN PIIRTEET JA KÄYTÄNNÖT KALASTAJIEN ASENTEET	<ul style="list-style-type: none"> • Milloin ja miten kalastaminen on aloitettu? • Kuinka usein kalastetaan? • Kenen kanssa kalassa käydään? Onko muu perhe toiminnassa mukana? • Minkälaiset menetelmät ovat käytössä? • Missä kalastetaan? • Matkustellaanko kalastuksen puitteissa kauempana? • Kuinka oma harrastaminen on muuttunut vuosien myötä? • Kuinka kalastuskulttuurin/kalastamisen ylipäät-

		<p>sä nähdään muuttuneen kaupungissa? (Saaliit, menetelmät, lainsäädäntö)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mitä esteitä kalastukselle on -> milloin ei lähdetä kalaan? • Kuinka hyvin nykyinen lainsäädäntö/kaupunki tukee harrastusta? • Onko kalastamiselle muita määritelmiä kuin "harrastus"? • Onko kesämökkiä tai vapaa-ajanasunto käytössä, millaista kalastustoimintaa sinne liittyy?
<p>3. Millaisia aineellisia ja aineettomia hyötyjä kalastuksesta saadaan helsinkiläisen vapaa-ajankalastajan kotitaloudessa?</p>	<p>KOTITALOUDEN TOIMINTA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mitkä ovat kalastuksen motivaattorit (kalan näkökulmasta, eli miksi itse kalastettu kala, esim. tuoreus, lähiruoka jne.)? • Mitkä ovat tärkeimmät/mieluisimmat saalisalat? • Kuinka kala käytännössä hyödynnetään, eli mitä siitä valmistetaan? • Kuka valmistaa kalan? • Mistä reseptejä hankitaan ja mistä ideat ruokiin saadaan • Millaisia uusia kokeiluja ja innovaatioita ruokalajien suhteen on mahdollisesti tehty? • Kuinka usein kalaa syödään? • Jos kalaa ostetaan kaupasta, missä tilanteissa? • Myydäänkö, vaihdetaanko johonkin itse kalastettua kalaa tai lahjoitetaanko sitä johonkin? • Onko muita tapoja hyödyntää kala kuin ihmisravintona (esim. lemmikit)? • Kuinka suhtaudutaan vähempiarvoisiin kaloihin

		<p>(hauki, särkikalat jne.)?</p> <ul style="list-style-type: none">• Kuinka paljon kalastusharrastukseen käytetään rahaa?• Saadaanko saaliista taloudellista hyötyä kotitaloudessa, eli "säästykö" rahaa?• Onko muita harrastuksia – minkälaisia?
--	--	---